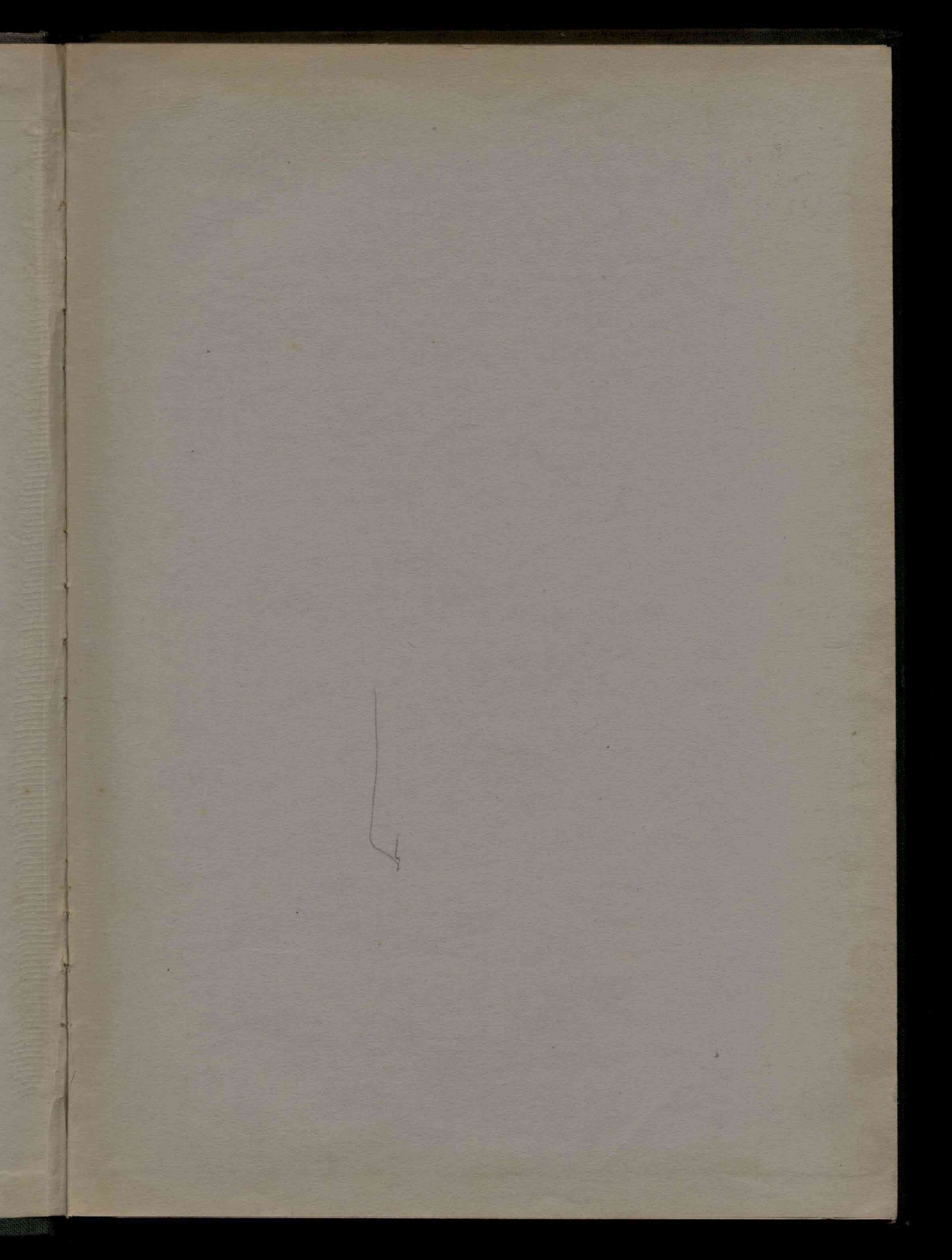
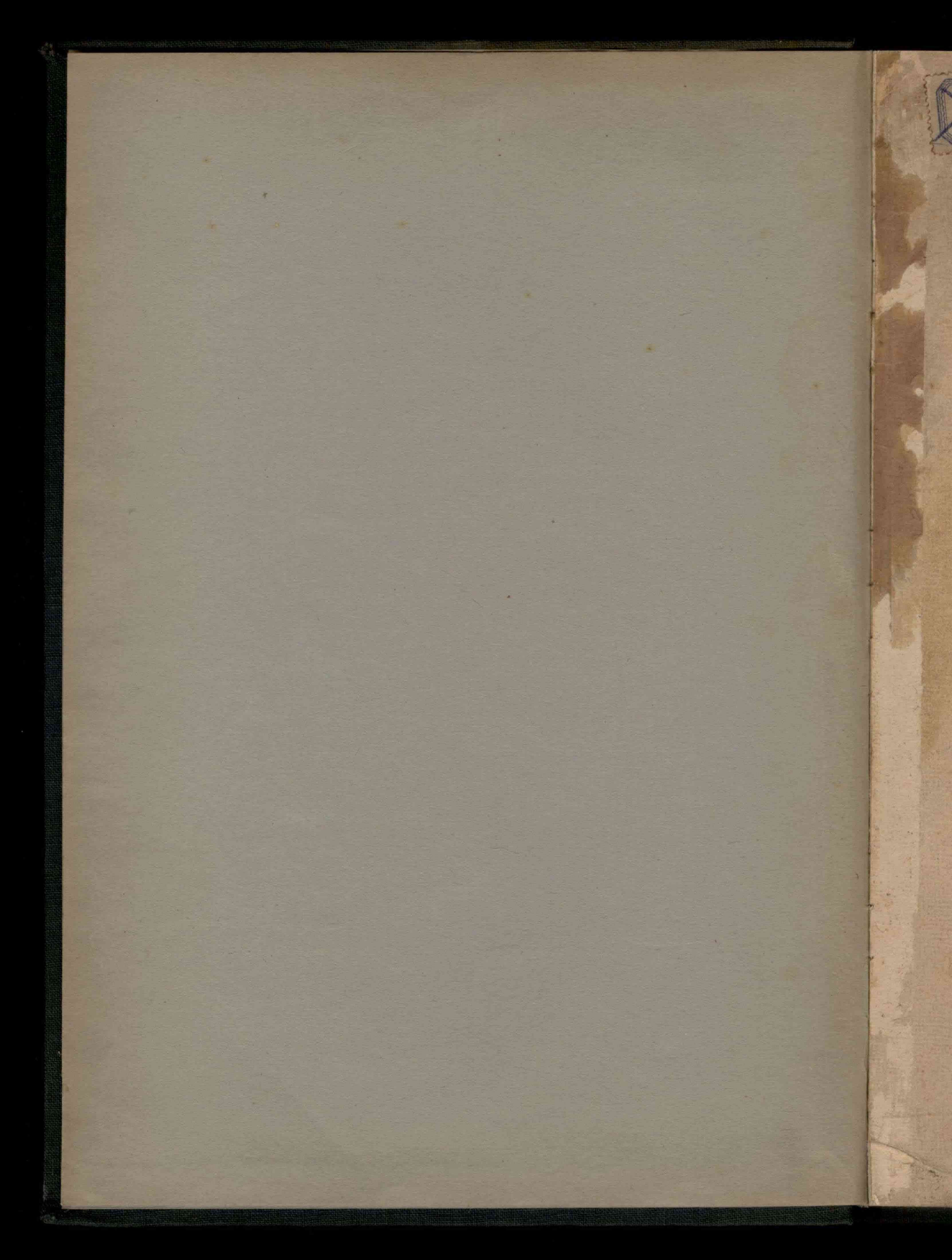

НАДІ Й АНТОНА ІВАХНЮКІВ
EX LIBRIS

Українське мистецтво

1913. В. К.

L'Art d'Ukraine

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО.

I.

ДЕРЕВЛЯНЕ БУДІВНИЦТВО І РІЗЬБА НА ДЕРЕВІ

улаштував

В. ЩЕРБАКІВЬСКИЙ

L'ART DE L'UKRAÏNE.

I.

L'ARCHITECTURE ET LA SCULPTURE EN BOIS

PAR

V. CHTCHERBAKIVSKY.

ЛЬВІВ — КИЇВ   LÉOPOL — KIEV

1913.

До шановних читачів.

За останні часи значно побільшився інтерес до народнього мистецтва взагалї і з осібна до мистецтва українського.

Поруч з цим досить інтензивно ведеться, як громадськими органїзаціями, так і приватними особами, збираннє матеріалу.

Такого матеріалу зібрано вже багато. Де-що з нього видано, але видано порівнюючи з істнуючою скількістю дуже мало і більшість значних і цїкавих галузей українського мистецтва зостається невикористаною і навіть невідомою, не тільки для широких верстов суспільства, але й для діячів науки і практики.

Ця книжка становить перший випуск видання, що має метою заповнити цю прогалину і дати більш менш систематично зведений матеріал з широкого поля українського мистецтва.

Думка про виданнє такого змісту істнувала вже давно, але здійснити її і пустити в сьвіт цей перший випуск, можно було тільки завдяки допомозї щирого прихильника українського мистецтва, славного нашого артиста Олександра Мишуги, котрому автор видання присвячує з найглибшою пошаною отсю свою працю.

Вадим Щербаківський.

Avis au lecteur.

L'intérêt du public pour l'art populaire en général et tout spécialement pour l'art de l'Ukraïne a augmenté considérablement ces dernières années. En même temps, beaucoup d'organisations sociales et de personnes privées s'occupent activement à recueillir des documents et elles y ont parfois parfaitement réussi. Une certaine quantité de ces documents a déjà été publiée, mais ce n'est que peu en comparaison du total des documents recueillis et la plus grande partie de l'art de l'Ukraïne — justement la plus intéressante — reste encore inconnue, non seulement au grand public et aux artistes, mais aussi aux savants. Ce livre est le premier volume d'une série, dont le but est justement de combler cette lacune et de publier d'une façon à peu près systématique les documents relatifs à l'art de l'Ukraïne.

Le projet d'une telle publication existait depuis longtemps, mais ce commencement de réalisation n'a été rendu possible que grâce à la générosité de notre éminent artiste et mécène de l'art de l'Ukraïne, M. A. Mychouga. C'est aussi à lui que l'auteur de cette publication dédie son œuvre avec l'expression de son plus profond respect.

V. Chtcherbakivsky.

Матеріал тут предложений взято з ріжних коллєкцій, так в Галичині, як і на Україні російській. Сюди увійшли: декілька церков з коллєкції українського архітекта О. Лушпінського у Львові, коллєкції Київського мійського музея, Полтавського Земського музея, збірки архітекта-консерватора земського Полтавського музея Мощенка, архітекта В. Кричевського в Київі і коллєкціонера О. Гансена в Київі; решта іллюстрацій, при котрих не указано належности їх, усі з коллєкції В. Щербаківського в Полтаві.

Les documents cités ici ont été recueillis en Galicie et dans l'Ukraïne russe. On y a réuni quelques églises de la collection de l'architecte ukraïnien M. O. Louchpinsky à Léopol, beaucoup d'exemples des collections des Musées municipaux de Kiev et de Poltava. On y a ajouté les collections de l'architecte-conservateur de Poltava M. Mochtchenko, ainsi que les collections de M. V. Krytchevsky de Kiev et de l'amateur distingué de Kiev M. O. Hansen, le reste des illustrations, dont l'origine n'a pas été indiquée, proviennent de la collection de M. V. Chtcherbakivsky de Poltava.

II. Килим з гербом гетьмана Полуботка. Почат. XVIII віку. Збірка В. Кричевського.

II. Tapisserie aux armes du hetman Poloubotok. Commencement du XVIIIe siècle. Collection V. Krytchevsky.

Іллюстрації однотонові. — Illustrations en noir.

25. Статуя Св. Миколая XVIII віку в с. Липках, Сквирськ. пов., Київщина. стор. 19.

26. Звіниця XVIII віку, с. Дубровинції, пов. Липовець, Київщина, (уже зруйнов.), стор. 20.

27. Звіниця XVIII віку, с. Водотиї, Радомисельськ. пов., Київщина, (уже зруйнов.), стор. 21.

28. Звіниця XVIII віку, с. Очеретня, пов. Липовець в Київщині, стор. 21.

29. Звіниця кінця XVII віку або поч. XVIII віку, с. Люлинції, пов. Липовець в Київщині, (здається уже зруйнов.), стор. 22.

30. Вікно з середини в звіниції кінця XVII віку, с. Лїсовичі, пов. Таращa на Київщині, (здається уже розібрана), стор. 23.

31. Звіниця XVIII віку, с. Підзахаричі біля Вижниції на Буковині, стор. 23.

32. Звіниця XVIII віку, с. Яремче в Галичині. (В Гуцульськ. горах), стор. 23.

33. Звіниця, с. Бистрець. (В осередку Гуцульщини), стор. 24.

34. Звіниця XVIII віку, с. Чесники. Рогатинський пов. в Галичині, стор. 25.

35. Звіниця XVIII віку, с. Підгородє, Рогатинського пов. в Галичині, стор. 25.

36. Звіниця XVIII віку, с. Вітвиця, пов. Болехів. Галичина, стор. 26.

37. Звіниця XVIII віку, с. Малнів. Галичина. Збірка п. Лушпінського, стор. 26.

38. Звіниця XVIII віку, с. Збора, пов. Калуш. Галичина, стор. 26.

25. Statue de St. Nicolas. XVIIIe siècle. Village de Lipki, district de Skvyra, gouvernement de Kiev, p. 19.

26. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Doubrovyntsi, district de Lypovets, gouvernement de Kiev (détruit), p. 20.

27. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Vodotyi, district de Radomysl, gouvernement de Kiev (détruit), p. 21.

28. Campanile. XVIIIe siècle. Village d'Otcheretnia, district de Lypovets, gouvernement de Kiev, p. 21.

29. Campanile. Fin du XVIIe siècle ou commencement du XVIIIe siècle. Village de Loulyntsi, district de Lypovets, gouvernement de Kiev (probablement détruit), p. 22.

30. Fenêtre de la partie centrale. Fin du XVIIe siècle. Village de Lisovytchi, district de Tarachtcha, gouvernement de Kiev (probablement démolie), p. 23.

31. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Pidsakharytchi, près de Vyjnytsia, Boukovine, p. 23).

32. Campanile. XVIIIe siècle. Village d'Iaremtché, Galicie, Houtsoulie, p. 23.

33. Campanile. Village de Bystrets (centre de la Houtsoulie), p. 24.

34. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Tchesnyky, district de Rohatyne, Galicie, p. 25.

35. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Pidhorodié, district de Rohatyne, Galicie, p. 25.

36. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Vitvytsia, district de Bolekhiv, Galicie, p. 26.

37. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Malniv, Galicie. Collection Louchpinsky, p. 26.

38. Campanile. XVIII siècle. Village de Zbora, district de Kalouche, Galicie, p. 26.

39. Звіниця XVIII віку, с. Станькова, пов. Калуш, Галичина, стор. 26.

40. Звіниця XVII віку, с. Топільниця, пов. Стар. Самбір, Галичина, стор. 27.

41. Західний ганок церкви XVIII віку, с. Махнів, Галичина. Збірка п. Лушпінського, стор. 28.

42. Сьвічники церковні, с. Ялинції, пов. Золотоноша, Полтавщина і с. Калайдинції, пов. Лубні, Полтавський Земськ. Музей, стор. 28.

43. Одвірки церковні XVIII віку, 1706 р.. Київський музей, стор. 29.

44. Одвірки церковні XVIII віку, с. Білики, пов. Кобеляки. Полтавщина, Музей Полтавськ. Земства, стор. 30.

45. Одвірки церковні XVIII віку, с. Талянки, пов. Умань, стор. 30.

46. Одвірки церковні 1693 року, с. Кугаїв, пов. Коломия. Галичина, стор. 31.

47. Одвірки церковні XVIII віку, с. Розсоші, пов. Мукачів. Угорська Укр., стор. 31.

48. Одвірки церковні XVIII віку, с. Лавочне. Галичина, стор. 32.

49. Одвірки церковні XVIII віку, ц. св. Петра і Павла, м. Гадяч. Полтавщина, стор. 33.

50—81. Хрести церковні XVII і XVIII віку.

50. Хрест церковний, с. Доніна Камянна. Херсонщина, стор. 33.

51. Хрест в сяйві XVIII віку. З церкви трьохбанної Івана Предтечі в Хоролї, на Полтавщинї, Полтавський Музей. стор. 34.

52. Хрест XVIII віку. З церкви Івана Предтечі в Хоролї. Полтавський Музей, стор. 34.

39. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Stankova, district de Kalouche, Galicie, p. 26.

40. Campanile. XVIIe siècle. Village de Topilnytsia, district de Staryi Sambir, p. 27.

41. Portail occidental d'église. XVIIIe siècle. Village de Makhniv, Galicie. Collection Louchpinsky, p. 28.

42. Chandeliers d'église. Village d'Ialyntsi, district de Zolotonocha, gouvernement de Poltava et village de Kalaïdyntsi, district de Loubnie. Musée de Poltava, p. 28.

43. Portail d'église. XVIIIe siècle (1706). Musée de Kiev, p. 29.

44. Portail d'église. XVIIIe siècle. Village de Bilyky, district de Kobelaky, gouvernement de Poltava. Musée de Poltava, p. 30.

45. Portail d'église. XVIIIe siècle. Village de Talanky, district d'Oumagne, p. 30.

46. Portail d'église. 1693. Village de Kouhaïv, district de Kolomyia, Galicie, p. 31.

47. Portail d'église. XVIIIe siècle. Village de Rozsochi, district de Moukatchiv, Ukraïne Hongroise, p. 31.

48. Portail d'église. XVIIIe siècle. Village de Lavotchné, Galicie, p. 32.

49. Portail d'église de St. Pierre et Paul. XVIIIe siècle. Ville de Hadiatch, gouvernement de Poltava, p. 33.

50—81. Croix d'église, XVIIe et XVIIIe siècles.

50. Croix d'église. Village de Donina Kamianna, gouv. de Khersonèse, p. 33.

51. Croix avec auréole de l'église de St. Jean Baptiste à trois coupoles. XVIIIe siècle. Ville de Khorol, gouvernement de Poltava. Musée de Poltava, p. 34.

52. Croix. XVIIIe s. Église de St. Jean Baptiste. Ville de Khorol. Musée de Poltava, p. 34.

53. Хрест хрещатий XVII віку. Церква с. Шишаки, Хорольського пов., Полтавщина, Полтавський Музей. стор. 34.

*54. Хрест XVIII віку в с. Черче, Ро*гатинськ. пов., Галичина, стор. 34.

55. Хрест XVIII віку, с. Підгородє, Рогатинського пов., Галичина, стор. 34.

56. Хрест XVIII віку, с. Морозівка, Сквирський пов., Київщина, стор. 34.

57. Хрест XVIII віку, с. Лавочне на Бойківщині, стор. 35.

58. Хрест XVIII віку, с. Помоняти, Рогатинського пов., Галичина, стор. 35.

59. Хрест XVIII віку, с. Черемхів, пов. Коломия, Галичина, стор. 35.

60. Хрест XVIII віку, с. Мовчанівка, пов. Сквирський, Київщина, стор. 35.

61. Хрест XVIII віку, с. Ярославка, пов. Сквирський, Київщина, стор. 35.

62. Хрест XVIII віку, с. Бухни, пов. Сквирський, Київщина, стор. 35.

63. Хрест XVII віку. Церква св. Миколая. 1654 р.. М. Хороль, Полтавщина. Полтавський Музей, стор. 36.

64. Хрест XVIII віку, с. Ярославка, Сквирськ. пов. на Київщині, стор. 36.

65. Хрест XVIII віку, с. Коршів, пов. Коломия, Галичина, стор. 36.

66. Хрест XVIII віку, с. Ростоки над Черемошем, пов. Вижниця, Буковина, стор. 36.

67. Хрест XVIII віку, с. Довгополе, Гуцульщина, Галичина, стор. 36.

53. Croix. XVIIe siècle. Village de Chychaki, district de Khorol, gouvernement de Poltava, p. 34.

54. Croix. XVIIIe siècle. Village de Tchertché, district de Rohatyne, Galicie, p. 34.

55. Croix. XVIIIe siècle. Village de Pidhorodié, district de Rohatyne, Galicie, p. 34.

56. Croix. XVIIIe siècle. Village de Morosivka, district de Skvyra, gouvernement de Kiev, p. 34.

57. Croix. XVIIIe siècle. Village de Lavotchné, Boïkis, Galicie, p. 35.

58. Croix. XVIIIe siècle. Village de Pomoniaty, district de Rohatyne, Galicie, p. 35.

59. Croix. XVIIIe siècle. Village de Tcheremkhiv, district de Kolomyia, Galicie, p. 35.

60. Croix. XVIIIe siècle. Village de Movtchanivka, district de Skvyra, gouvernement de Kiev, p. 35.

61. Croix. XVIIIe siècle. Village d'Iaroslavka, district de Skvyra, gouvernement de Kiev, p. 35.

62. Croix. XVIIIe siècle. Village de Boukhny, district de Skvyra, gouvernement de Kiev, p. 35.

63. Croix. XVIIIe siècle (1654). Église de St. Nicolas. Ville de Khorol, gouvernement de Poltava. Musée de Poltava, p. 36.

64. Croix. XVIIIe siècle. Village d'Iaroslavka, district de Skvyra, gouvernement de Kiev, p. 36.

65. Croix. XVIIIe siècle. Village de Korchiv, district de Kolomyia, Galicie, p. 36.

66. Croix. XVIIIe siècle. Village de Rostoky sur le Tchérémoche, district Vyjnytsia, Boukovine, p. 36.

67. Croix. XVIIIe siècle. Village de Dovhopolé, Houtsoulie, Galicie, p. 36.

115. Люшнї до возів і притики до ярем, с. Липове, пов. Кременчук. Полтавський Музей, стор. 57.

116. Притики до ярем і сьвітлики, Київська, Чернигівська і Полтавська губ., Київський Музей, стор. 57.

117. Два князьки на гребінї хати лоцмана Івана Шрама над Кодацьким порогом, с. Кодак біля Катеринослава, стор. 57.

118. Ярмо (верх.), с. Демки, пов. Золотоноша. Полтавськ. Музей, стор. 58.

119. Спинка саней різьблена, с. Веремiївка, пов. Золотоноша, Полтавщина. Київський Музей, стор. 58.

120. Рублї різьблені. Київський Музей, стор. 58.

121. Днища до кужеля XIX віку. Полтавщина. Збірка О. Гансена. Київ, стор. 59.

122. Збірка різьблених деревляних річей в Київському Музеї. Загальний вигляд, стор. 60.

123. Форми для виробу медівників XVIII віку, с. Вел. Будища, пов. Зїньківський. Полтавський Музей, стор. 61.

124. Форми для виробу медівників XVIII віку, с. Вел. Будища, пов. Зїньківський. Полтавськ. Музей, стор. 61.

125. Форми для виробу медівників XVIII віку, с. Вел. Будища, пов. Зїньківський. Полтавськ. Музей, стор. 61.

126. Форми для виробу медівників XVIII віку, с. Вел. Будища, пов. Зїньківський. Полтавськ. Музей, стор. 61.

127. Різьблена спинка саней. Київський Музей, стор. 62.

115. Supports pour échelles et baguettes de jougs. Village de Lypové, district de Krementchouk. Musée de Poltava, p. 57.

116. Chevilles de jougs et clefs de bois. Gouvernement de Kiev, de Tchernyhiv et de Poltava. Musée de Kiev, p. 57.

117. Deux ornements du faîte de la chaumière d'Ivan Chram, près de la cataracte de Kodak. Village de Kodak, près d'Iékatérinoslav, p. 57.

118. Joug. Village de Demky, district de Zolotonocha. Musée de Poltava, p. 58.

119. Planche d'arrière de traîneau. Village de Vérémiivka, district de Zolotonocha, gouvernement de Poltava. Musée de Kiev, p. 58.

120. Pressoirs sculptés. Musée de Kiev, p. 58.

121. Sièges de quenouille sculptés. XIXe siècle. Gouvernement de Poltava. Collection Hansen, p. 59.

122. Collection d'objets de bois sculptés. Musée de Kiev (aspect général), p. 60.

123. Moules pour pain d'épice. XVIIIe siècle. Village de Vélyki Boudychtcha, district de Zinkiv. Musée de Poltava, p. 61.

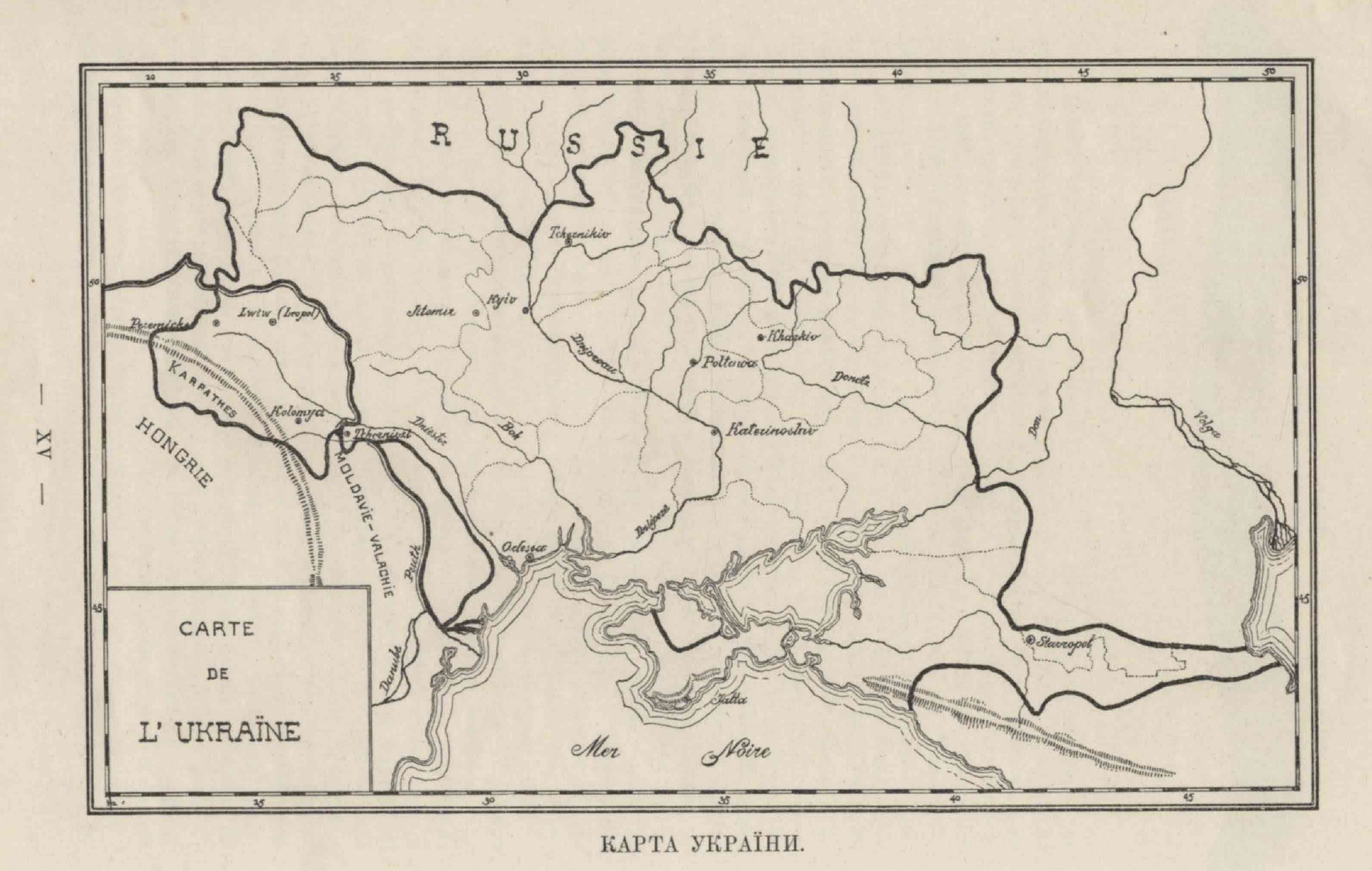
124. Moules pour pain d'épice. XVIIIe siècle. Village de Vélyki Boudychtcha, district de Zinkiv. Musée de Poltava, p. 61.

125. Moules pour pain d'épice. XVIIIe siècle. Village de Vélyki Boudychtcha, district de Zinkiv. Musée de Poltava, p. 61.

126. Moules pour pain d'épice. XVIIIe siècle. Village de Vélyki Boudychtcha, district de Zinkiv. Musée de Poltava, p. 61.

127. Planche d'arrière de traîneau sculptée. Musée de Kiev, p. 62.

Іллюстрації кольорові. — Illustrations en couleur.

КАРТА УКРАЇНИ.

Народ український, хоч і займає посіль без жадної перерви величезну суцїльну теріторію, одначе розбитий штучними границями на дві частинї, мусить жити під владою двох держав: Россії і Австро-Угорщини. (Див. карту України).

В Россії Українцї займають посіль 8 губерній: Волинську, Подільську, Київську, Херсонську, Катеринославську, Чернигівську, Полтавську, Харьківську і Область Кубанського Війська козачого. Окрім того вони в значній частинї займають сусїдні губернїї як напр.: Бесарабську, Холмську, Гродненську, Курську, Воронежську і Саратовську.

Під австрийською короною вони займають сусїдні з Подільською і Волинською губернїями краї, а власне: більшу східню частину Галичини і більшу північну частину Буковини.

Займаючи майже цїлком Карпатські гори аж по Татри, вони заселяють два угорські комітати Мармарош і Мукачів, на західнім схилі Карпат.

Не дивлячись на таке пошматоване української теріторії, не дивлячись на ріжні полїтичні умови житя, нарід український зумів заховати свою спільну вдачу на цїлім протязї своєї великої теріторії. Ся одноцїльність української народньої душі від старих часів аж до сього дня, виявлена незвичайно яскраво в мистецтві, дається дуже легко до пізнання завдяки тій щасливій обставинї, що Карпатські гори зберегли нам три українські етнїчні відміни, котрі заховали в собі і ту ста-

Le peuple ukraïnien occupe un immense territoire, mais il est divisé artificiellement en deux parties et il est forcé de vivre sous le gouvernement de deux empires: La Russie et l'Autriche-Hongrie (voir la carte de l'Ukraïne).

Les Ukraïniens occupent en Russie 8 gouvernements et cela d'une façon complète, c'est-à-dire les gouvernements de Volynie, Podolie, Kiev, Kherson, Iékatérinoslav, Tchernigov, Poltava et de Kharkov. En outre, ils occupent en grande partie les gouvernements voisins comme ceux de Bessarabie, Kholm, Hrodno, Koursk, Voronège, Saratov.

En Autriche ils occupent les régions voisines des gouvernements de Podolie et de Volynie, la plus grande partie de la Galicie orientale et une grande partie de la Boukovine septentrionale. Ils habitent presque exclusivement les monts Karpathes jusqu'au Tatra ainsi que deux comitats hongrois, ceux de Marmaros et de Moukatchiv sur le versant occidental des Karpathes.

Malgré cette division politique et territoriale et malgré les conditions politiques complètement différentes, le peuple ukraïnien a conservé son caractère national sur tout l'espace du territoire immense qu'il occupe. Cette unité nationale de l'Ukraïne depuis les temps les plus anciens jusqu'aujourd'hui peut être facilement prouvée par les œuvres d'art; ceci est facile, grâce à la circonstance, que les Karpathes nous ont conservé trois embranchements divers de la po-

ровинню мову і ті риси громадського і приватного житя, яким жив український народ ще за часів своєї власної Київської держави, під Київськими і Галицькими князями, до зруйнованя її Татарами.

Сї українські національні відміни є: Гуцули, що займають південно-східню частину Карпат на галицькім і угорськім боцї; Бойки, що займають середину галицьких Карпат і повіт Мукачів на Угорщинї і Лемки, що займають західню частину галицьких Карпат майже аж до Татрів.

Студіюючи архітектурний матеріал виданий нами в сїм випуску, можна помітити, що не дивлячись на ріжні відміни, чи то бойківських церков біля угорського Мукачова, чи то козацьких на Полтавщинї, головні риси їх спільні, спільна головна архітектурна ідея. Чи візьмемо церкву трьохбанну, чи пятибанну, чи однобанну, бачимо, що центр ваги цілої будови, центр її маси, завжди міститься в геометричнім осередку, в середній найвищій вежі, до котрої симетрично навкруги прилучаються иньші вежі. Симетричність, се головна будівельна ідея української архітектури, як церковної так і домової а також і орнаментики. Друга ідея, се легкість кождої окремої вежі, бажанє нїби летїти до гори до неба, мрія про щось духове вище.

Вежа звужується до гори, творячи поверхи що раз легчі, викликаючи тим ілюзію незвичайної високости.

Іконостас стежить за зломами вежі і вражає також своєю легкістю і прозорістю різьби.

В той час, коли церковна українська архітектура, повставши під впливом Візантії і пристосовуючи свій матеріал дерево до вимог фундаментального мистецтва, утворила свої орігінальні будівельні форми, свій стиль, вона що

pulation de l'Ukraïne qui nous ont gardé leur langage primitif et les usages politiques et privés avec lesquels le peuple a vécu dans son indépendance nationale jusqu'à son asservissement par les Tatares.

Ces embranchements sont : Les Houtsoules qui occupent le sud-est des Karpathes du côté de la Galicie et de la Hongrie, les Boïkis, le milieu des Karpathes de Galicie et le district de Moukatchiv en Hongrie; enfin les Lemkis qui occupent l'ouest des Karpathes presque jusqu'au Tatra.

Si on étudie d'une façon attentive les monuments d'architecture que nous livrons au public dans cette œuvre, on pourra remarquer que tous ils ont une idée commune : les églises des Boïkis hongrois, près de Moukatchiv, comme celles des Kosaques. Les églises à cinq, trois et une coupoles ont un centre commun. Ce centre est toujours la coupole centrale, la plus haute, les autres coupoles sont groupées autour d'elle, d'une manière symétrique. En général, la symétrie forme l'idée commune de l'architecture de l'Ukraïne tant religieuse que laïque, de même des ornements. La seconde idée, c'est la légèreté de chaque coupole en particulier : on dirait que chacune voudrait s'envoler au ciel, en haut, vers l'idéal commun.

La coupole forme des étages toujours plus petits et de cette façon elle produit une illusion de hauteur plus grande que la réalité.

L'iconostase s'adapte aux étages de la coupole par sa légèreté et nous enchante par le fini de sa sculpture.

Dans ces temps, quand sous la domination de Bysance, naquit l'idée de l'architecture ecclésiastique de l'Ukraïne et adapta son matériel, le bois, aux exigences de l'art, elle créa les formes fon-

до окрас зовнї або і в серединї, завше підлягала чужим впливам, хоч і нїколи не втрачала власної фізіономії.

Іконостас стежить за зломами вежі, в котрій стоїть і вражає своєю легкістю і прозорістю різьби, але в своїм архітектурнім роскладї дуже відбиває на собі вплив ренессансу, хоча окремі орнаменти, як напр. виноградна лоза в глибокій різьбї на сохах і другі рослини на фонї іконостаса, виявляють иньші більше рідні традиції і заповіти.

Також і одвірки церковні, стежучи за архітектурними кардинальними лїнїями веж, утворили шестикутню форму, але часом, особливо на заходї, в австрийській Українї, вони підлягали впливам готика.

Сказане нами вище відноситься і до звіниць.

Звіниця, або уявляє з себе вежу таку саму як і церковна, або часом нагадує готицьку.

Хрести на церквах вражають своєю орнаментикою. Поміж орнаментами на них дуже часто вживаються хрестик і лїлїя (хрін, звоник) в ріжних комбінаціях.

Хатнє будівництво відріжняється також симетричністю як і церковне і також однакове на цілім просторі України.

Звичайно одну половину хати займає сьвітлиця з вікнами, власне хата, а другу комора а між ними сїни.

Сьвітлиця, як в серединї, так і з окола, буває побіляна глиною, комора часом буває побіляна, часом нї. Іноді замісць комори буває друга сьвітлиця.

Старі панські хати відріжнялися тільки розмірами.

Двері хатні іноді як і церковні бували шестикутні.

В серединї хата прикрашалася різьбою, різьбленими сволоками, поличками, мисничками і т. п.

damentales de son style; quant aux ornements intérieurs, elle resta toujours assujétie à des influences étrangères, sans jamais perdre son caractère particulier.

L'iconostase s'adapte aux étages de la coupole dont il forme une partie intégrale; il charme l'œil par sa légèreté et la transparence de sa sculpture, mais on peut remarquer dans son ensemble l'influence de la Renaissance, bien que les ornements, pris en particulier, comme les feuilles de vigne et le cep, sculptés sur la surface de l'iconostase, gardent plus d'originalité, venant du peuple.

De même les portails d'église se conforment rigoureusement aux règles principales de l'architecture ukraïnienne. Ils ont une forme hexagonale, mais plus tard, ils ont subi l'influence de l'art gothique, surtout à l'occident, dans l'Ukraïne autrichienne.

Ce que nous avons remarqué auparavant peut parfaitement s'appliquer aux campaniles. Ceux-ci reproduisent généralement une coupole d'église et parfois ils représentent vaguement une tour gothique.

Les croix d'église nous charment par leurs ornements qui consistaient souvent en petites croix et lis dans des combinaisons diverses.

La symétrie est de même frappante dans la manière de bâtir des chaumières qui se ressemblent sur tout le territoire de l'Ukraïne. Ordinairement la chaumière est divisée en deux parties, dont l'une forme une grande chambre munie de fenêtres, cette chambre est toujours blanchie avec de la terre glaise. La seconde partie de la chaumière forme un garde-manger, les deux sont divisées par un couloir. La chambre est toujours blanchie à l'intérieur et à l'extérieur, le garde-manger ne l'est que parfois. Quel-

Взагалї в старовинні часи Українцї любили покривати різьбою всяке начиннє, чи то хатнє, чи млинове, чи надвірнє, і все те прикрашали з дуже великим смаком, як се зраджує кожна орнаментова річ.

Иньші будови, як напр. клунї (стодоли), вітряки, млини, також оздоблялися по змозї і в оздобах нїчим не відріжнялися від хат.

В. Щербаківський.

quefois il y a une seconde chambre au lieu du garde-manger.

Les châteaux des seigneurs sont construits de la même façon que les chaumières : il n'y a que les dimensions qui varient.

Les portes des chaumières étaient quelquefois hexagonales, comme celles des églises.

On ornait l'intérieur des chambres avec des sculptures surtout sur les poutres, il y avait aussi des dressoirs, des étagères, etc.

Aux temps anciens les Ukraïniens ornaient volontiers leurs ustensiles de ménage et leur mobilier dans les maisons et moulins : toutes ces sculptures trahissent un profond instinct artistique, ce qui peut être constaté par les œuvres qui nous ont été conservées.

Les autres bâtiments tels que les granges et les moulins étaient aussi ornés de sculptures du même genre que celles des maisons.

V. Chtcherbakivsky.

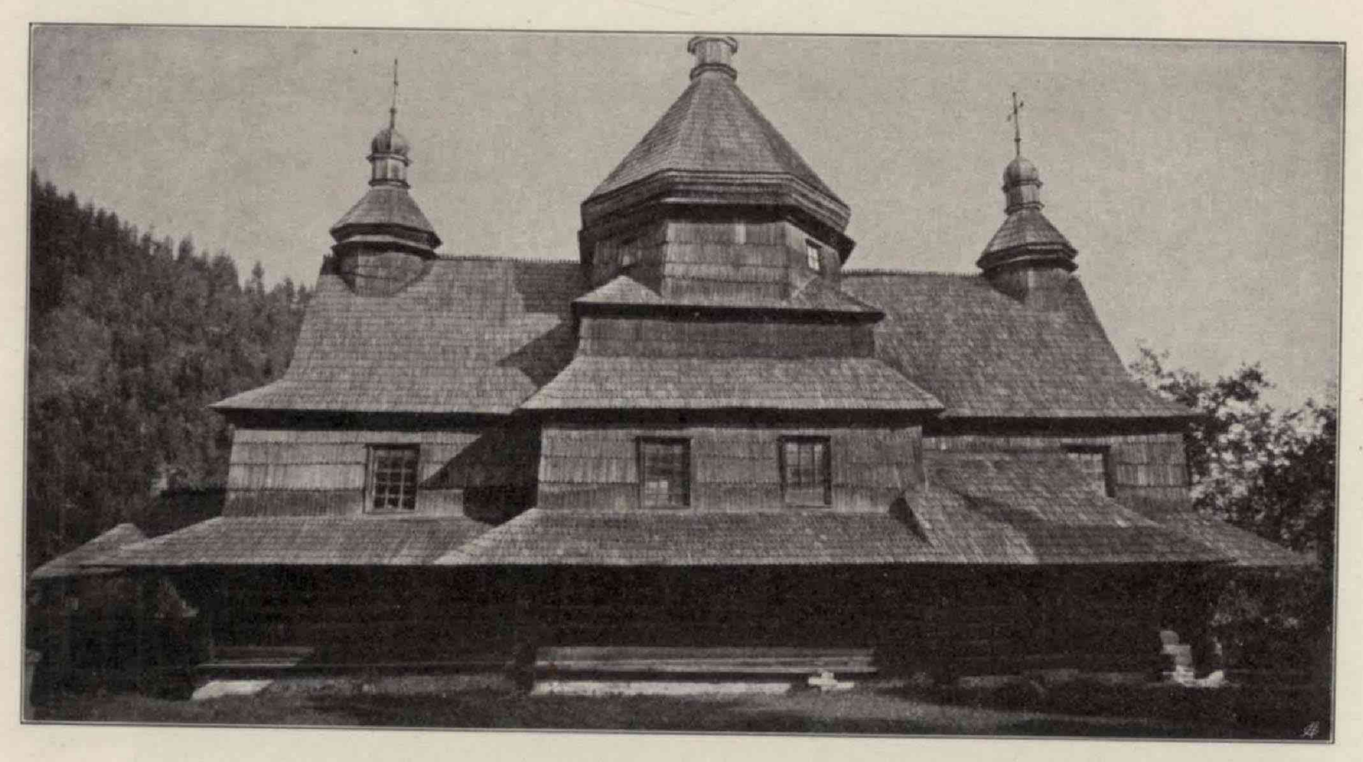

I. Килим народнїй XVIII—XIX віку. Київський Музей.

I. Tapisserie populaire. XVIIIe—XIXe siècle. Musée de Kiev.

БУДІВНИЦТВО ЦЕРКОВНЕ.

ARCHITECTURE D'ÉGLISES.

1. Церква трьохбанна, с. Устеріки, Гуцульщина (Галичина), поч. XVIII віку.

1. Église avec trois coupoles. XVIIIe siècle. Village d'Oustieriky. Houtsoulie, Galicie (Autriche).

2. Церква трьохбанна XVII віку, с. Ботелька Вижня, пов. Турка (Бойківщина) в Галичині.

2. Église avec trois coupoles. XVIIe siècle. Village de Botelka Vyjnia, distr. de Tourka, Galicie.

3. Церква однобанна XVIII віку, с. Підгороде, пов. Рогатин в Галичині.

3. Église avec une coupole. XVIIIe siècle. Village de Pidhorodié, distr. de Rohatyne, Galicie.

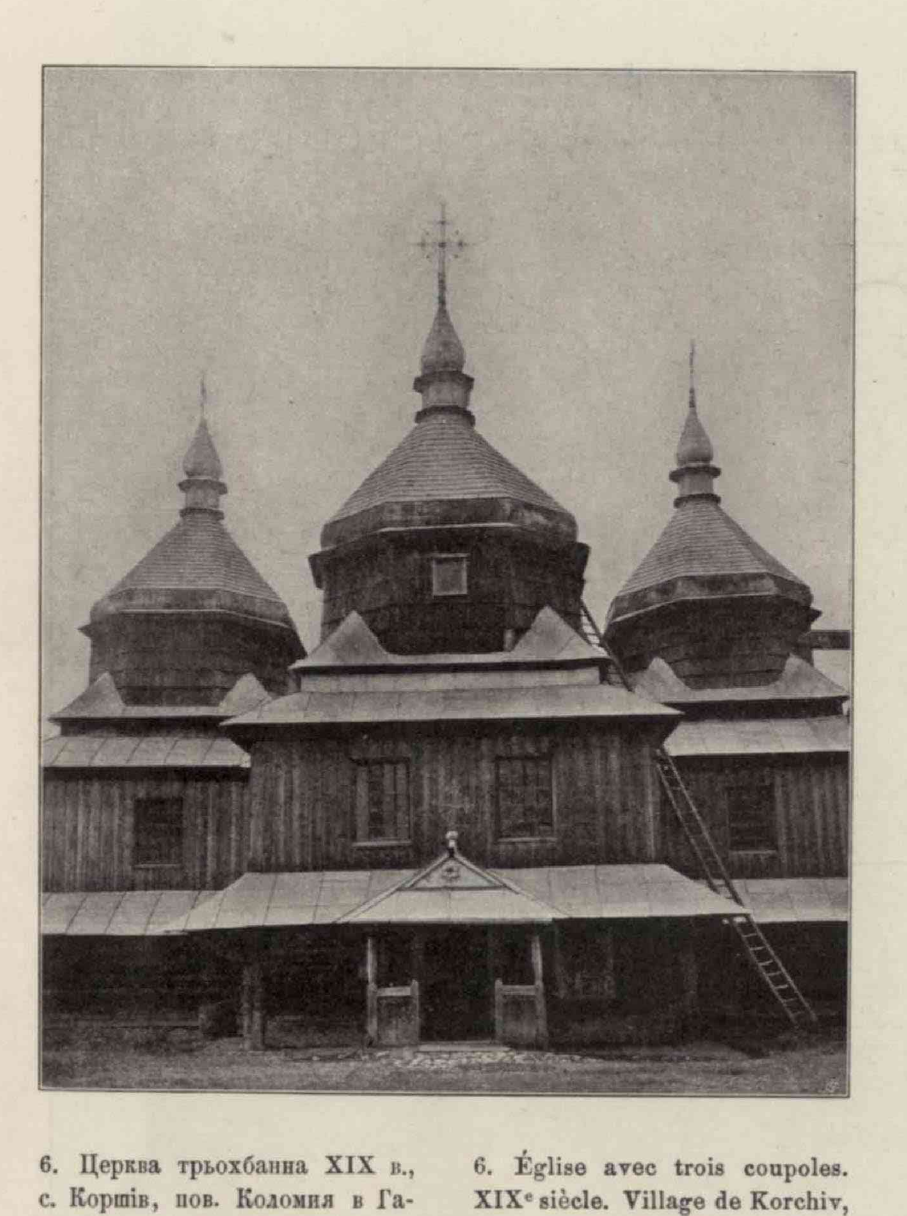
4. Церква трьохбанна XVIII віку, с. Свердликів, Уманський пов. (уже зруйнована).

4. Église avec trois coupoles. XVIIIe siècle. Village de Sverdlykiv, distr. d'Oumagne, gouv. de Kiev, Russie (détruite).

5. Церква трьохбанна 1768 р., с. Мошурів, Уманський пов. (уже зруйнована).

5. Église avec trois coupoles. 1768. Village de Mochouriv, distr. d'Oumagne (détruite).

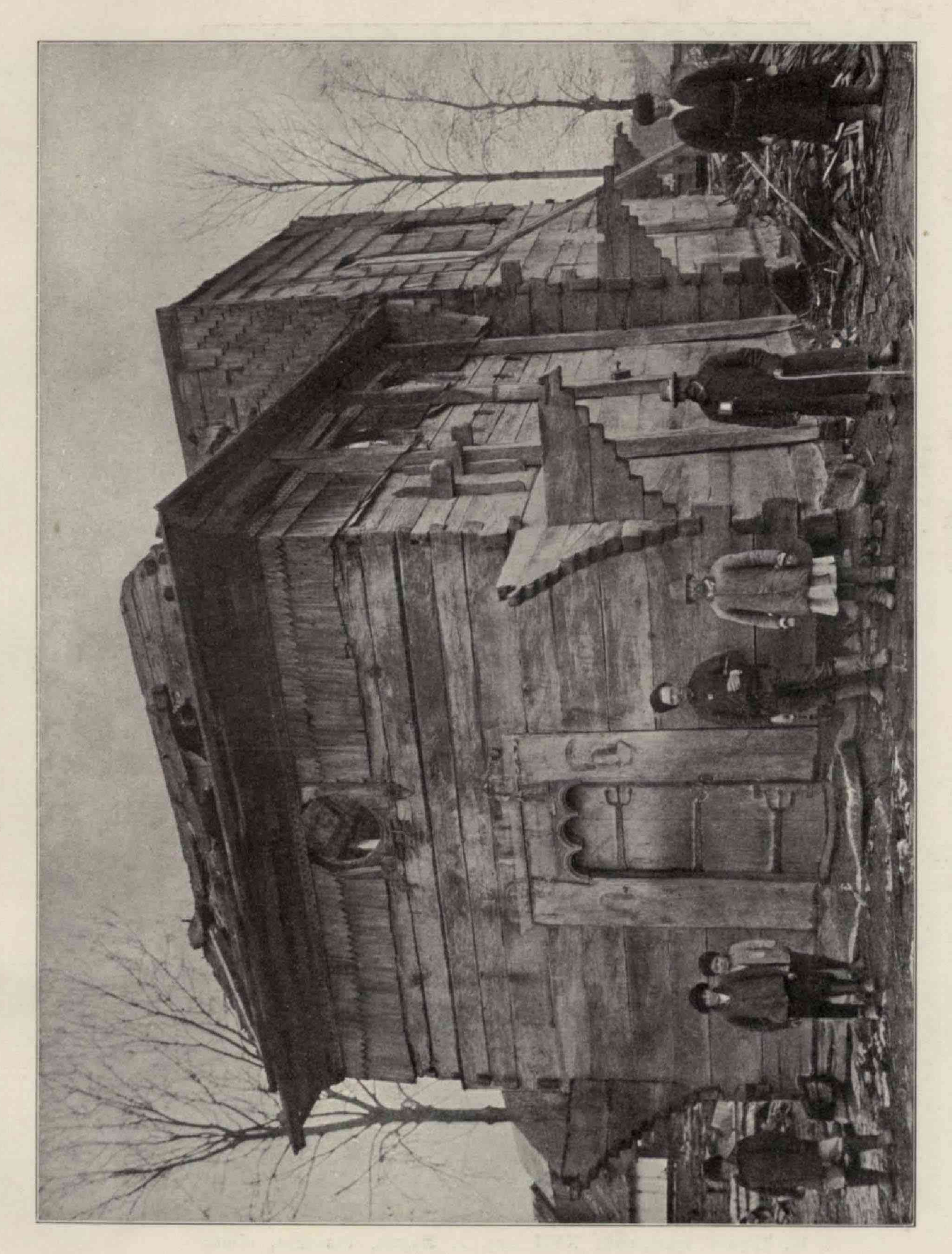
6. Церква трьохбанна XIX в., с. Коршів, пов. Коломия в Галичинї.

6. Église avec trois coupoles. XIXe siècle. Village de Korchiv, distr. de Kolomyia, Galicie.

7. Церква трьохбанна XVIII віку, с. Іваницї, пов. Прилуки на Полтавщинї, збірка Мощенка.
Полтавський Музей.

7. Église avec trois coupoles, XVIIIe siècle. Village d'Ivanytsi. distr. de Prylouky, gouv. de Poltava. Phot. Mochtchenko.
Musée de Poltava.

8. Церква трьохбанна 1637 р. в Судовій Вишні, Галичина, розібрана.

8. Église avec trois coupoles. 1637. Village de Soudova Vychnia.

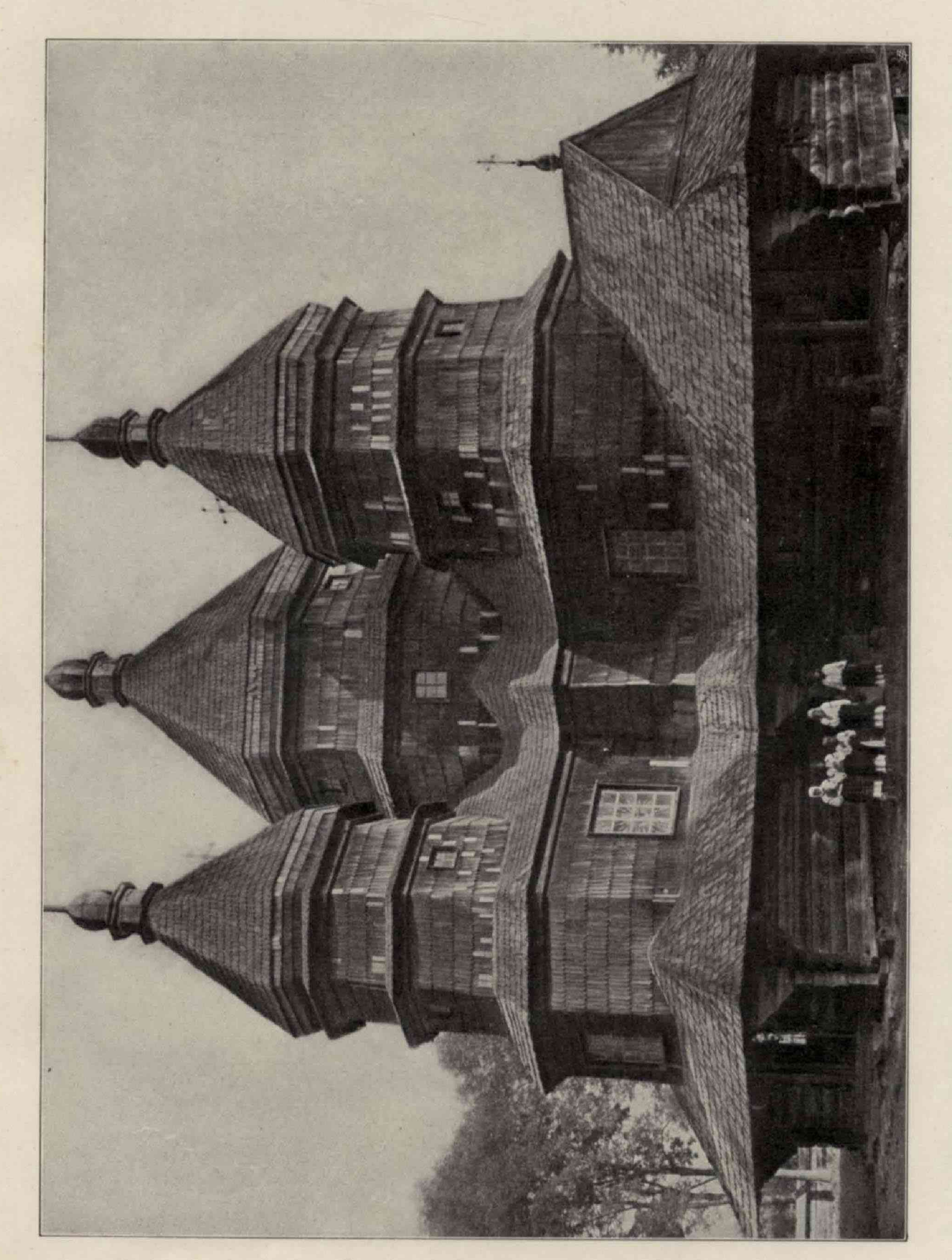
9. Церква трьохбанна XVII віку, на Бойківщинї, Галичина, збірка Лушпінського, архітекта у Львові.

9. Église avec trois coupoles. XVIIe siècle. Chez les Boïkis (Karpathes). Collection de M. Louchpinsky, architecte à Léopol.

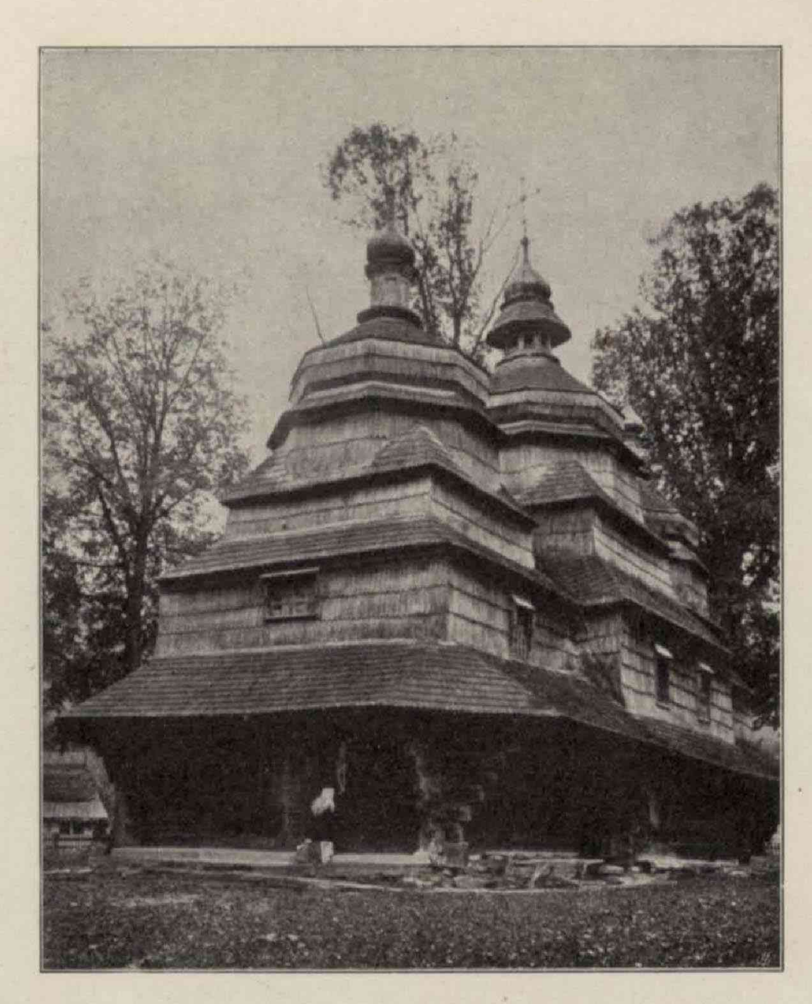
10. Церква трьохбанна XVII віку, с. Малнів, Галичина, збірка Лушпінського.

10. Église avec trois coupoles. XVIIe siècle. Village de Malniv (Gal.). Collect. Louchpinsky.

11. Пятибанна церква XVIII віку, с. Княждвір, пов. Печенїжин в Галичинї.

11. Église avec cinq coupoles. XVIIIe siècle. Village de Kniaje Dvire, distr. de Petchenijine, Galicie.

12. Церква трьохбанна XVIII віку, с. Бутля на Бойківщинї, Галичина. Збірка Лушпінського.

12. Église avec trois coupoles. XVIIIᵉ siècle. Village de Boutlia, distr. de Tourka, Galicie. Collection Louchpinsky.

13. Церква трьохбанна XVIII віку, с. Підзахаричі на Буковинї.

13. Église avec trois coupoles. XVIIIᵉ siècle. Village de Pidsakharytchi, près de Vyjnytsia, Boukovine (Autriche).

14. Пятибанна церква XVIII віку, с. Княждвір, пов. Печеніжин. Галичина. Зната з другого боку.

14. Église avec cinq coupoles. XVIIIe siècle. Village de Kniaje Dvire. Photographiée du côté sud.

15. Полудн. бічний ганок в трьохбанній церкві XVIII віку, с. Балинції, пов. Гвоздець, Галичина.

15. Portail sud d'église. Village de Balyntsi, district de Hvozdets, Galicie.

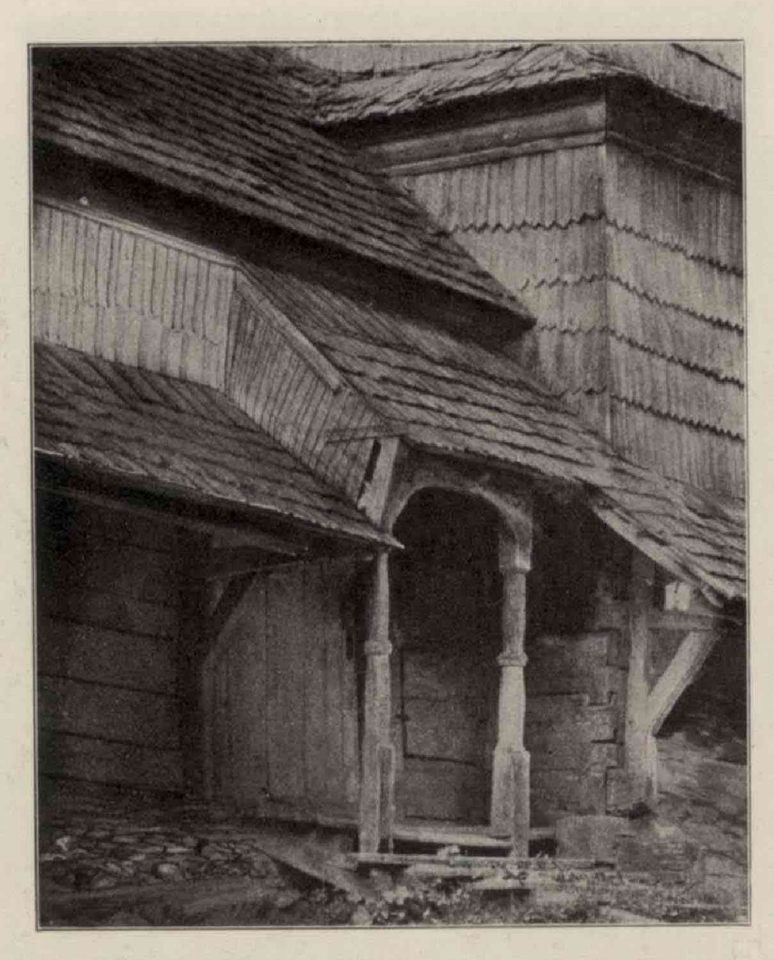
16. Ганок трьохбанної церкви XVIII віку, с. Таламаш на Угорській Бойківщ.

16. Portail ouest de l'église du village de Talamache, Ukraïne Hongroise.

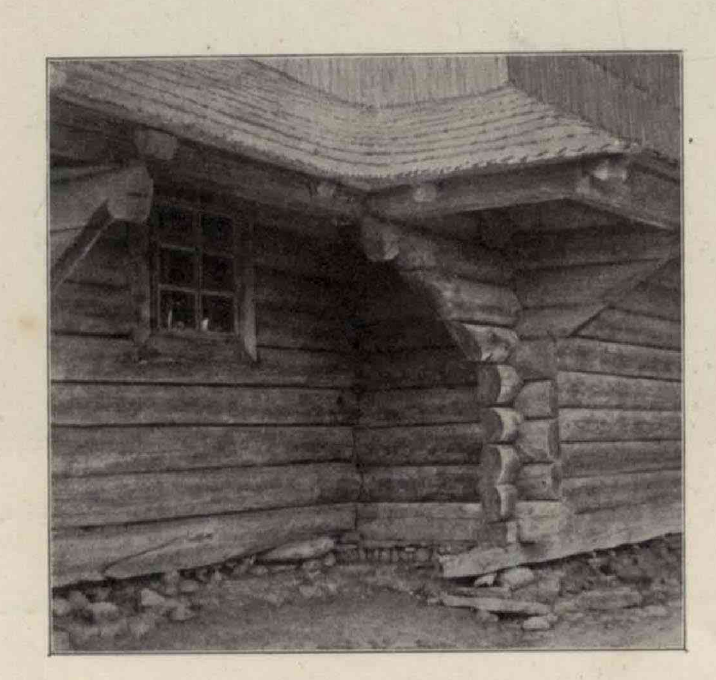
17. Пятибанна церква XVIII віку, с. Велика Березянка, Таращанського пов. на Київщині, (уже зруйнована).

17. Église avec cinq coupoles. XVIIIe siècle. Village de Vélyka Berezianka, distr. de Tarachtcha, gouv. de Kiev.

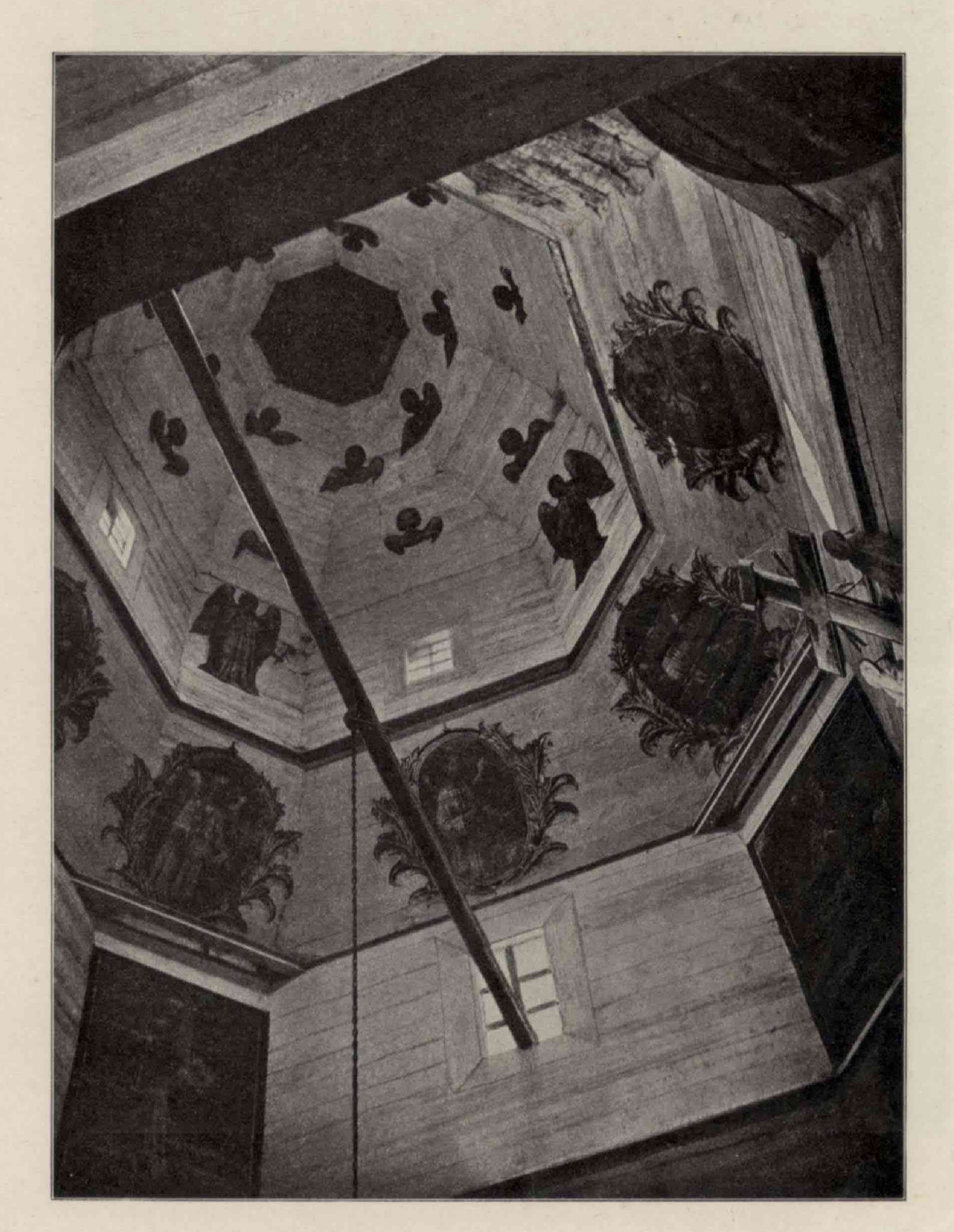
18. Церква трьохбанна XVIII віку, ганок, с. Манаїв, Галичина. Збірка Лушпінського.

18. Portail d'église. Village de Manaïv, distr. de Zbora, Galicie. Collect. Louchpinsky.

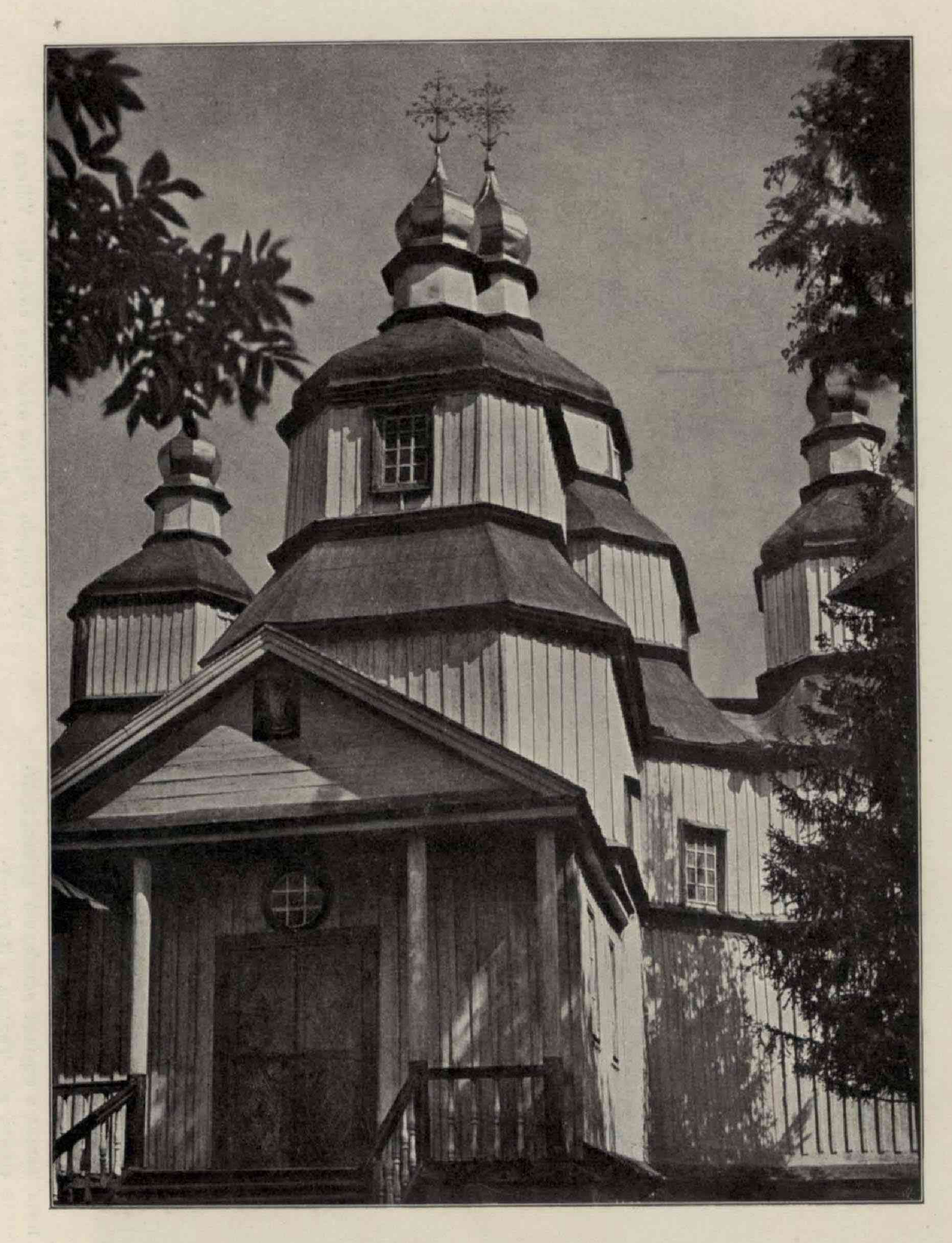
19. Деталь церкви, с. Малнів, Галичина. Збірка Лушпінського.

19. Détail d'église. Village de Malniv, Galicie. Collection Louchpinsky.

20. Баня, вигляд з середини пятибанної церкви, с. Лї-совичі, пов. Таращa в Київщині.

20. Coupole d'église avec cinq coupoles. Village de Lisovytchi, distr. de Tarachtcha, gouv. de Kiev.

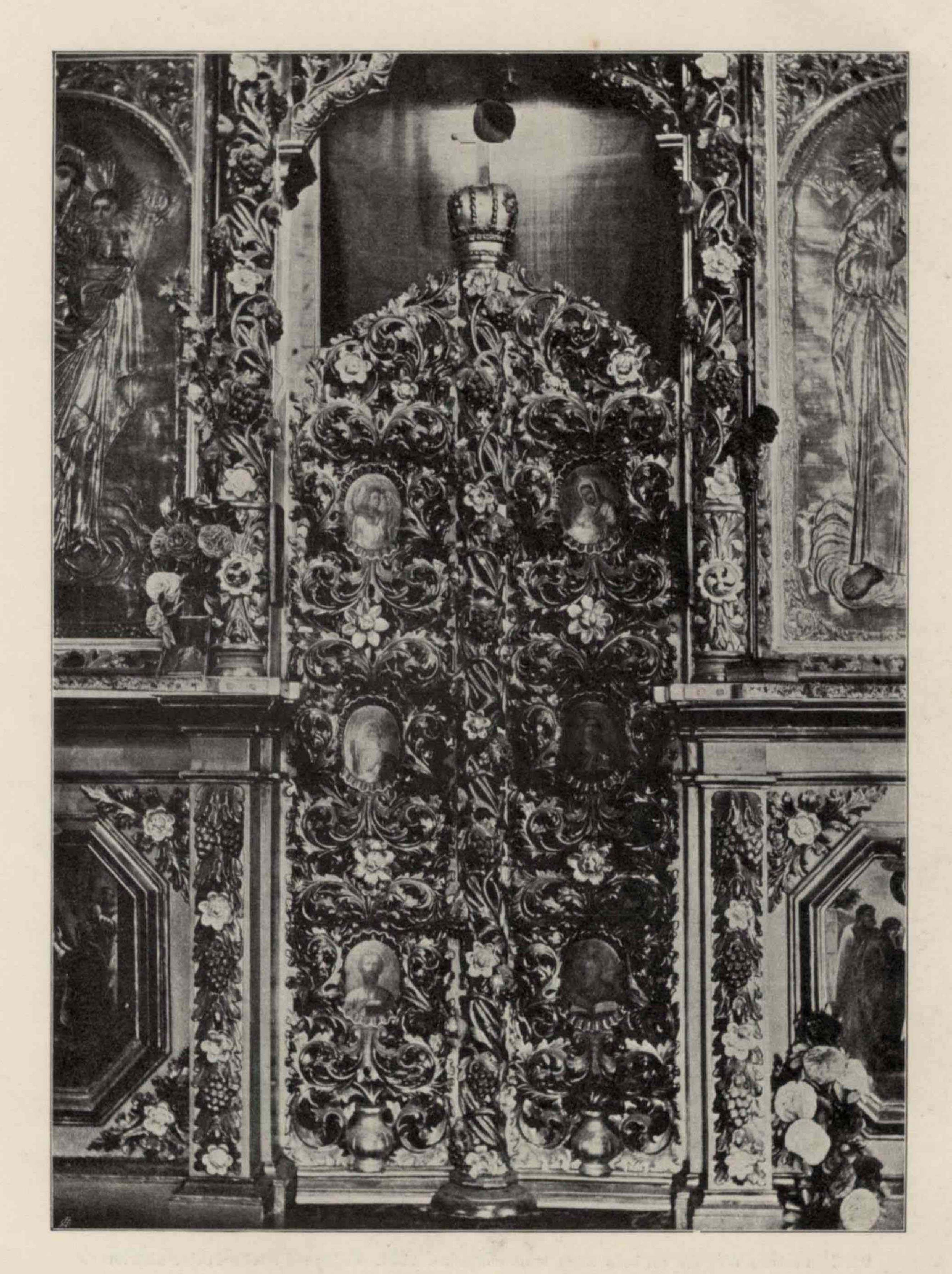
21. Пятибанна церква XVIII віку, с. Лїсовичі, пов. Тараща в Київщинї.

21. Église avec cinq coupoles. Village de Lisovytchi, distr. de Tarachtcha, gouv. de Kiev.

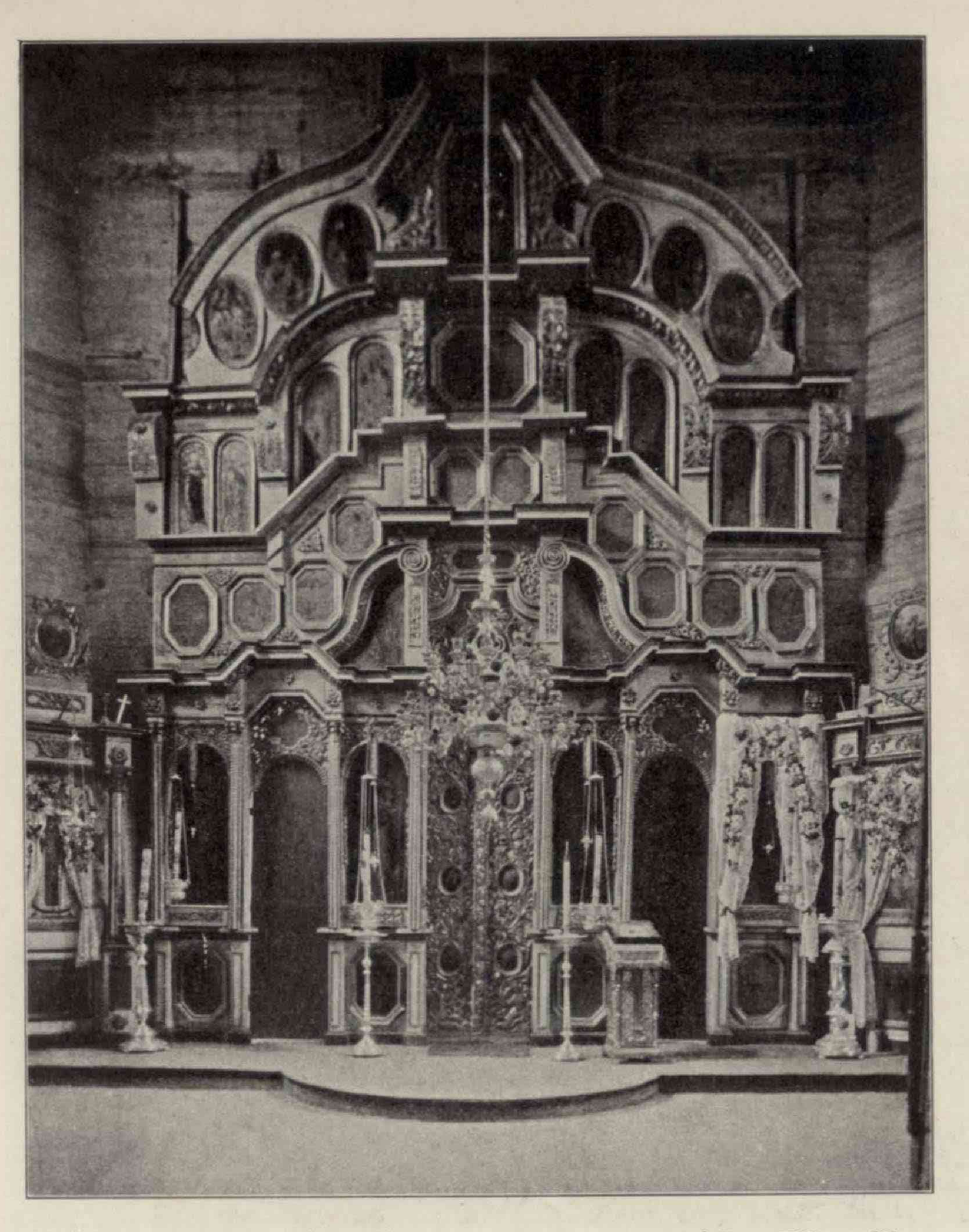
22. Іконостас церкви 1739 р., с. Очеретня, пов. Липовець в Київщині.

22. Iconostase d'église en bois avec trois coupoles. 1739. Village d'Otcheretnia, district de Lypovets, gouv. de Kiev.

23. Царські ворота, с. Очеретня, пов. Липовець.

23. Porte principale de l'iconostase en bois de l'église du village d'Otcheretnia. 1739.

24. Іконостас церкви, с. Іваниції, пов. Прилуки на Полтавщ. Фот. Мощенка.

24. Iconostase d'église. Village d'Ivanytsi, distr. de Prylouki, gouv. de Poltava (phot. Mochtchenko).

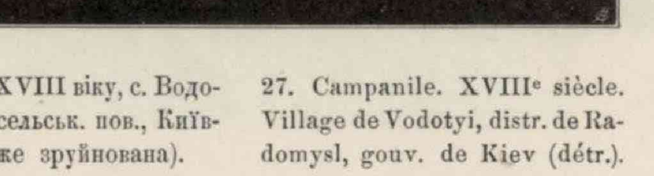
25. Статуя Св. Миколая XVIII віку в с. Липках, Сквирськ. пов., Київщина.

25. Statue de St. Nicolas. XVIIIe siècle. Village de Lipki, district de Skvyra, gouv. de Kiev.

26. Звіниця XVIII віку, с. Дубровинцї, пов. Липовець в Київщинї, (уже зруйнов.).

26. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Doubrovyntsi, distr. de Lypovets, gouvernement de Kiev (détruit).

27. Звiниця XVIII вiку, с. Водотиї, Радомисельськ. пов., Київщина, (уже зруйнована).

27. Campanile. XVIIIe siècle. Village de Vodotyi, distr. de Radomysl, gouv. de Kiev (détr.).

28. Звiниця XVIII вiку, с. Очеретня, пов. Липовець в Київщинї.

28. Campanile. XVIIIe siècle. Village d'Otcheretnia, distr. de Lypovets, gouv. de Kiev.

29. Звіниця кінця XVII віку або поч. XVIII віку, с. Люлинції, пов. Липовець в Київщині, (здаєтьcя уже зруйнована).

29. Campanile. Fin du XVIIe ou commencement du XVIIIe s. Village de Loulyntsi, distr. de Lypovets, gouv. de Kiev (probabl. détr.).

30. Вікно з середини в звіницї кінця XVII віку, с. Лїсовичі, пов. Тараща на Київщинї, (здаєтся уже розібрана).

30. Fenêtre de la partie centrale. Fin du XVIIe siècle. Village de Lisovytchi, distr. de Tarachtcha, gouv. de Kiev (probabl. démolie).

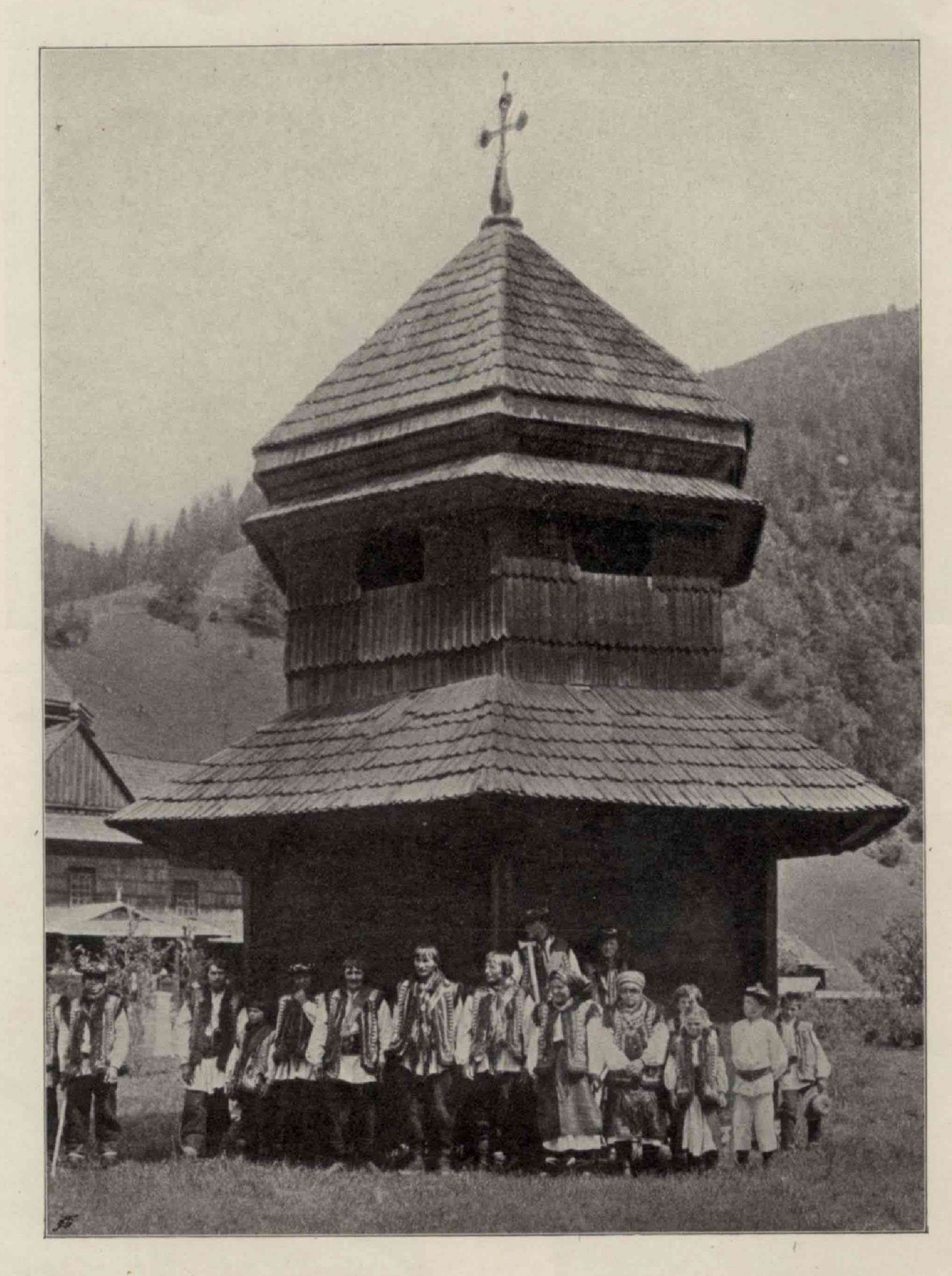
31. Звіниця XVIII віку, с. Підзахаричі біля Вижницї на Буковинї.

31. Campanile. XVIIIe s. Village de Pidsakharytchi, près de Vyjnytsia, Boukovine.

32. Звіниця XVIII віку, с. Яремче в Галичинї. (В Гуцульськ. горах).

32. Campanile. XVIIIe s. Village d'Iaremtché, Galicie, Houtsoulie.

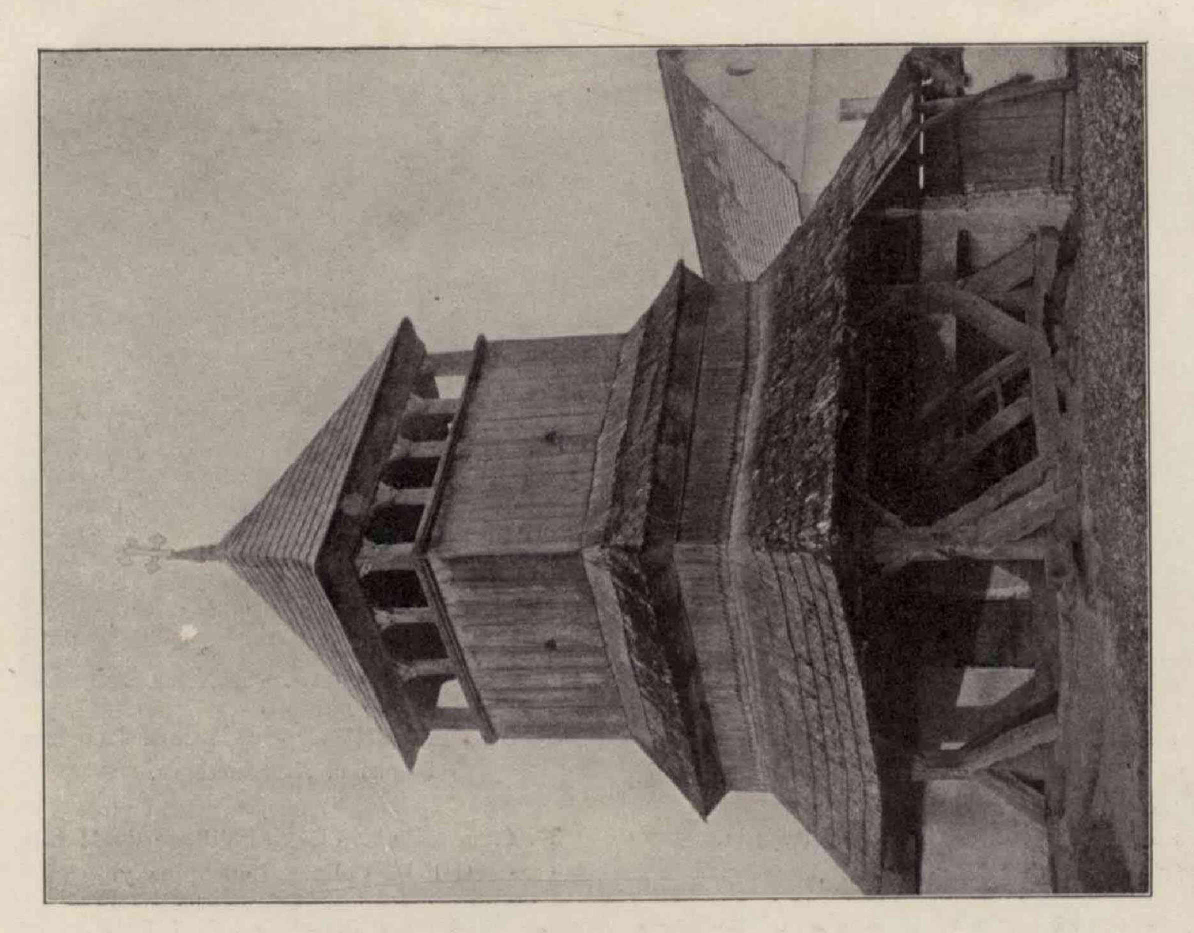

33. Звіниця, с. Бистрець. (В осередку Гуцульщини).

33. Campanile. Village de Bystrets (centre de la Houtsoulie).

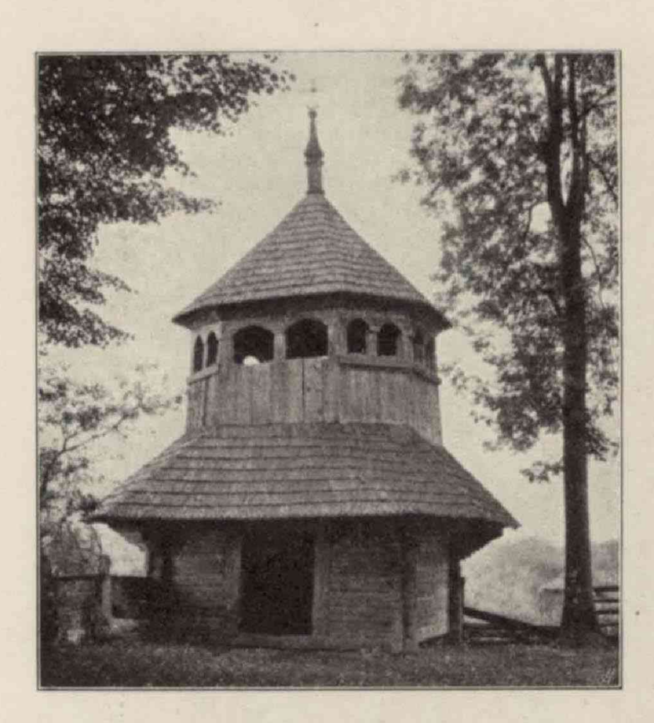
34. Звіниця XVIII віку, с. Чесники. Рогатинський пов. в Галичині.

34. Campanile. XVIIIe s. Village de Tchesnyky, distr. de Rohatyne, Galicie.

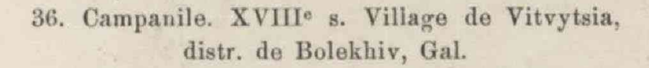

35. Звіниця XVIII віку, с. Підгороде, Рогатинського пов. в Галичині.

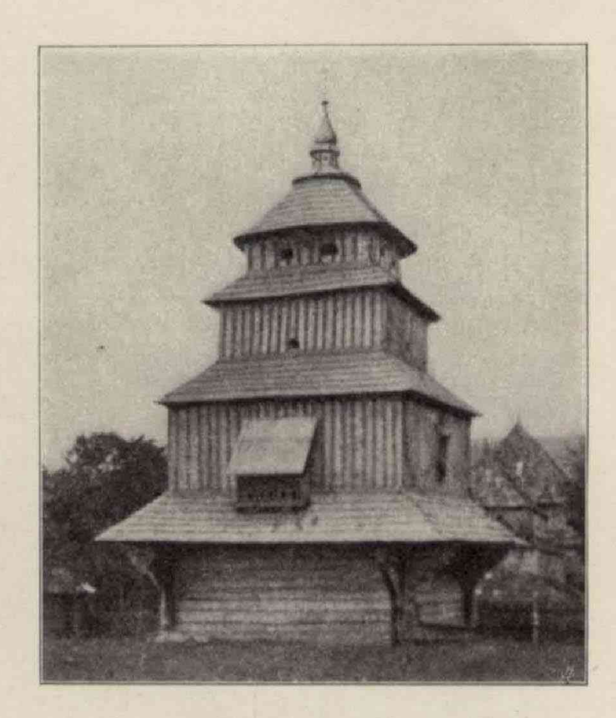
35. Campanile, XVIIIe s. Village de Pidhorodié, distr. de Rohatyne, Galicie.

36. Звіниця XVIII віку, с. Вітвиця, пов. Болехів. Галичина.

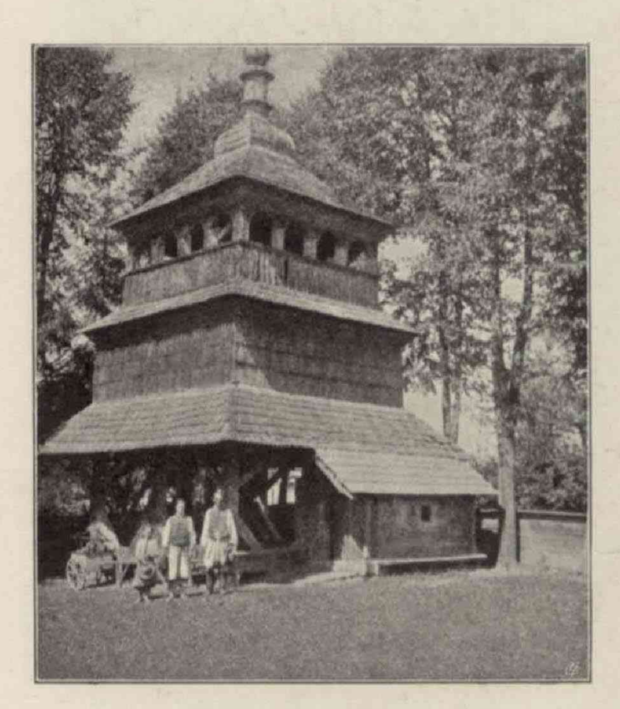

36. Campanile. XVIIIe s. Village de Vitvytsia, distr. de Bolekhiv, Gal.

37. Звіниця XVIII віку, с. Малнів. Галичина. Збірка п. Лушпінського.

37. Campanile. XVIIIe s. Village de Malniv, Galicie. Collect. Louchpinsky.

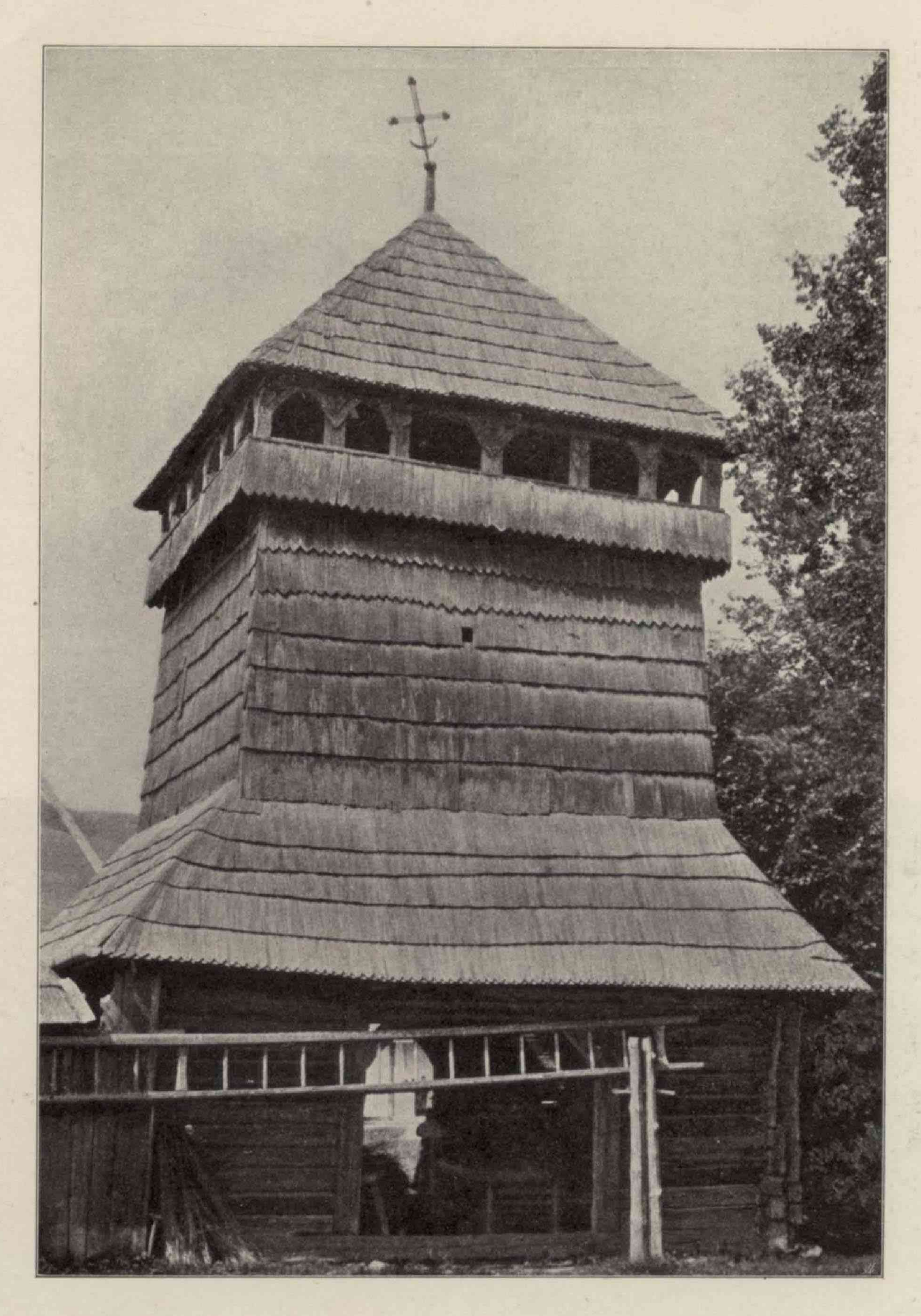
38. Звіниця XVIII віку, с. Збора, пов. Калуш, Галичина.

38. Campanile. XVIIIe s. Village de Zbora, distr. de Kalouche, Galicie.

39. Звіниця XVIII віку, с. Станькова, пов. Калуш, Галичина.

39. Campanile. XVIIIe s. Village de Stankova, distr. de Kalouche, Galicie.

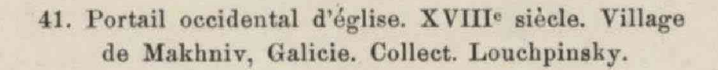

40. Звіниця XVII віку, с. Топільниця, пов. Старий Самбір, Галичина.

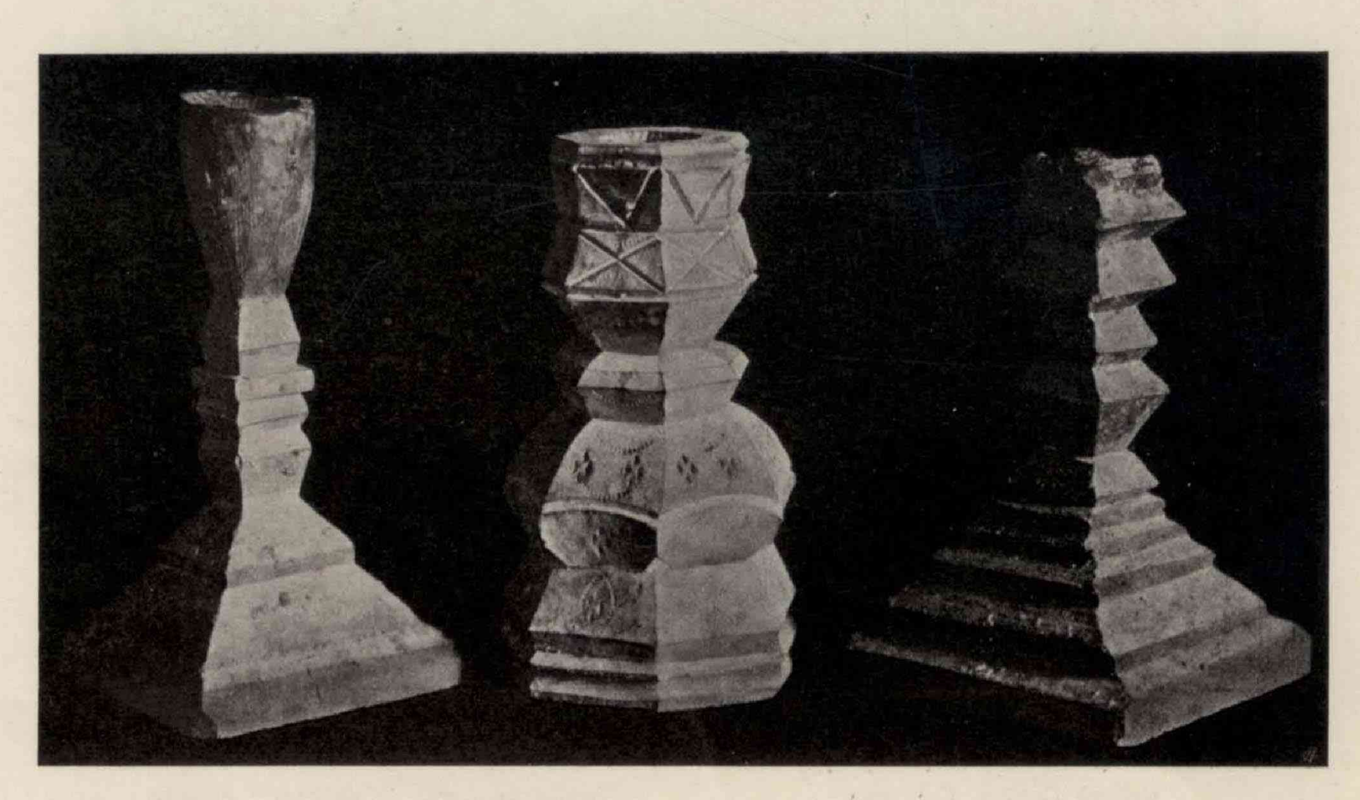
40. Campanile. XVIIe siècle. Village de Topilnýtsia, district de Staryi Sambir.

41. Західний ганок церкви XVIII віку, с. Махнів, Галичина. Збірка п. Лушпінського.

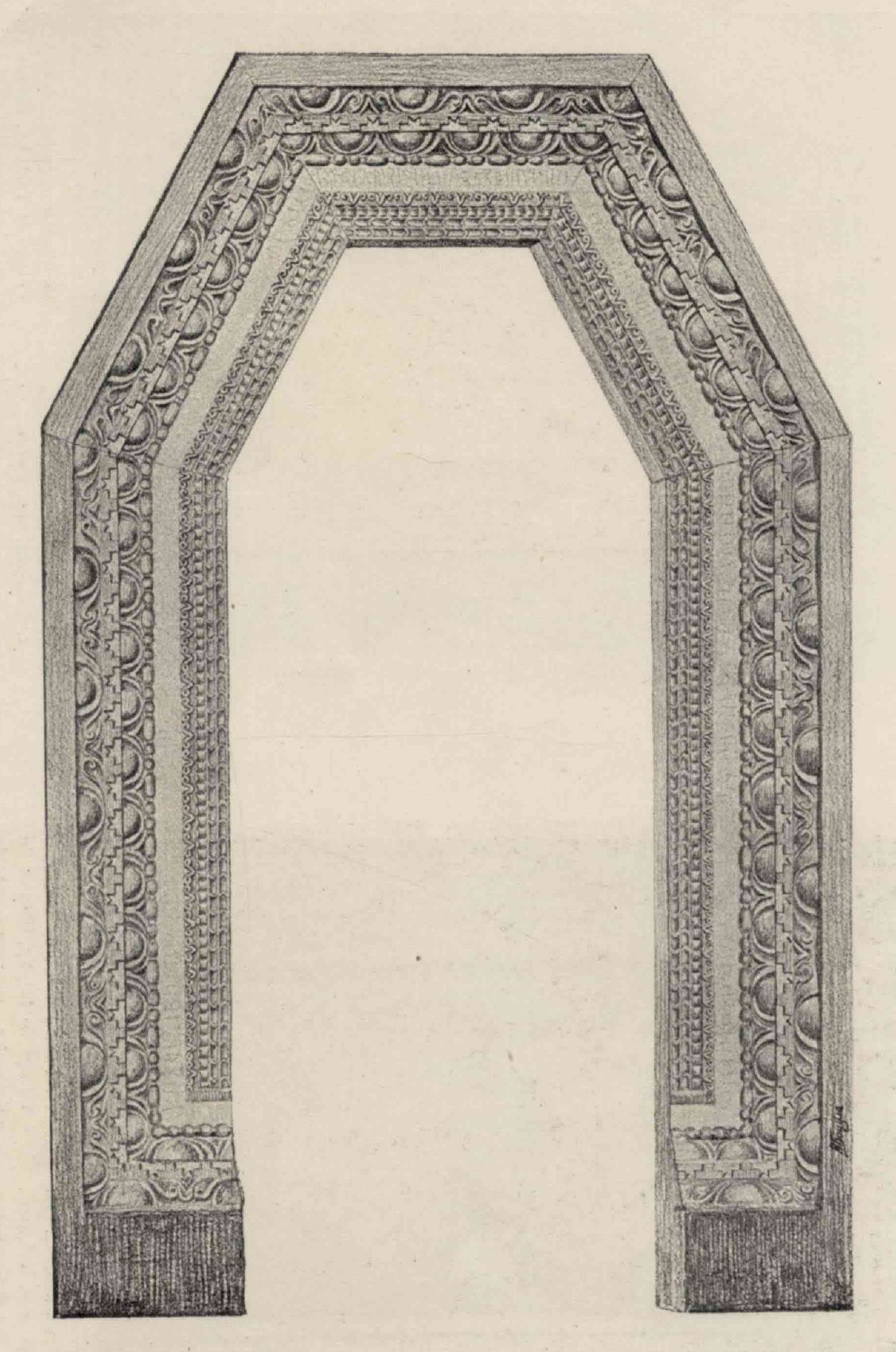

41. Portail occidental d'église. XVIIIe siècle. Village de Makhniv, Galicie. Collect. Louchpinsky.

42. Сьвічники церковні, с. Ялинцї, пов. Золотоноша, Полтавщина і с. Калайдинцї, пов. Лубнї, Полтавський Земськ. Музей.

42. Chandeliers d'église. Village d'Ialyntsi, distr. de Zolotonocha, gouv. de Poltava et village de Kalaïdyntsi, distr. de Loubnie. Musée de Poltava.

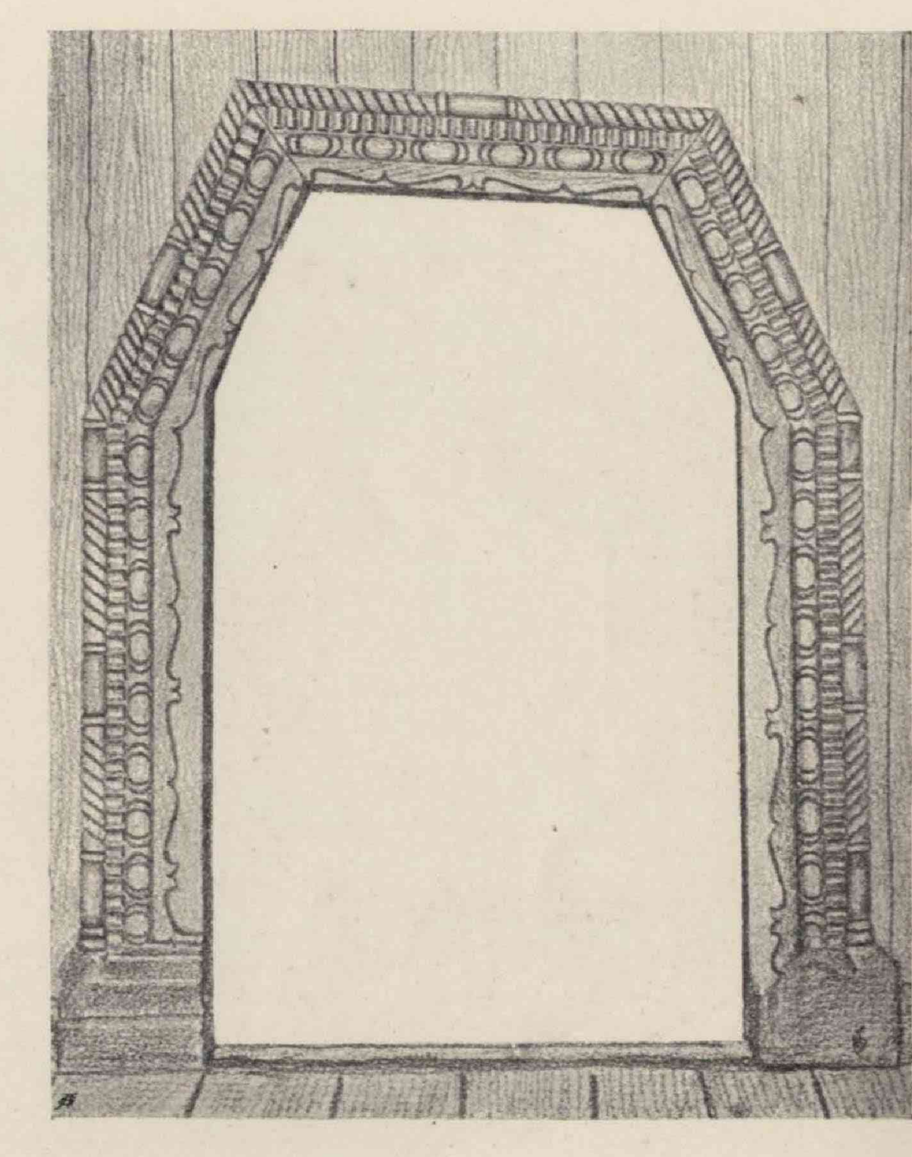

43. Одвірки церковні XVIII віку, 1706 р. Київський музей.

43. Portail d'église. XVIIIᵉ siècle (1706). Musée de Kiev.

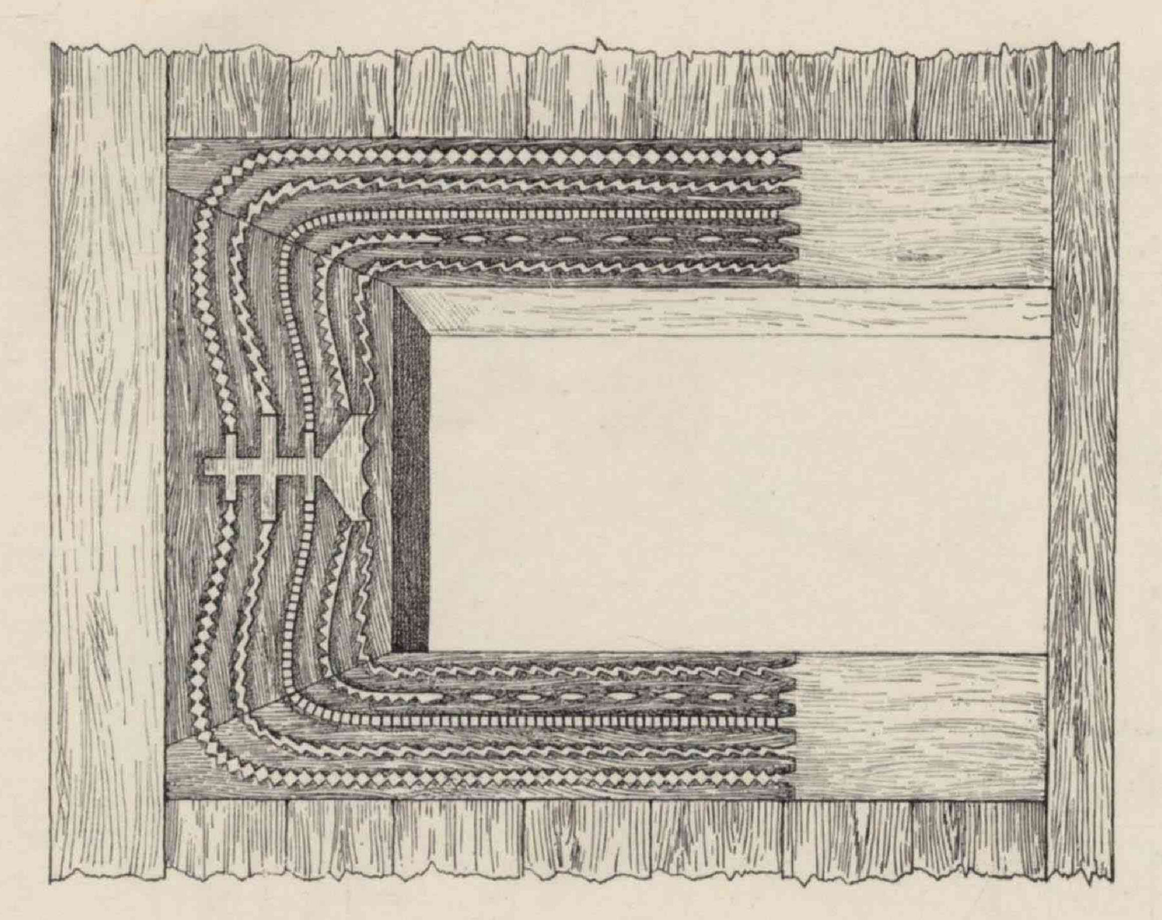
44. Одвірки церковні XVIII віку, с. Білики, пов. Кобеляки. Полтавщина, Музей Полтавськ. Земства.

44. Portail d'église. XVIIIe s. Village de Bilyky, district de Kobelaky, gouvernement de Poltava. Musée de Poltava.

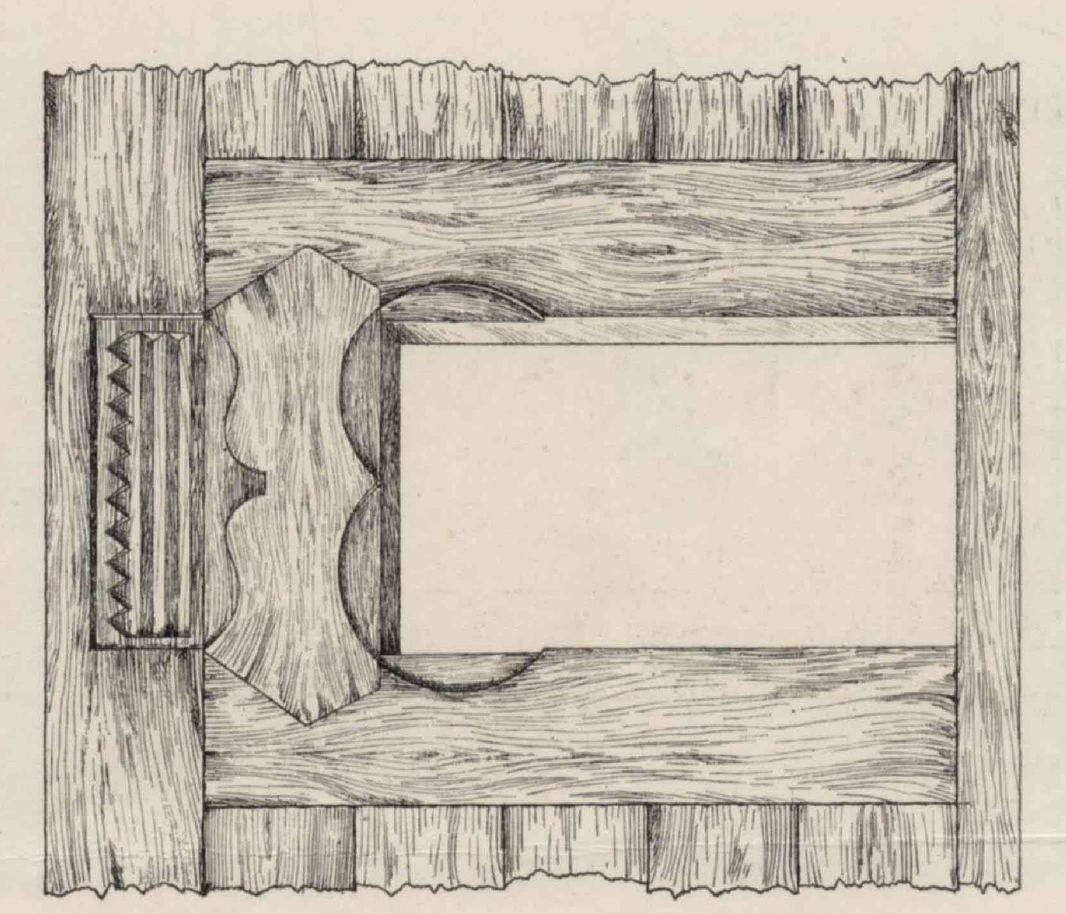
45. Одвірки церковні XVIII віку, с. Талянки, пов. Умань.

45. Portail d'église. XVIIIe s. Village de Talanky, distr. d'Oumagne.

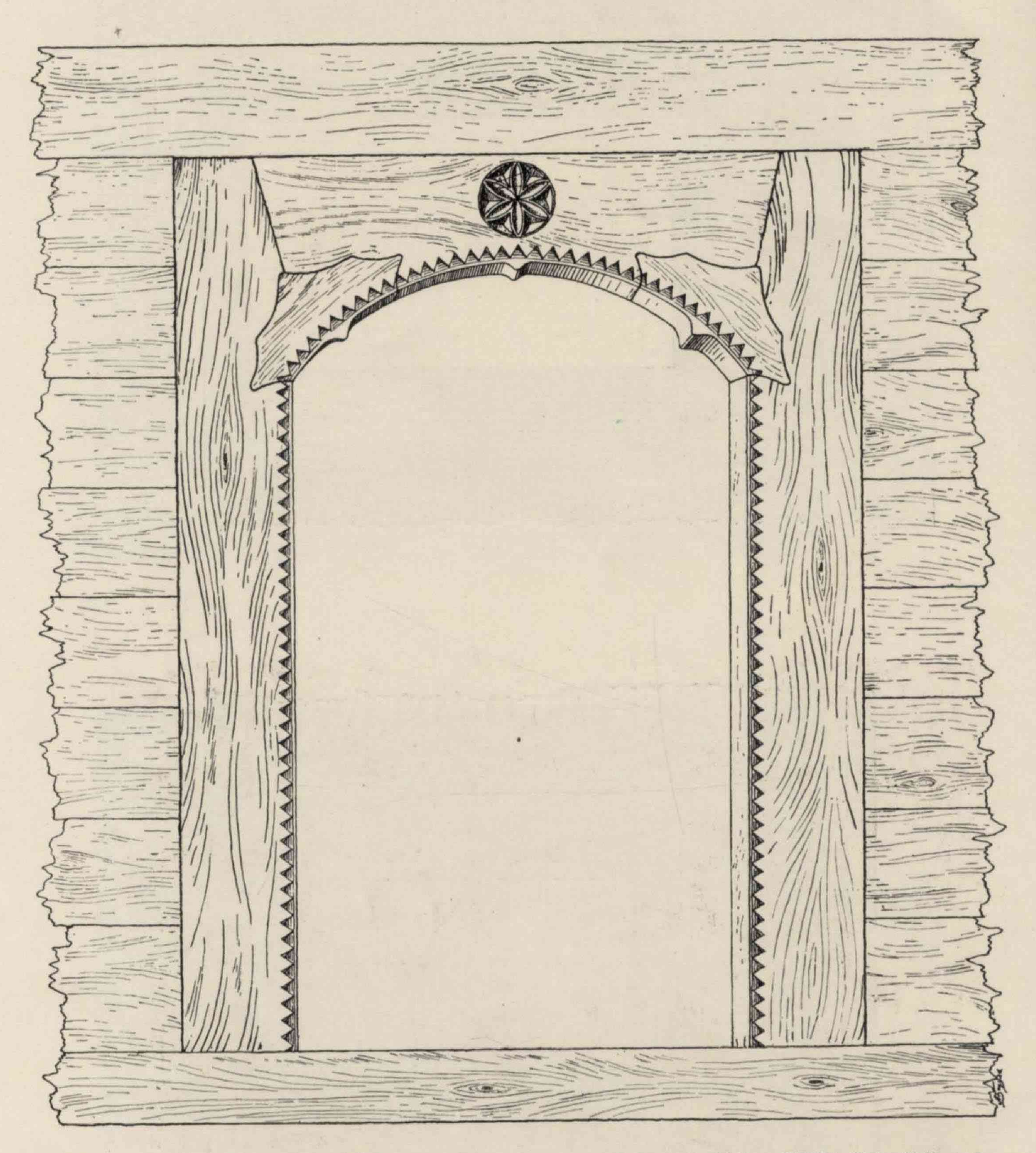
47. Одвірки церковні XVIII віку, с. Розсоші, пов. Мукачів, Угорська Укр.

47. Portail d'église. XVIIIe s. Village de Rozsochi, district de Moukatchiv, Ukraïne Hongr.

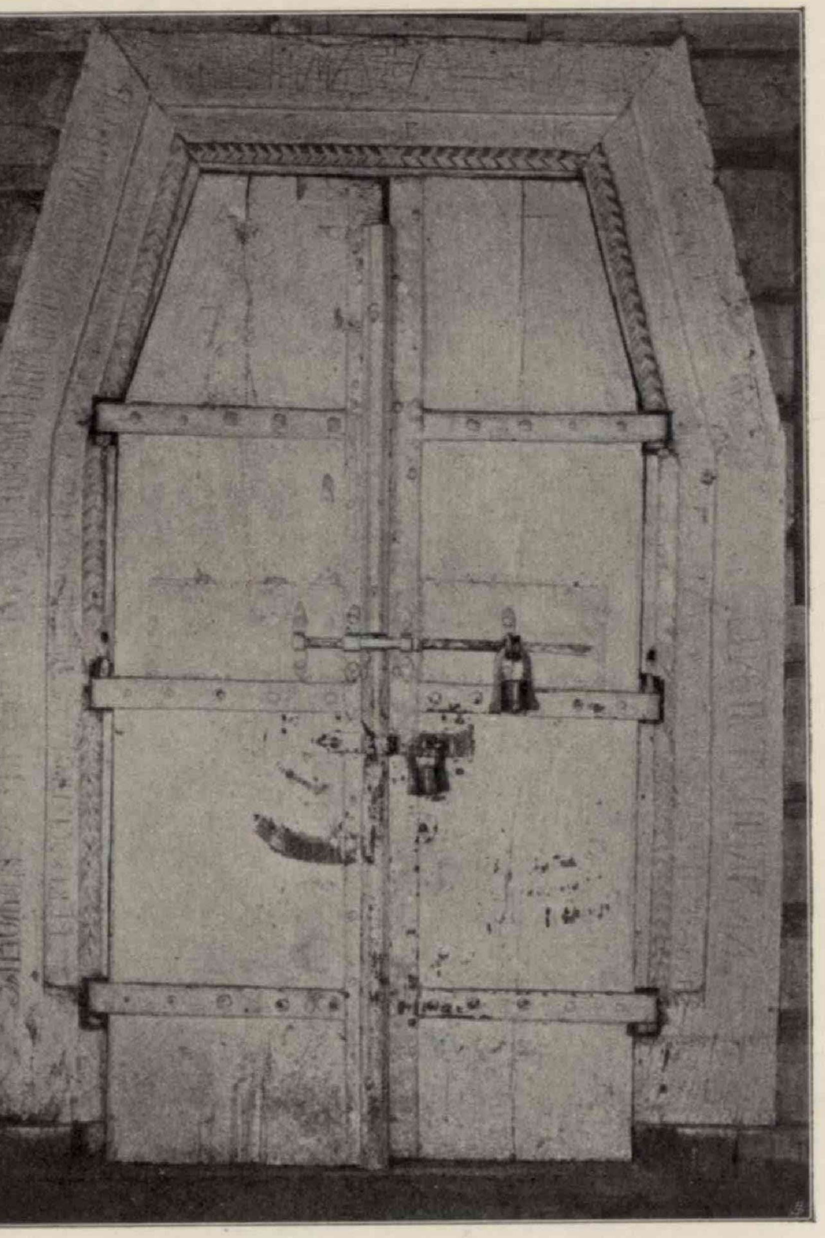
46. Одвірки церковні 1693 року, с. Кугаїв, пов. Коломия, Галичина.

46. Portail d'église. 1693. Village de Kouhaïv, distr. de Kolomyia, Galicie.

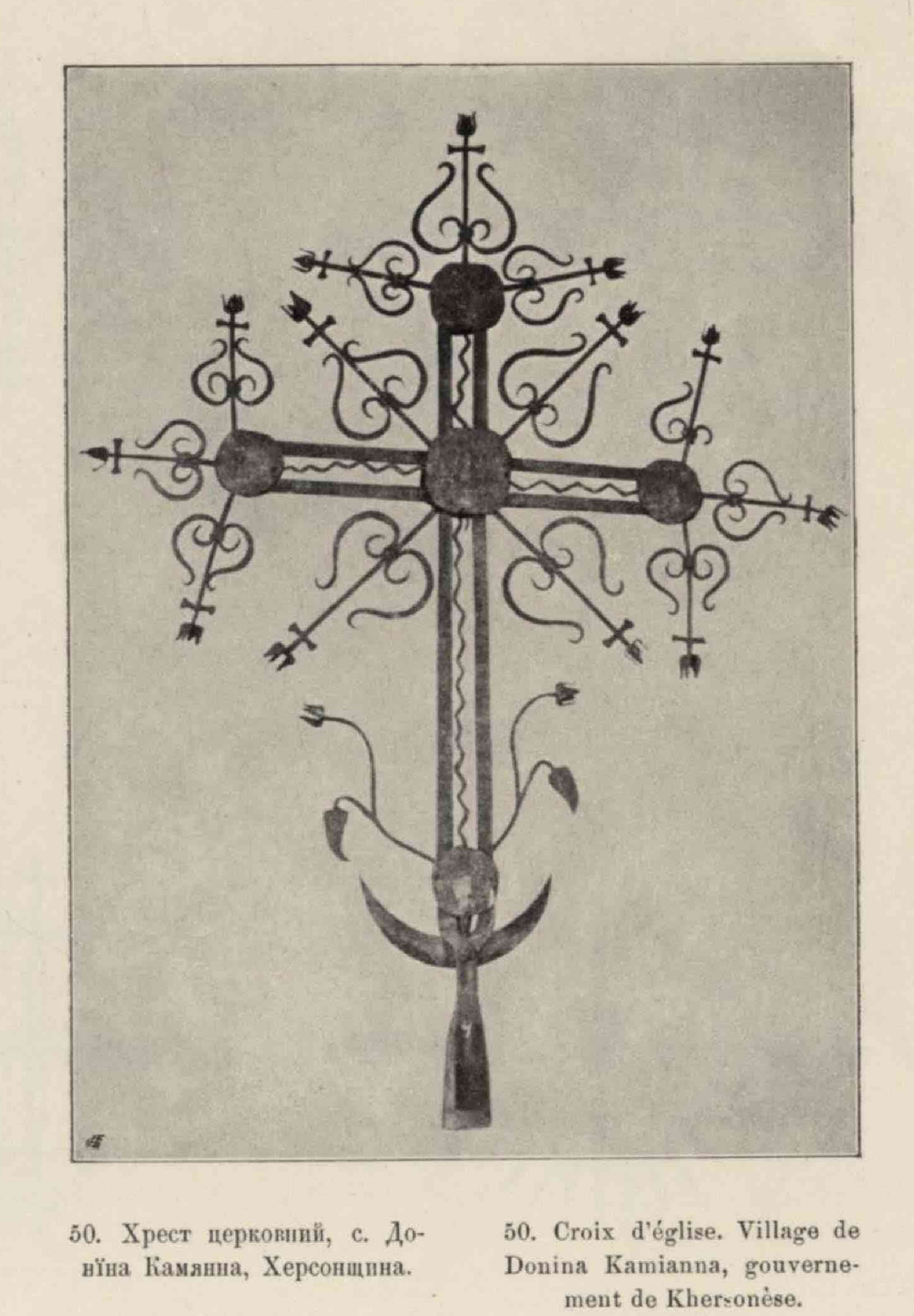
48. Одвірки церковні XVIII віку, с. Лавочне, Галичина.

48. Portail d'église. XVIIIe siècle. Village de Lavotchné, Galicie.

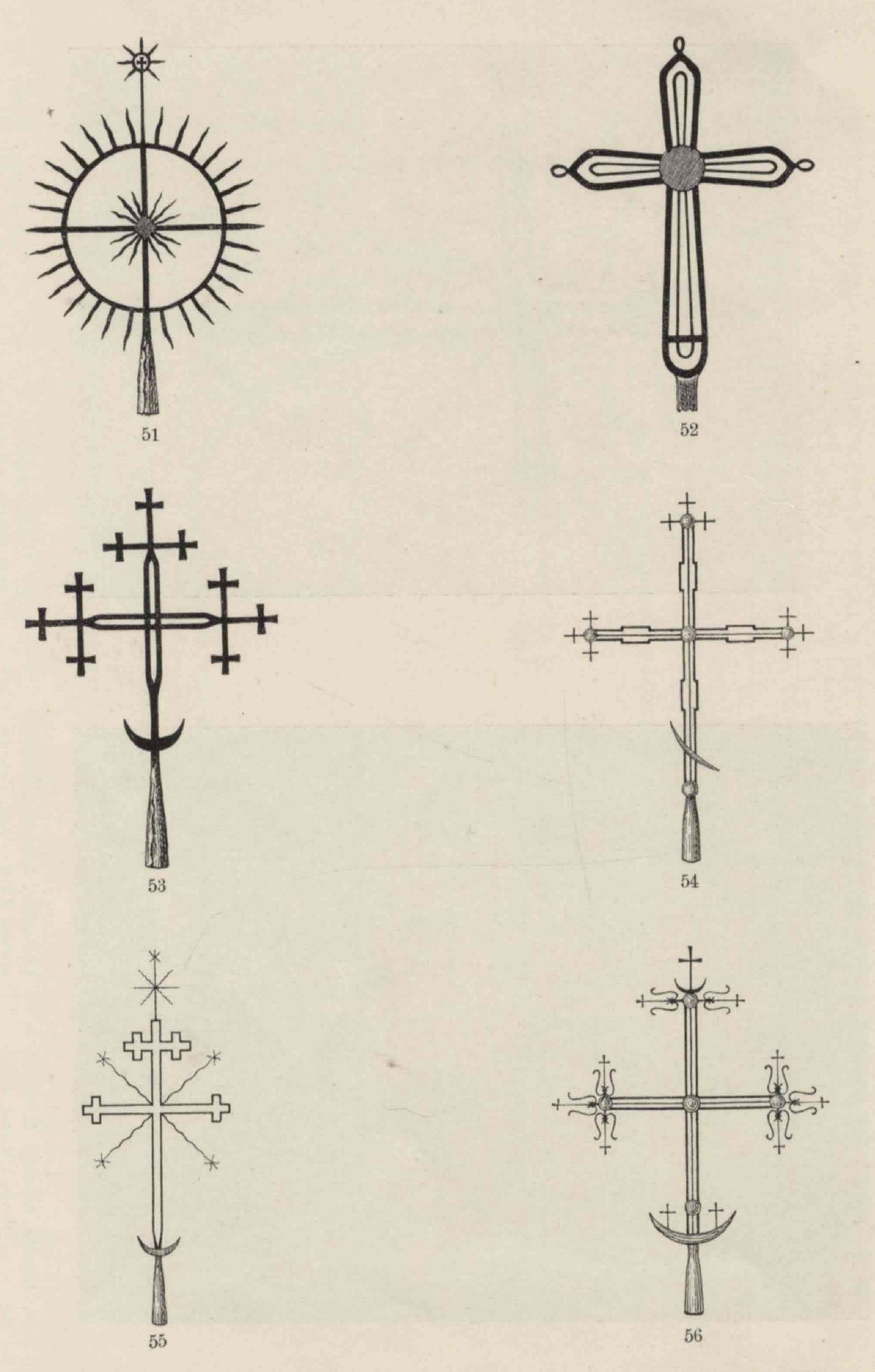
49. Одвірки церковні XVIII віку, ц. св. Петра і Павла, м. Гадяч. Полтавщина.

49. Portail d'église de St. Pierre et Paul. XVIIIe siècle. Ville de Hadiatch, gouv. de Poltava.

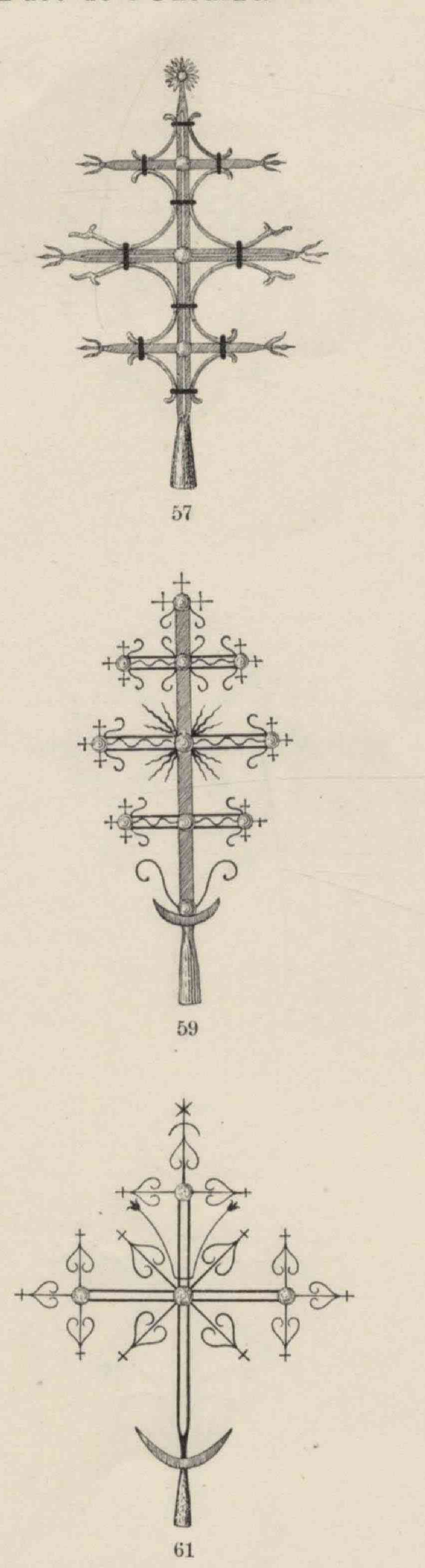
50. Хрест церковний, с. Довїна Камянна, Херсонщина.

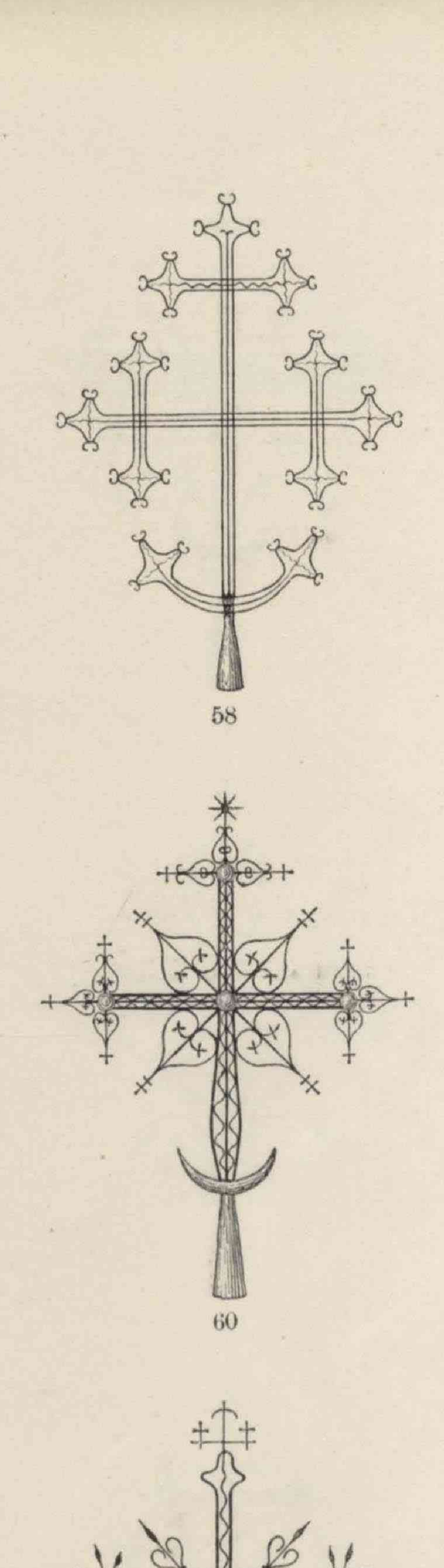
50. Croix d'église. Village de Donina Kamianna, gouvernement de Khersonèse.

50—81. Хрести церковні XVII і XVIII віку.

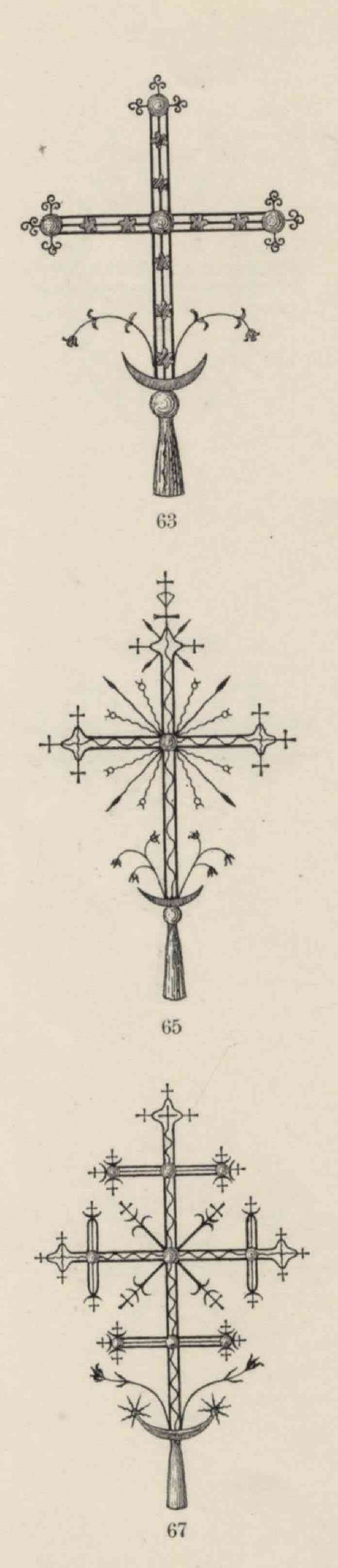
50—81. Croix d'église, XVIIe et XVIIIe siècles.

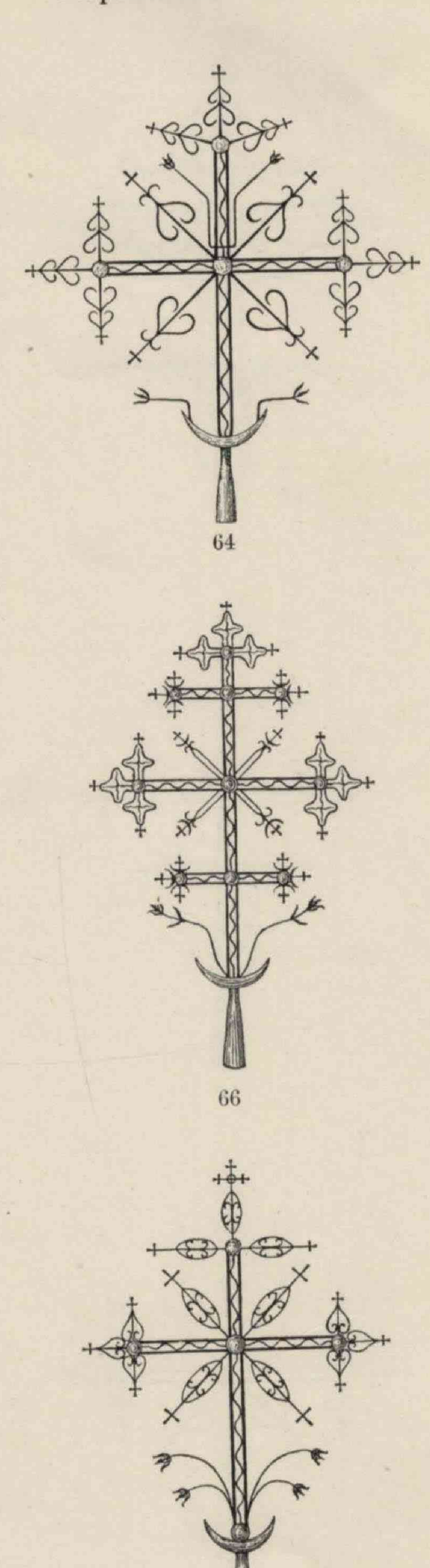

50—81. Хрести церковні XVII і XVIII віку.

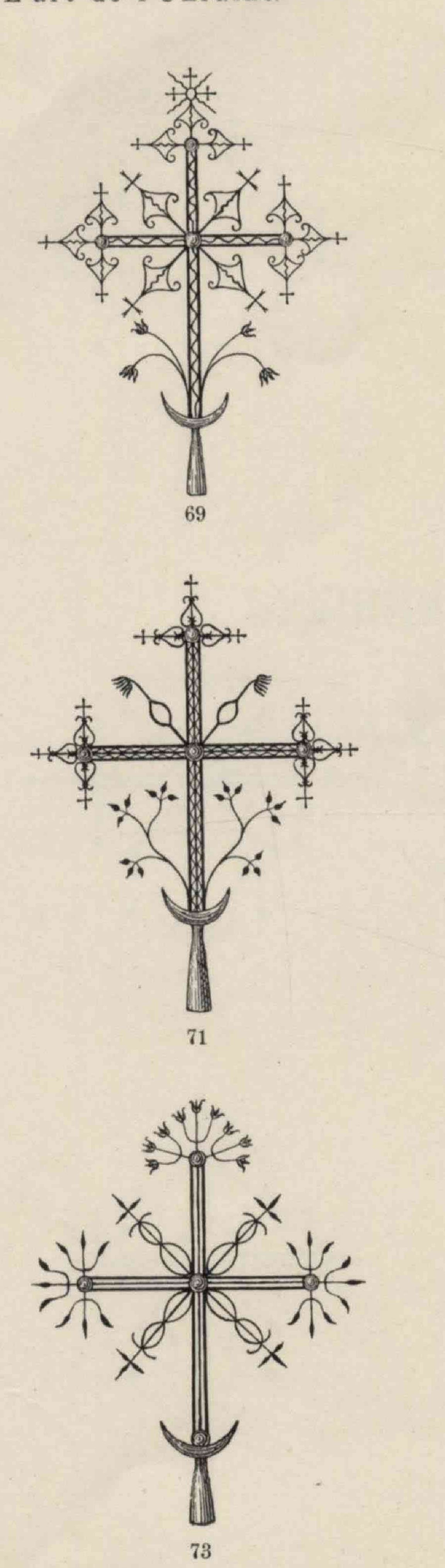
50—81. Croix d'église, XVIIe et XVIIIe siècles.

50—81. Хрести церковні XVII і XVIII віку.

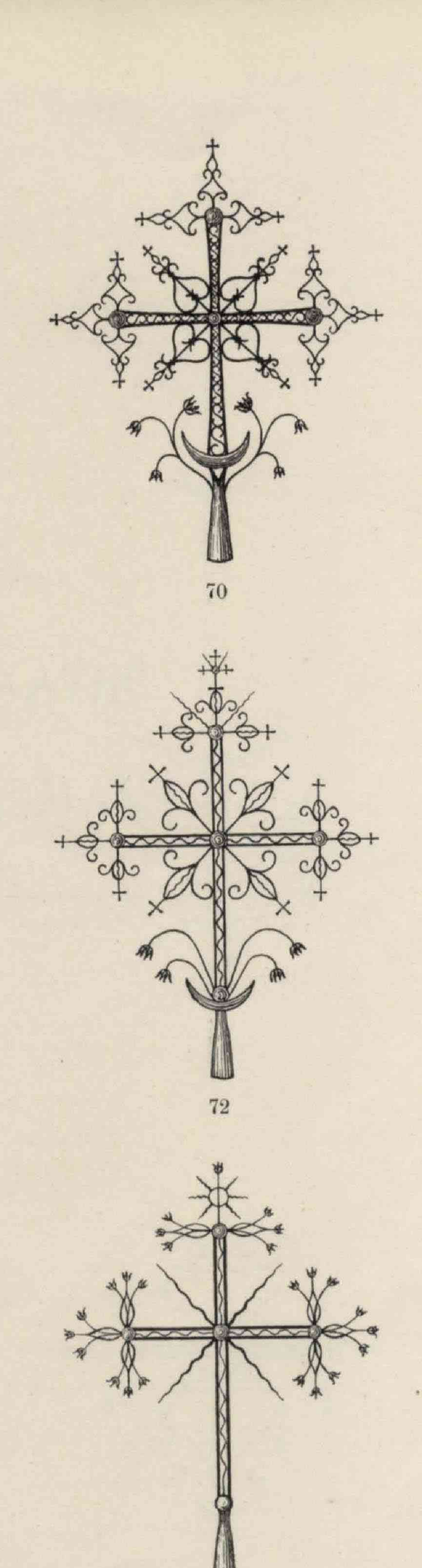
50—81. Croix d'église, XVIIe et XVIIIe siècles.

69

71

73

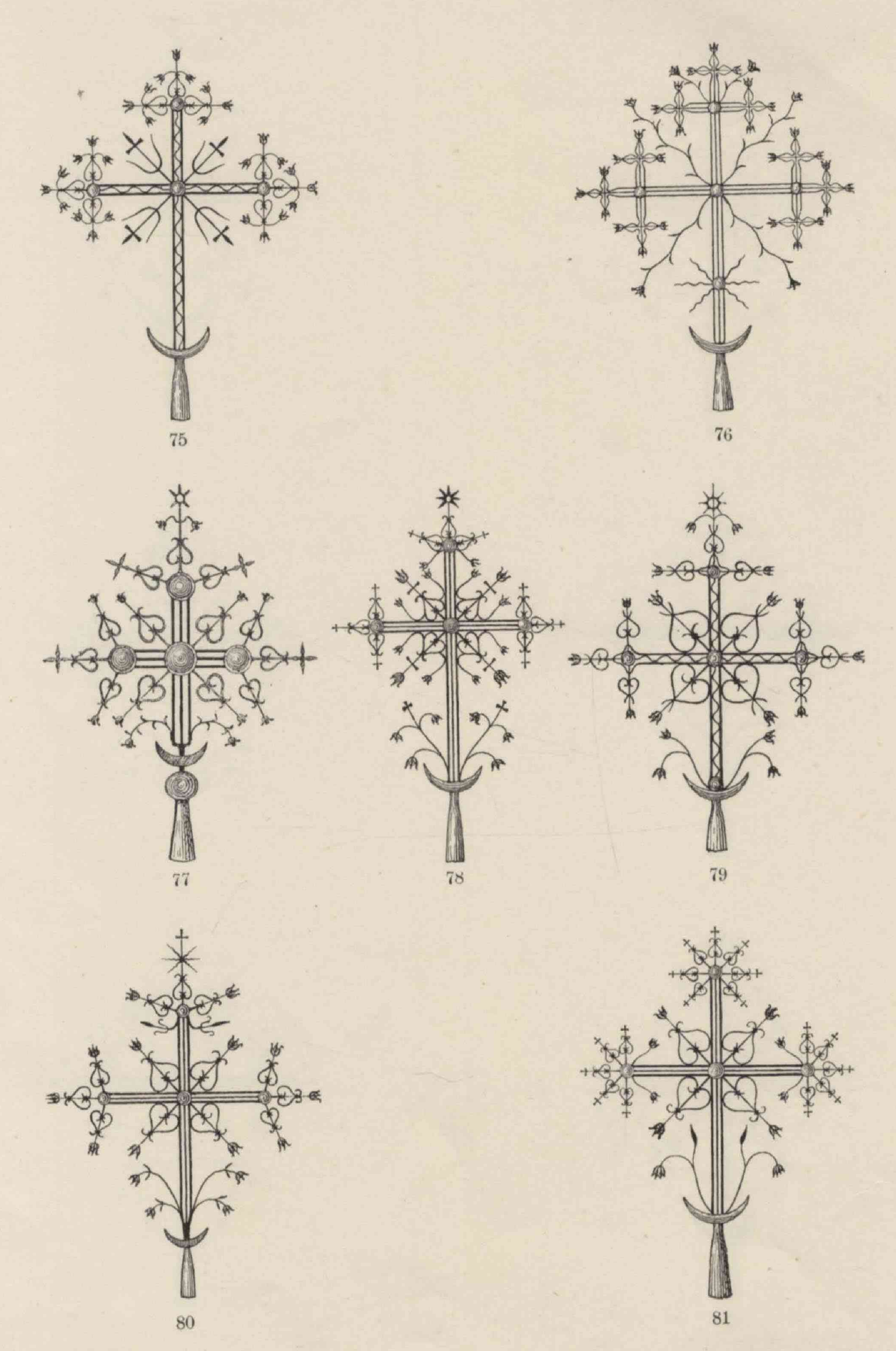
70

72

74

50—81. Хрести церковні XVII і XVIII віку.

50—81. Croix d'église, XVIIe et XVIIIe siècles.

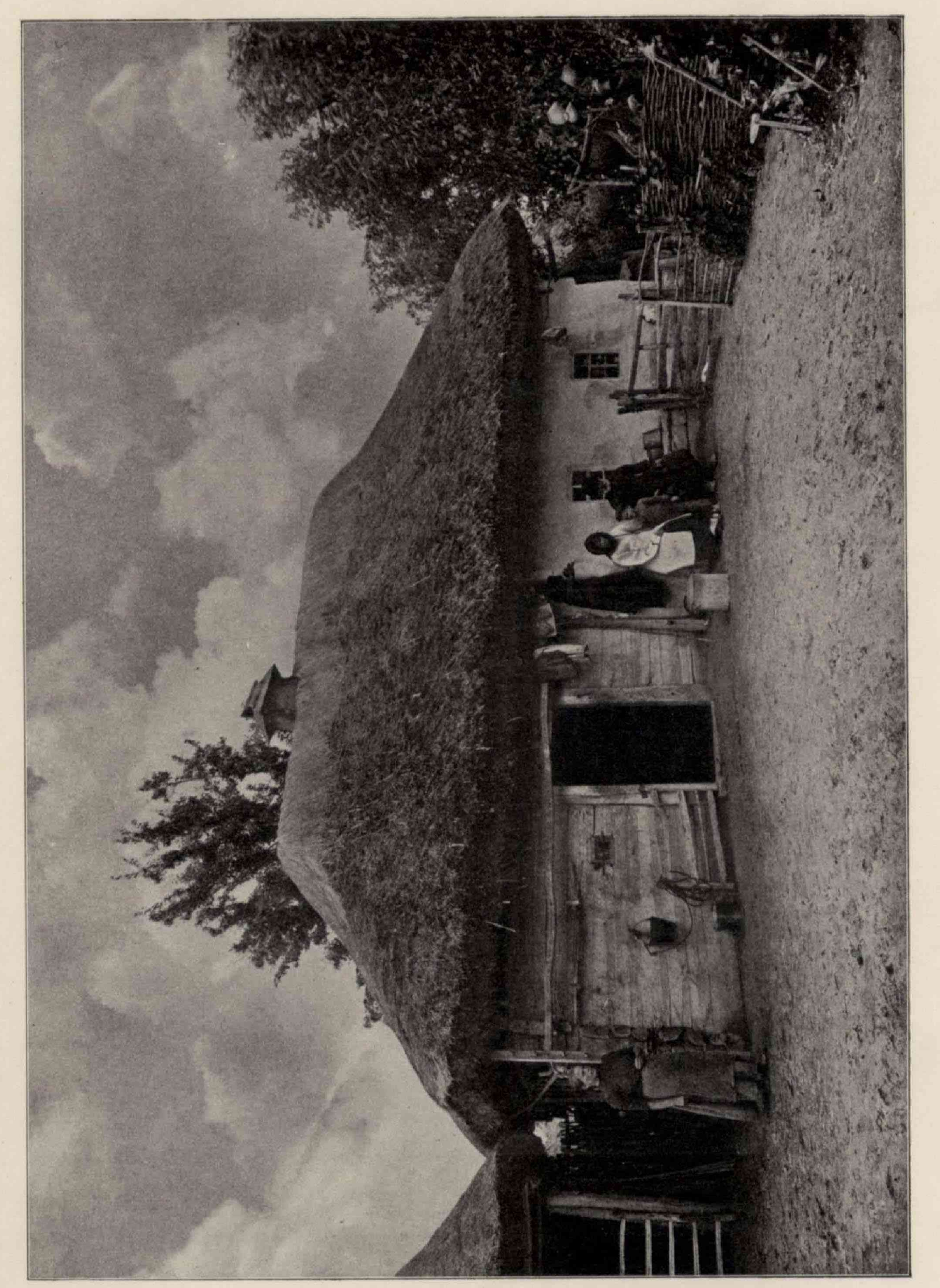

50—81. Хрести церковні XVII і XVIII віку.

50—81. Croix d'église, XVIIe et XVIIIe siècles.

БУДІВНИЦТВО ХАТНЄ.

ARCHITECTURE DE MAISONS.

82. Хата, с. Шишаки, Миргородськ. пов., Полтав. губ., фот. Хмілевський.

82. Chaumière. Village de Chychaky, district de Myrhorod, gouv. de Poltava, phot. Chmielovski.

83. Хата в с. Біликах, пов. Кобеляки на Полтавщинї.

83. Chaumière. Village de Bilyky, distr. de Kobelaky, gouvernement de Poltava.

84. Хата, с. Шаховка, пов. Констянтиноградський на Полтавщинї.

84. Chaumière. Village de Chakhovka, district de Konstantinograd, gouv. de Poltava.

85. Хата, с. Плїшивець, пов. Гадяч на Полтавщ., Збірка Мощенка.

85. Chaumière. Village de Plichyvets, district de Hadiatch, gouv. de Poltava. Collection Mochtchenko.

86. Хата, с. Борки, пов. Хорольський на Полтавщ., Збірка Мощенка.

86. Chaumière. Village de Borky, district de Khorol, gouv. de Poltava. Collection Mochtchenko.

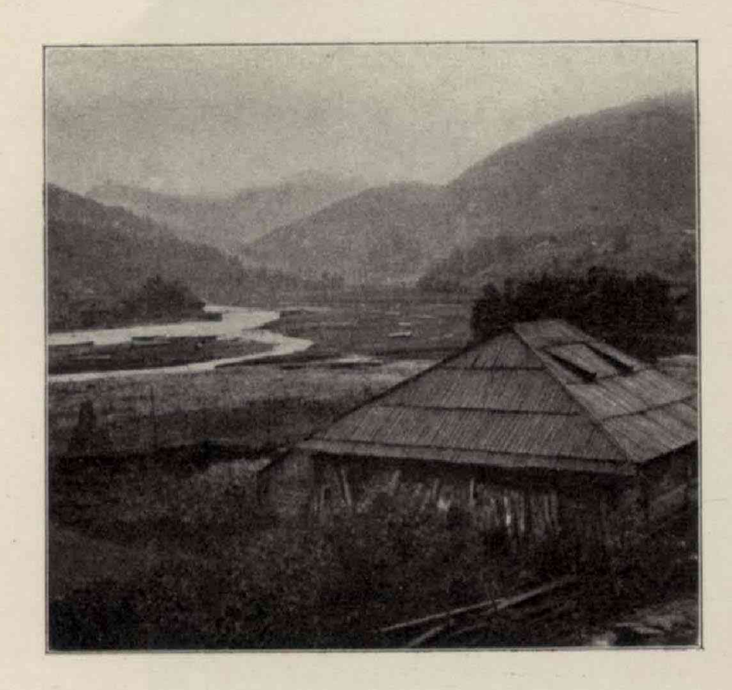
87. Хата, с. Огіївка, пов. Бардичів, Київщина.

87. Chaumière. Village d'Ohiivka, district de Bardytchiv, gouvernement de Kiev.

88. Будинок пана Галагана в с. Липовому, пов. Кременчук, (згорів уже). Збірка Мощенка.

88. Maison de M. Galagane. Village de Lypové, district de Krementchouk (incendiée). Collection Mochtchenko.

89. Гуцульська хата, с. Довгополе.

89. Chaumière Houtsoule. Village de Dovhopolé.

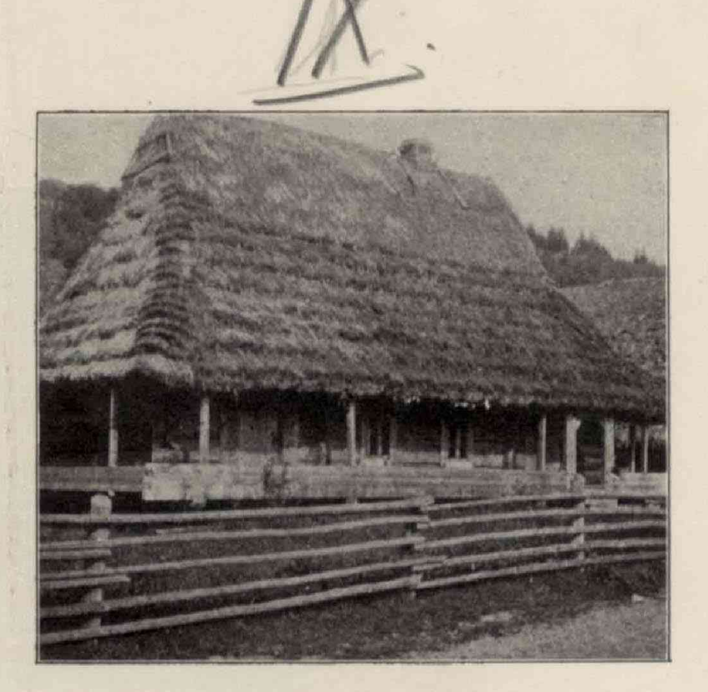
90. Гуцульська хата, с. Криворівня.

90. Chaumière Houtsoule. Village de Kryvorivnia.

91. Хата бойківська в с. Волосянцї біля Славська, Галичина.

91. Chaumière de Boïkis. Village de Volosianka près de Slavsko, Galicie.

92. Хата бойківська в с. Славську, Галичина.

92. Chaumière de Boïkis Village de Slavsko, Galicie.

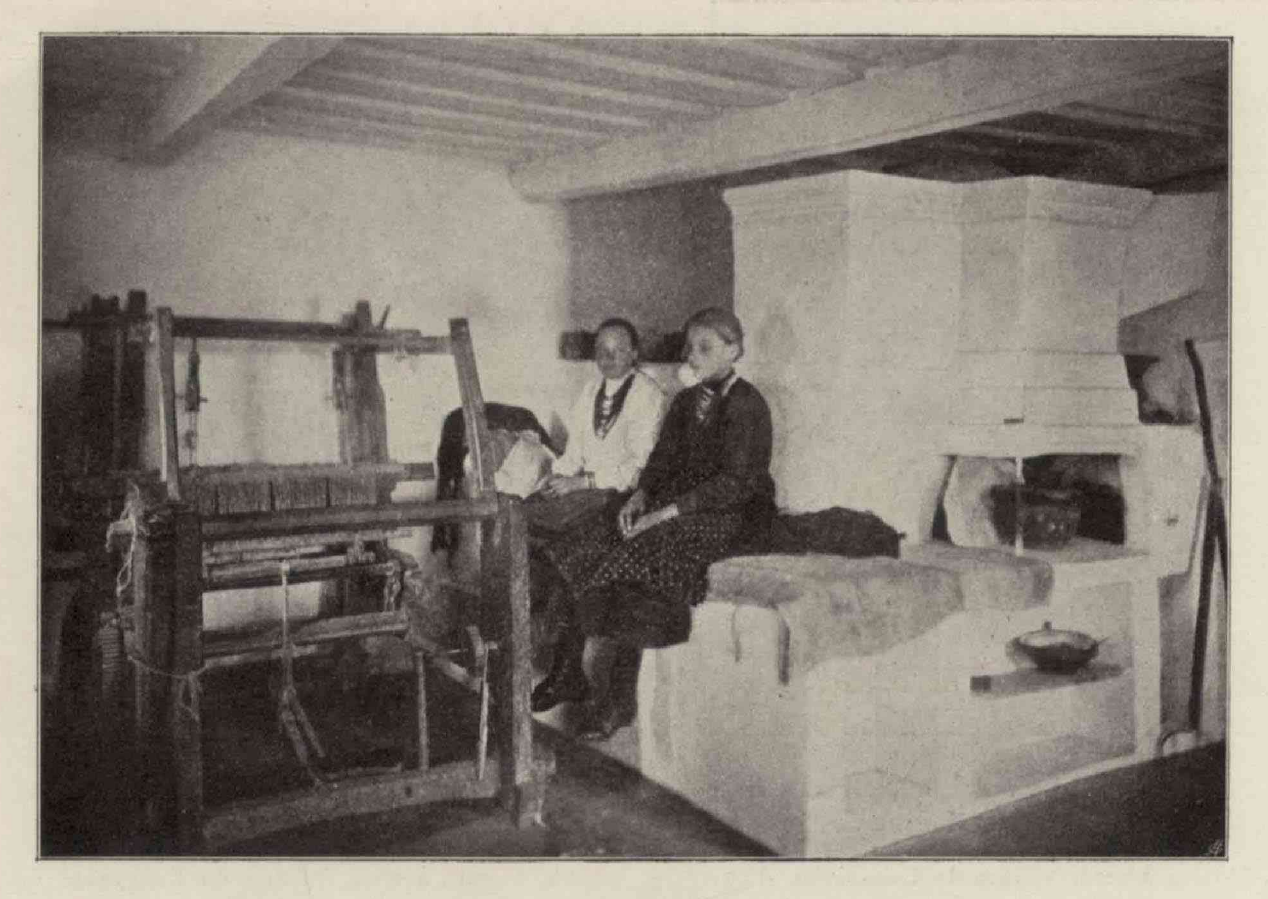
93. Внутрішний вигляд хати (покуть), с. Огіївка, пов. Бардичів, Київщина.

93. Intérieur de chaumière. Village d'Ohiivka, distr. de Bardytchiv, gouv. de Kiev.

94. Хата бойківська в с. Славську, Галичина.

94. Chaumière de Boïkis. Village de Slavsko, Galicie.

95. Внутрішний вигляд хати No. 93 (піч), с. Огіївка.

95. Intérieur de chaumière nº 93 (poêle). Village d'Ohiivka.

96. Стодола (клуня) в с. Бережниці Шляхотській, пов. Калуш, Галичина.

96. Grange. Village de Berejnytsia Chlachotska, distr. de Kalouche, Galicie.

97. Вітряк, с. Лагодівка, пов. Хорольський, Полтавщина. Фот. Мощенка.

97. Moulin à vent. Village de Lahodivka, distr. de Khorol, gouv. de Poltava, phot. Mochtchenko.

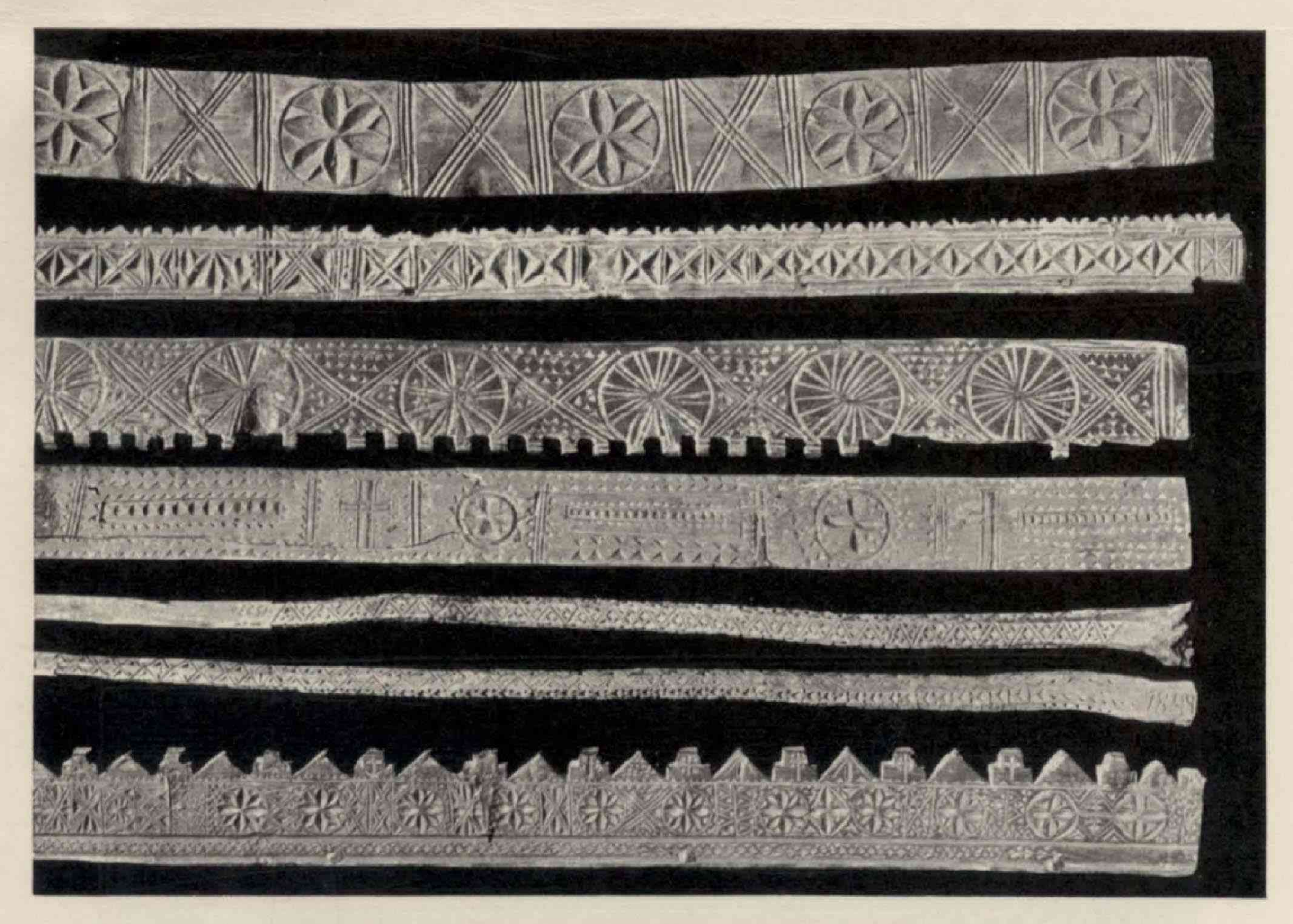
98. Вітряк, с. Плїшивець, пов. Гадяч на Полтавщинї. Фот. Мощенка.

98. Moulin à vent. Village de Plichyvets, distr. de Hadiatch, gouv. de Poltava, phot. Mochtchenko.

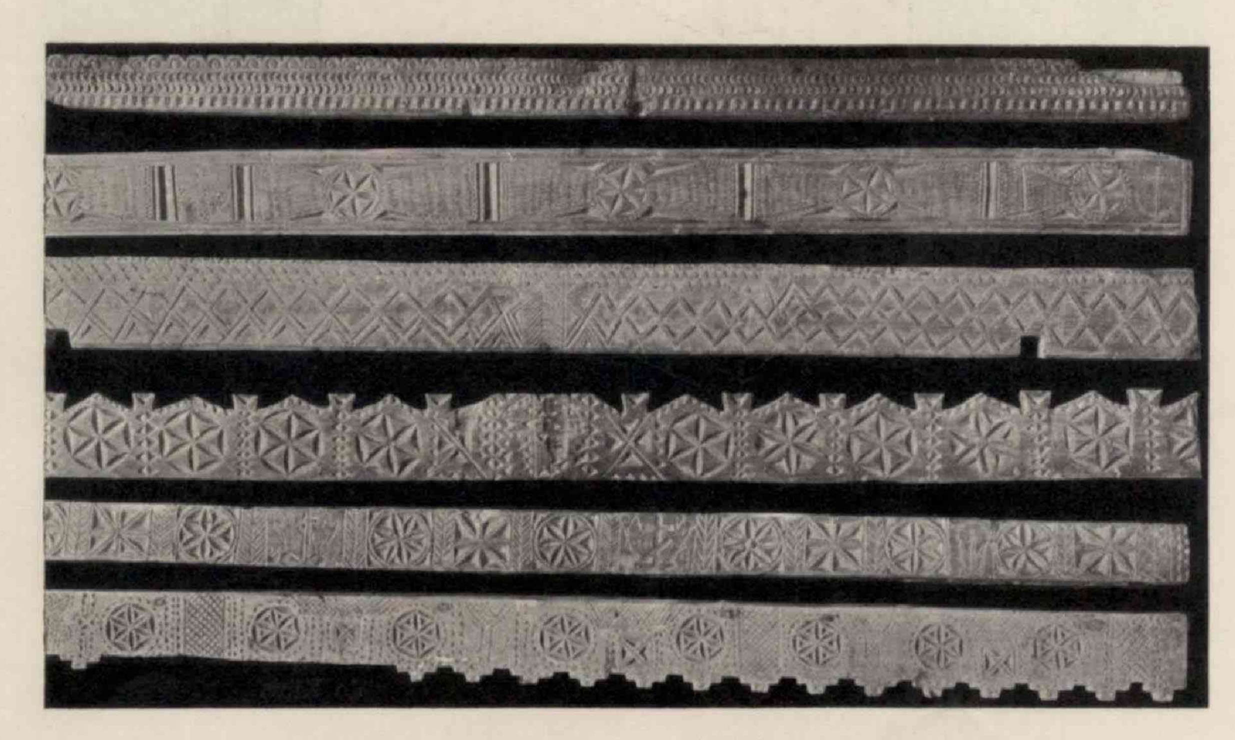
99. Різьблений і помальований стіл, с. Сальків, пов. Переяславський, Полтавщина. Київськ. Музей.

99. Table sculptée et peinte. Village de Salkiv, distr. de Pereiaslav, gouv. de Poltava. Musée de Kiev.

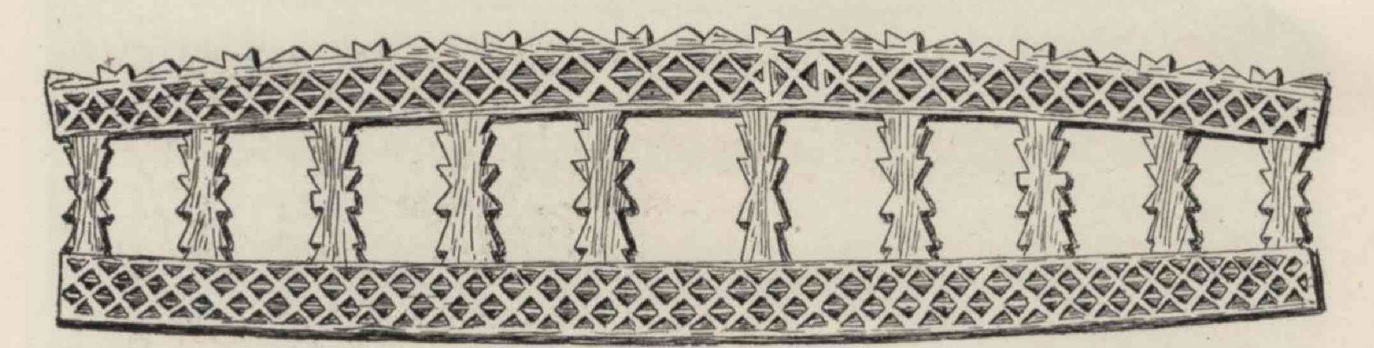
100. Полички різьблені і 2 палиці 1844 р., Київський Музей.

100. Étagères sculptées et deux massues (1844). Musée de Kiev.

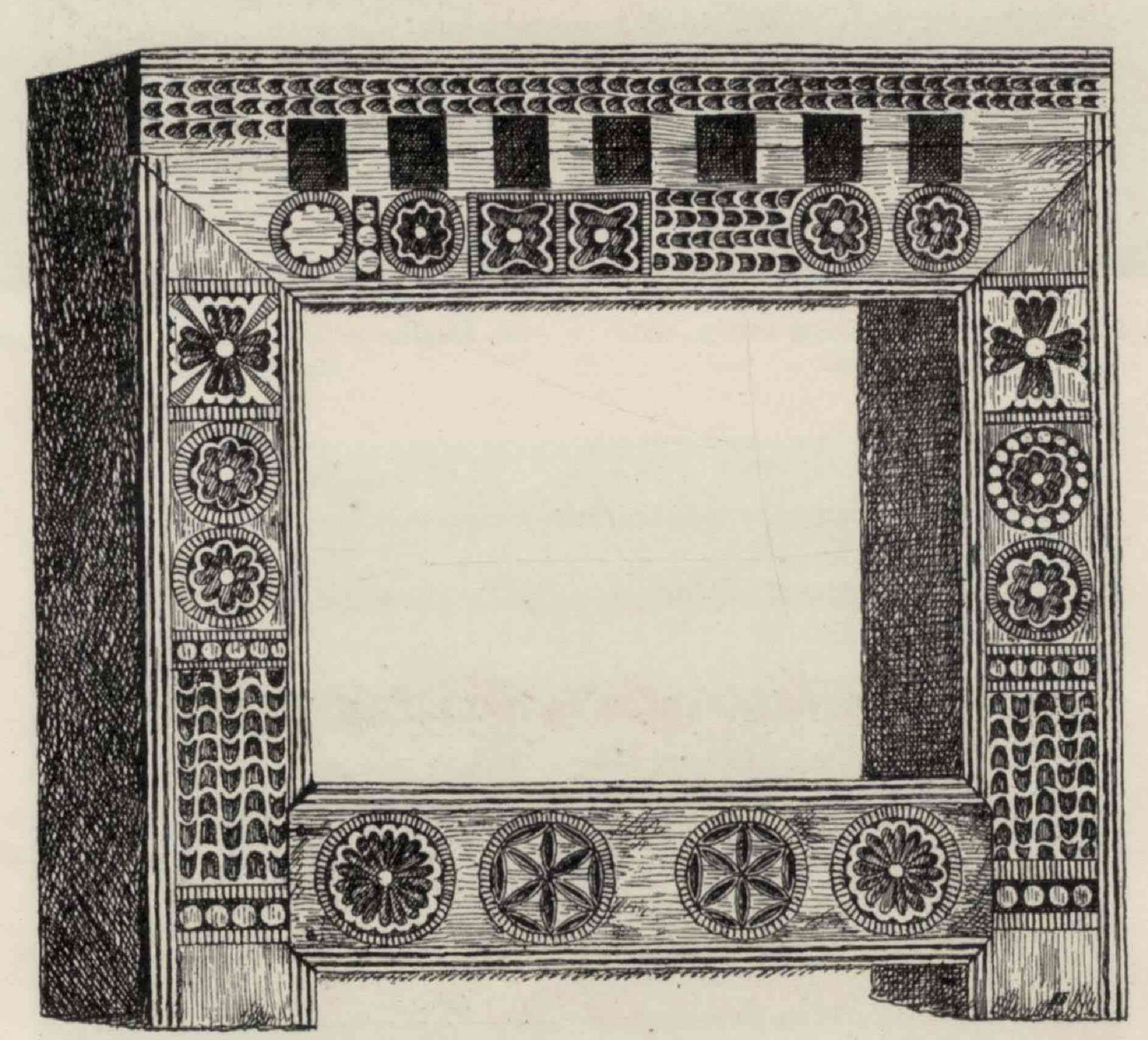
101. Полички різьблені. Київський Музей.

101. Étagères sculptées. Musée de Kiev.

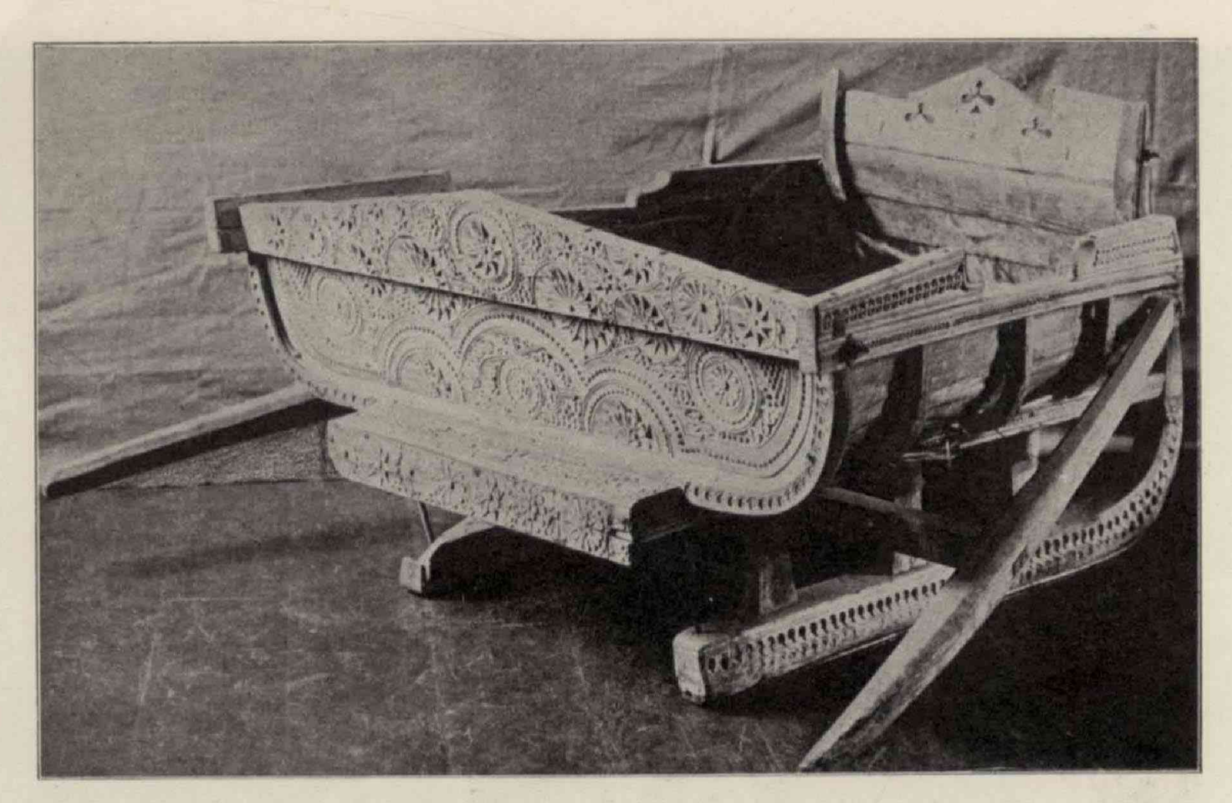
102. Поличка різьблена. Київський Музей.

102. Étagère sculptée. Musée de Kiev.

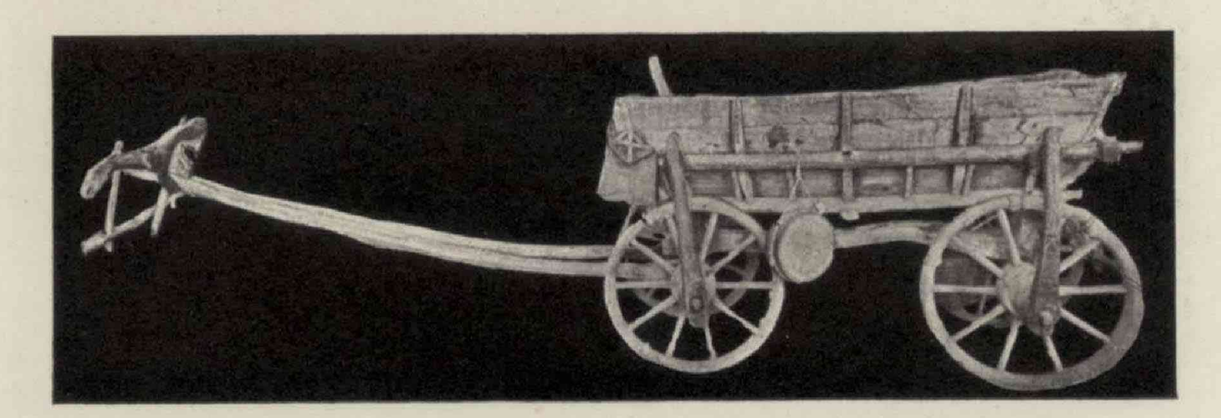
103. Мисничок різьблений, с. Адамівка, пов. Чигирин, Київщина. Київський Музей.

103. Dressoir sculpté. Village d'Adamivka, distr. de Tchyhyryne, gouv. de Kiev. Musée de Kiev.

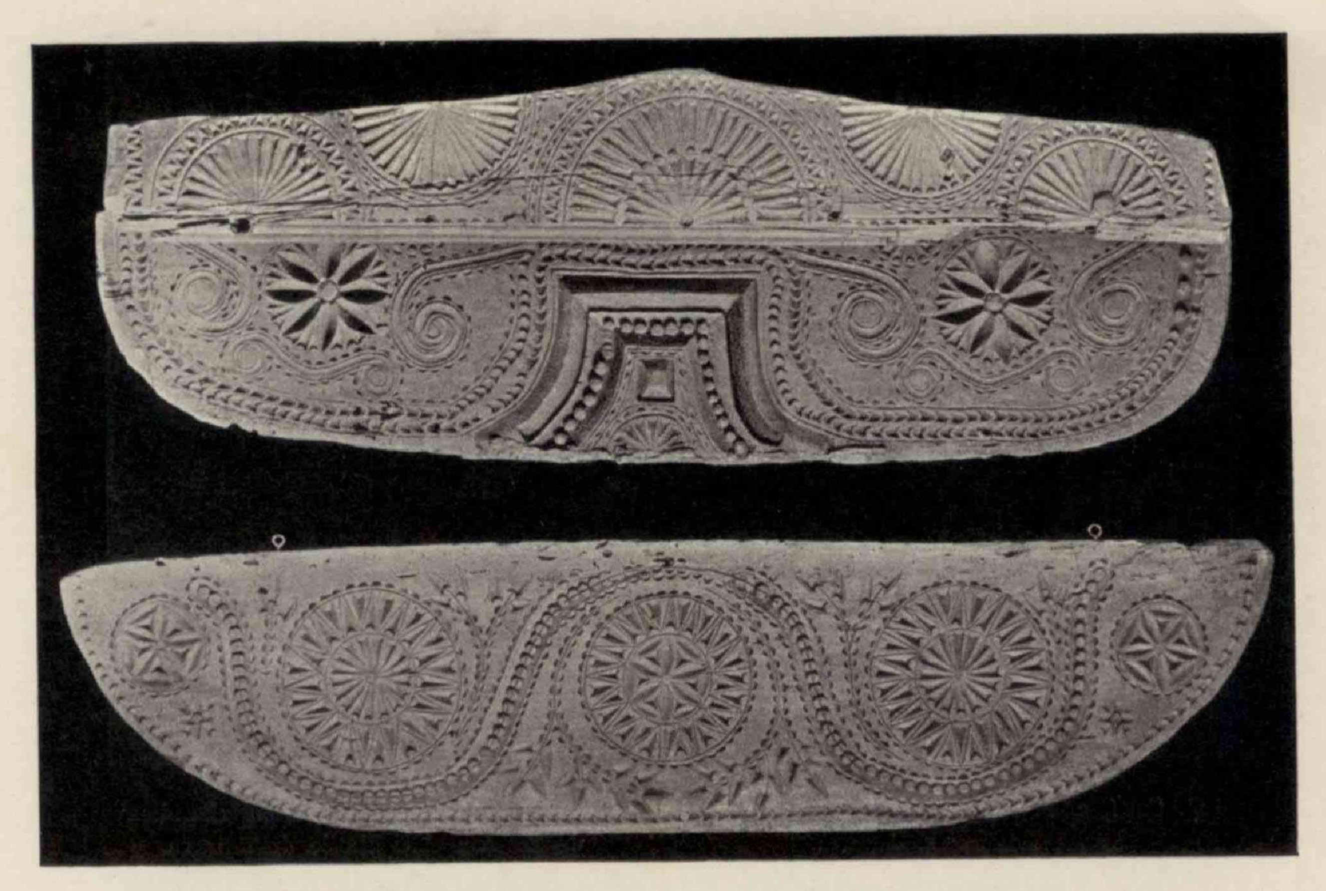
104. Санї, с. Вереміївка, пов. Золотоноша. Музей Полтавськ. Земства.

104. Traîneau. Village de Vérémiivka, distr. de Zolotonocha. Musée de Poltava.

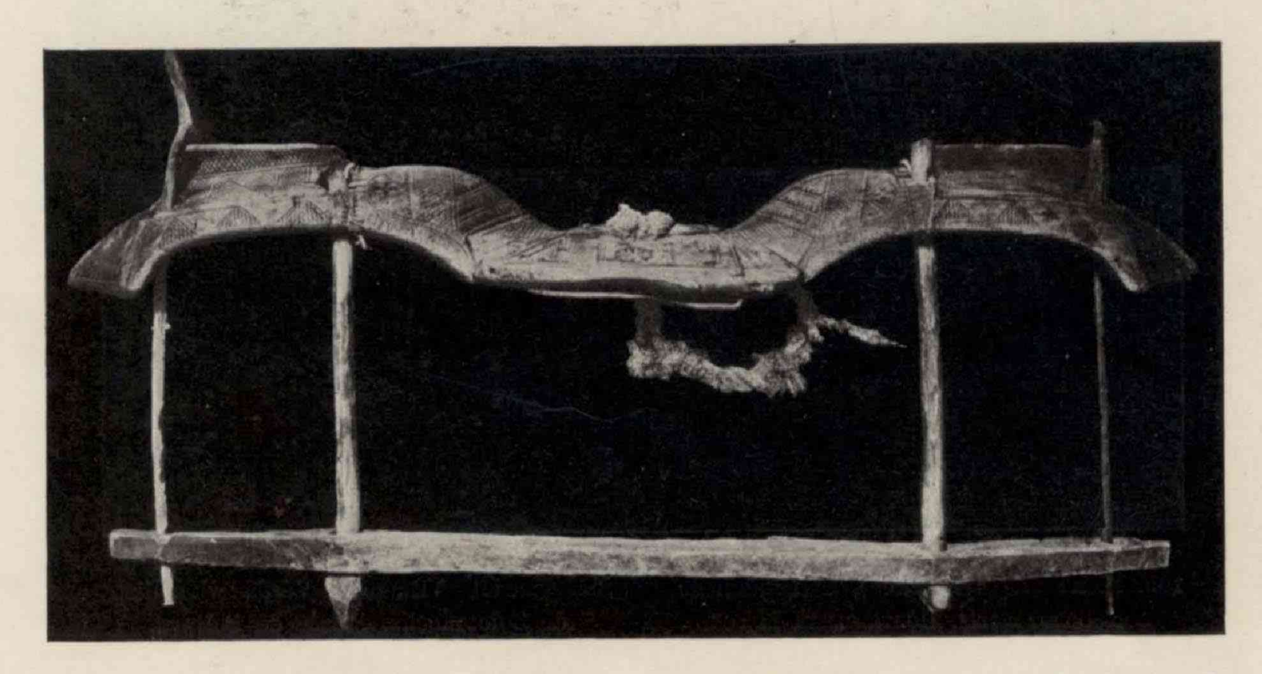
105. Мажа (віз чумацький), с. Вереміївка, пов. Золотоноша. Полтавський Музей.

105. Chariot. Village de Vérémiivka, distr. de Zolotonocha. Musée de Poltava.

106. Спинки саней, с. Веремїївка, пов. Золотоноша, Полтавщина. Полтав. Земськ. Музей.

106. Planches d'arrière de traîneaux. Village de Vérémiivka, district de Zolotonocha, gouvernement de Poltava. Musée de Poltava.

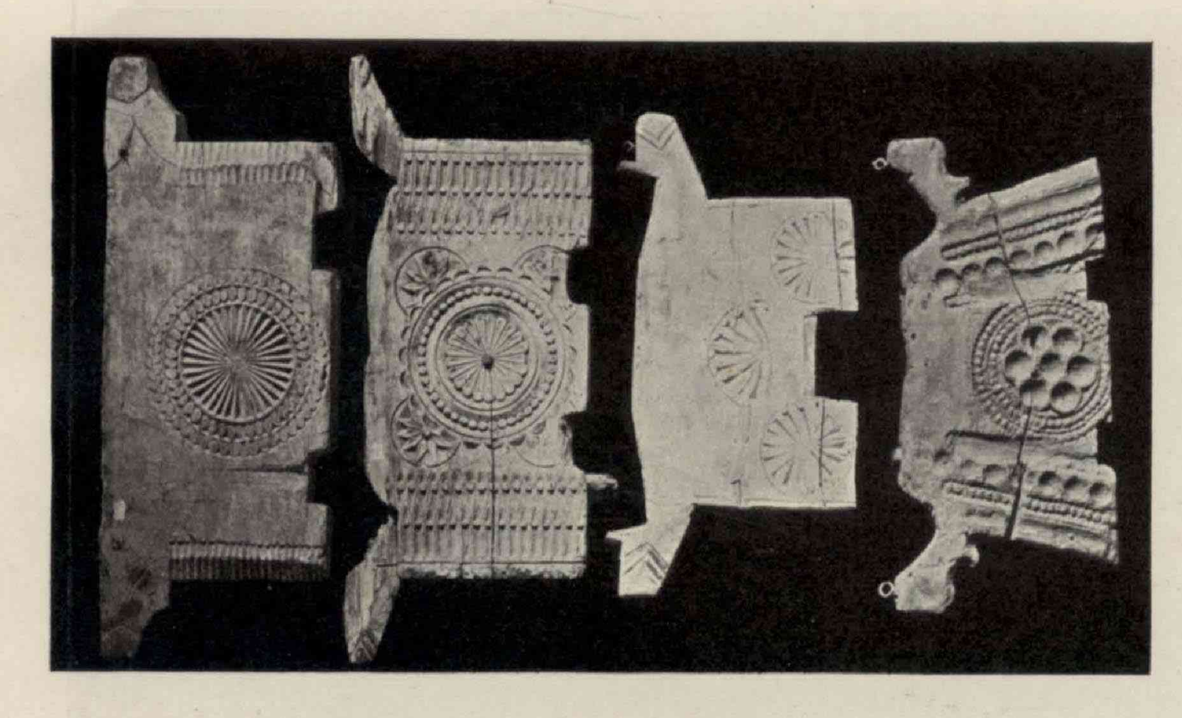
107. Ярмо, с. Липове, пов. Кременчук, Полтавщина. Полтавський Музей.

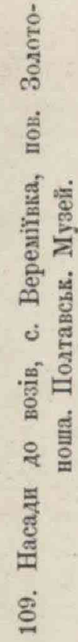
107. Joug. Village de Lypové, district de Krementchouk, gouvernement de Poltava.

108. Насади до возів, с. Васютинцi, пов. Золото-ноша. Полтавськ. Музей.

108. Supports de chariots. Village de Vasioutyntsi, distr. de Zolotonocha. Musée de Poltava.

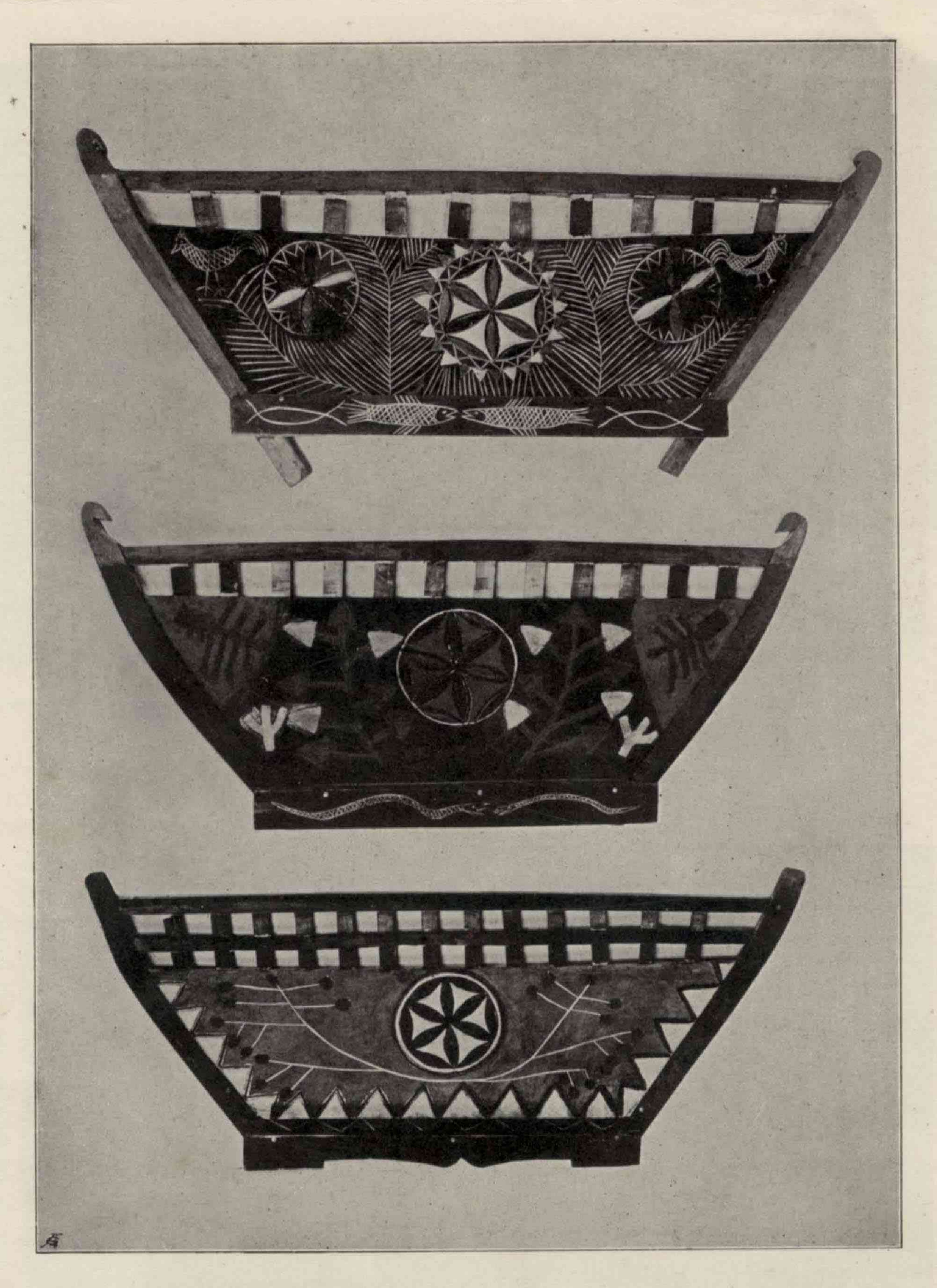

109. Насади до возів, с. Веремiïвка, пов. Золото-ноша. Полтавськ. Музей.

109. Supports de chariots. Village de Vérémiïvka, distr. de Zolotonocha. Musée de Poltava.

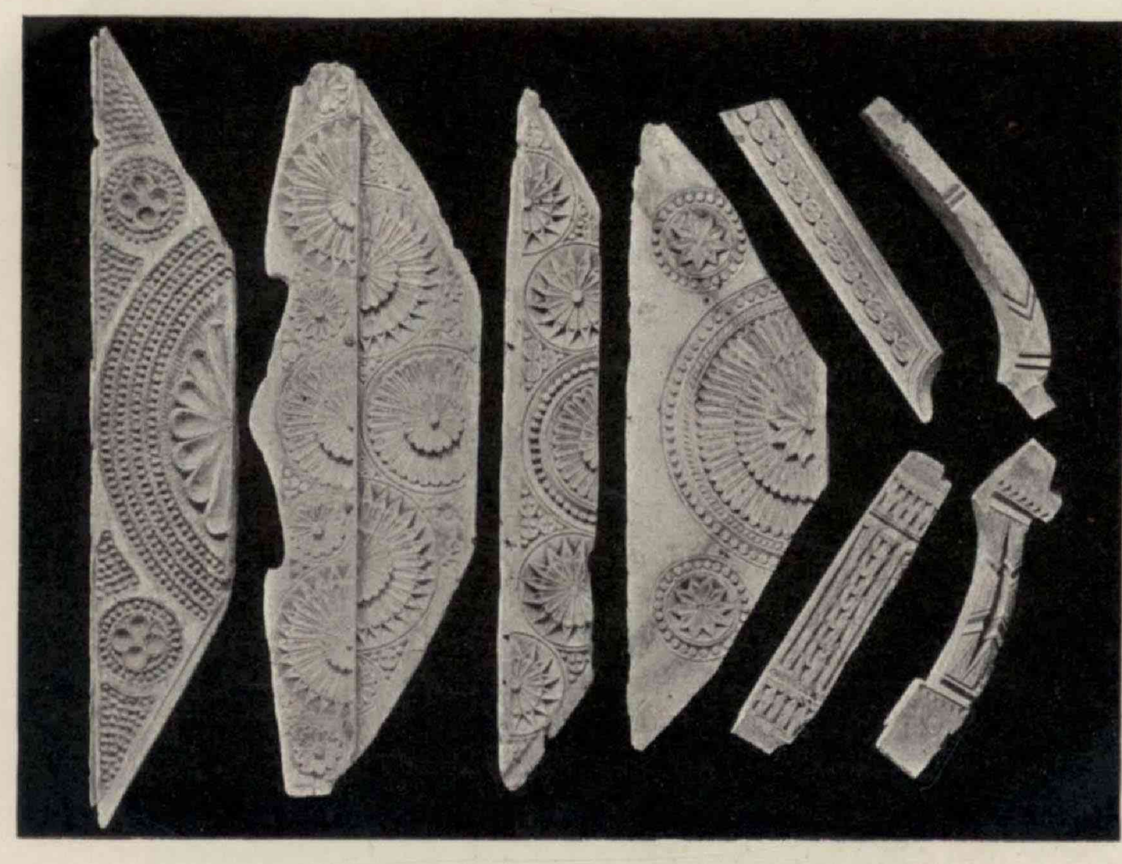
110. Спинки саней різьблені і розмальовані, м. Умань, Київщина. Київський Музей.

110. Planches d'arrière de traîneaux sculptées et peintes. Ville d'Oumagne, gouv. de Kiev. Musée de Kiev.

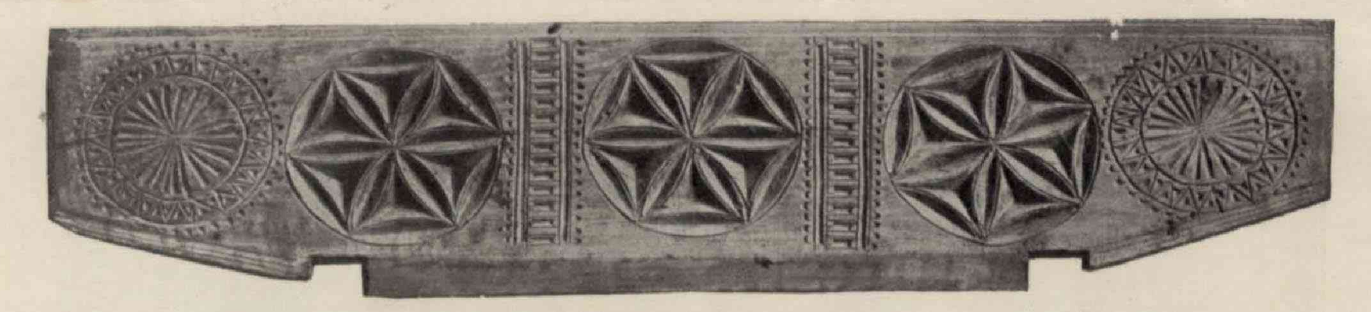
111. Спинки саней і возів і насади. Київський Музей.

111. Planches d'arrière de traîneaux, de chariots et supports de chariots. Musée de Kiev.

112. Спинки саней і щаблї. Полтавський Музей.

112. Planches d'arrière et échelons de traîneaux. Musée de Poltava.

113. Спинка саней різьблена. Київський Музей.

113. Planche d'arrière de traîneau sculptée. Musée de Kiev.

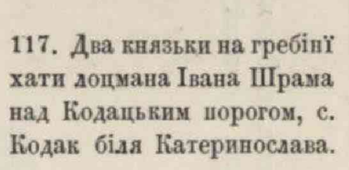

114. Різьблені стовпцї під кіш у вітряку, с. Вишенки, пов. Остер, Чернигівськ. губ., Київський Музей.

114 Poteaux sculptés pour moulin à vent. Village de Vychenky, distr. d'Oster, gouv. de Tchernyhiv. Musée de Kiev.

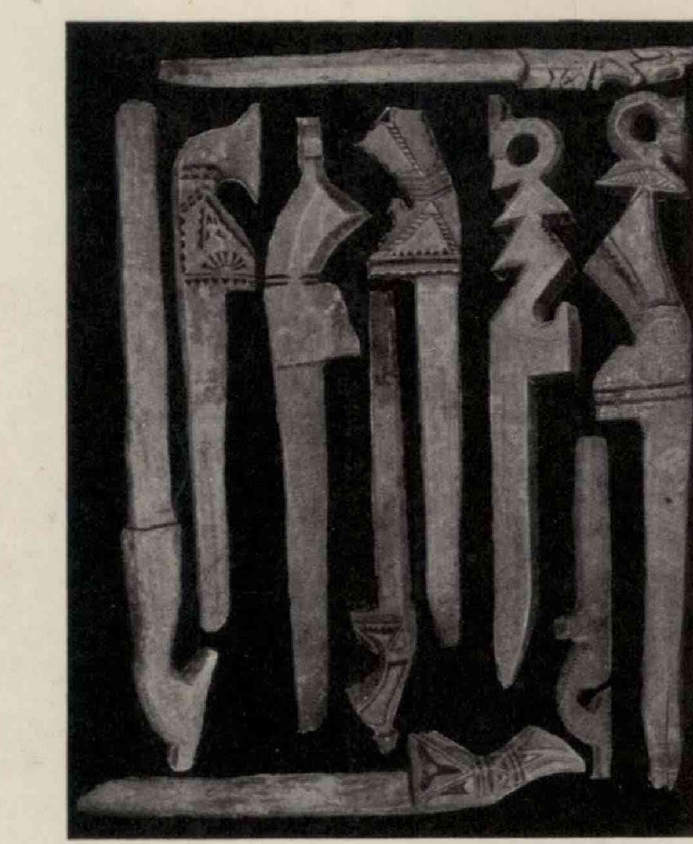
115. Люшнї до возів і притики до ярем, с. Липове, пов. Кременчук. Полтавський Музей.

115. Supports pour échelles et baguettes de jougs. Village de Lypové, district de Krementchouk. Musée de Poltava.

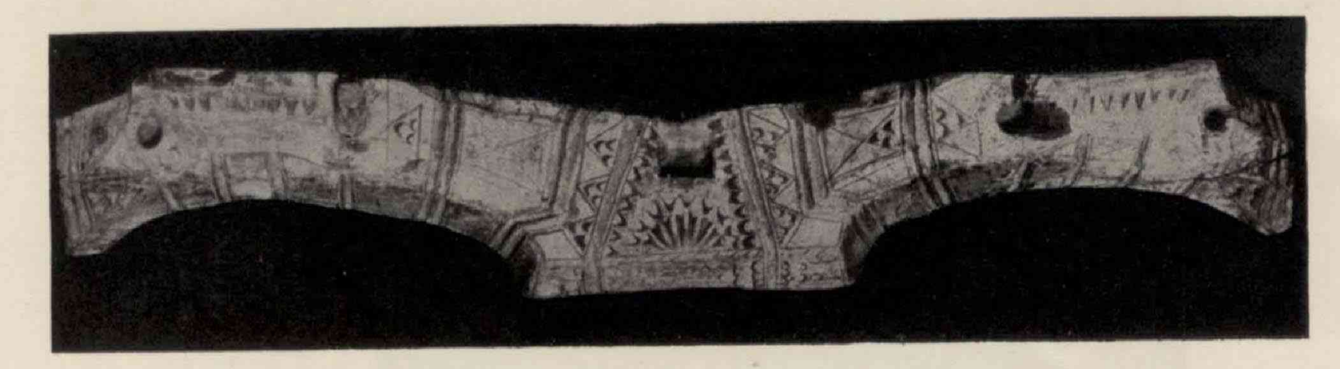
117. Два князьки на гребінї хати лоцмана Івана Шрама над Кодацьким порогом, с. Кодак біля Катеринослава.

117. Deux ornements du faîte de la chaumière d'Ivan Chram, près de la cataracte de Kodak. Village de Kodak, près d'Iékatérinoslav.

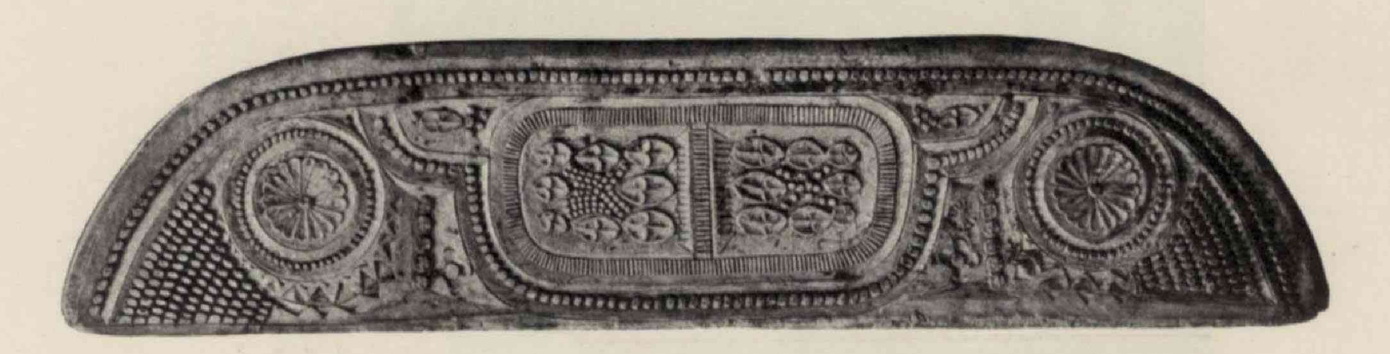

116. Притики до ярем і сьвітлики, Київська, Чернигівська і Полтавська губ., Київський Музей.

116. Chevilles de jougs et clefs de bois. Gouv. de Kiev, de Tchernyhiv et de Poltava. Musée de Kiev.

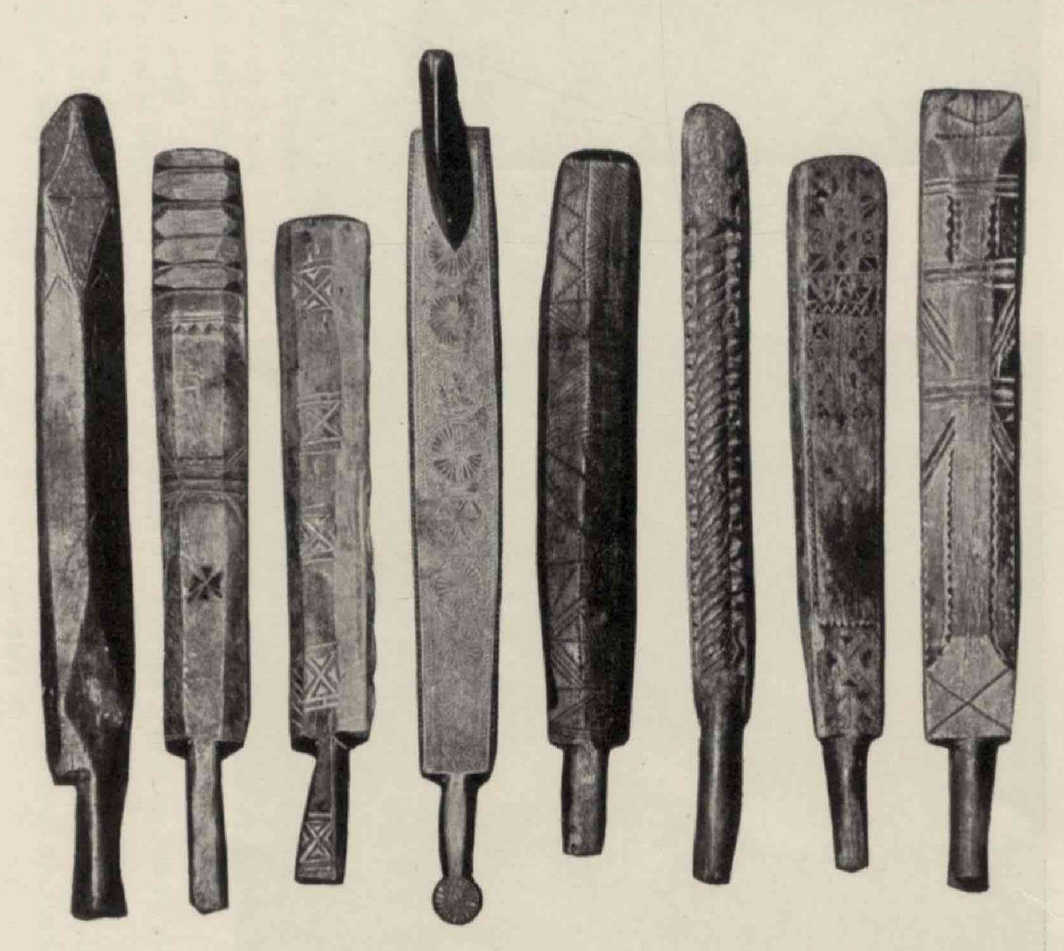
118. Ярмо (верх), с. Демки, пов. Золотоноша. Полтавськ. Музей.

118. Joug. Village de Demky, district de Zolotonocha. Musée de Poltava.

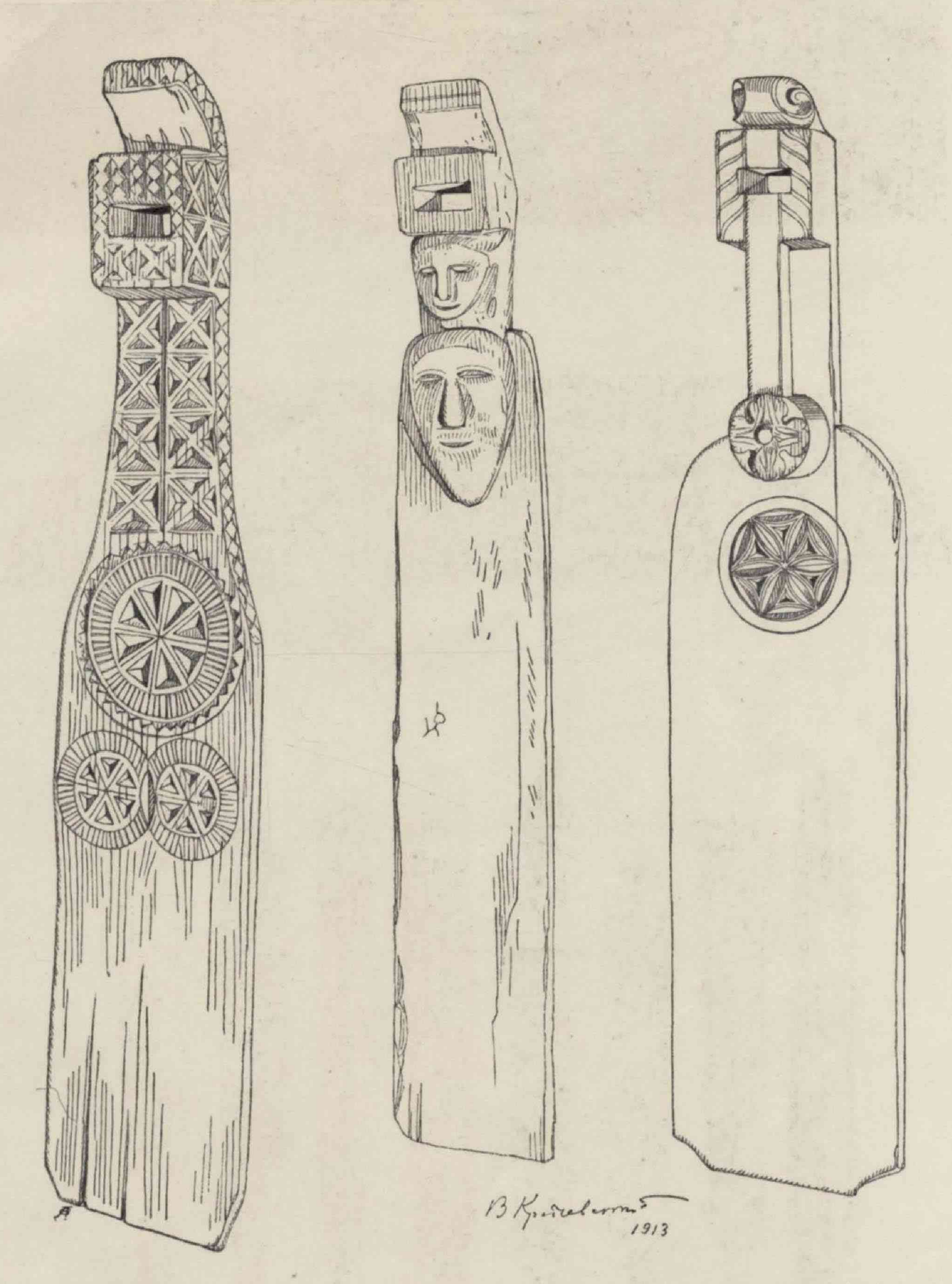
119. Спинка саней різьблена, с. Веремiївка, пов. Золотоноша. Полтавщина. Київський Музей.

119. Planche d'arrière de traîneau. Village de Vérémiivka, district de Zolotonocha, gouvernement de Poltava. Musée de Kiev.

120. Рублї різьблені. Київський Музей.

120. Pressoirs sculptés. Musée de Kiev.

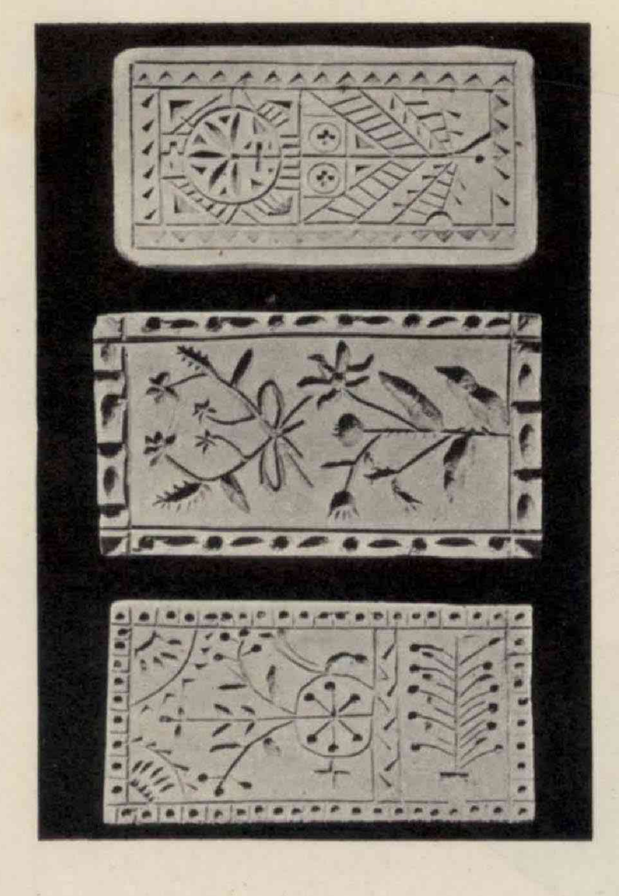
121. Днища до кужеля XIX віку. Полтавщина. Збірка О. Гансена. Київ.

121. Sièges de quenouille sculptés XIXe siècle. Gouvernement de Poltava. Collection Hansen.

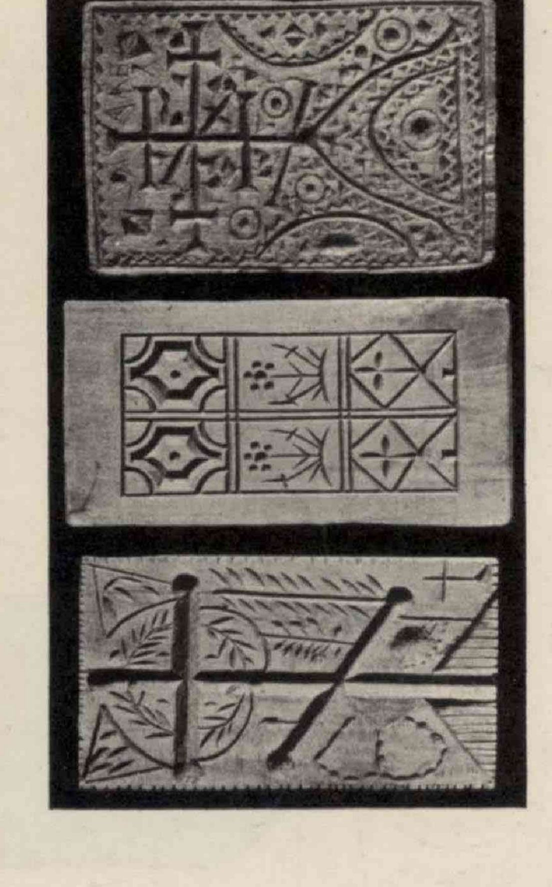

122. Збірка різьблених деревляних річей в Київському Музеї. Загальний вигляд.

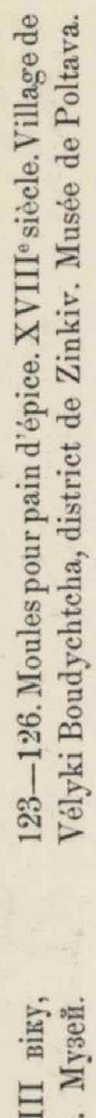
122. Collection d'objets de bois sculptés. Musée de Kiev (aspect général).

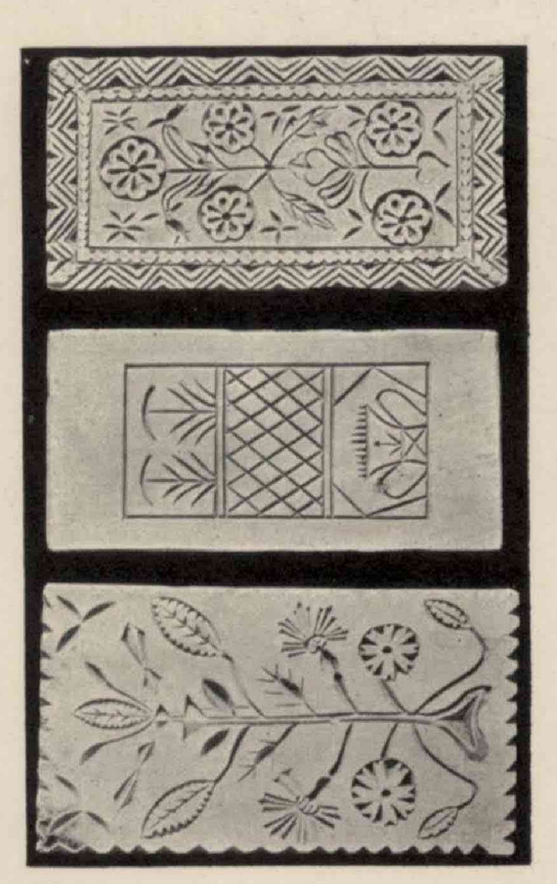
124

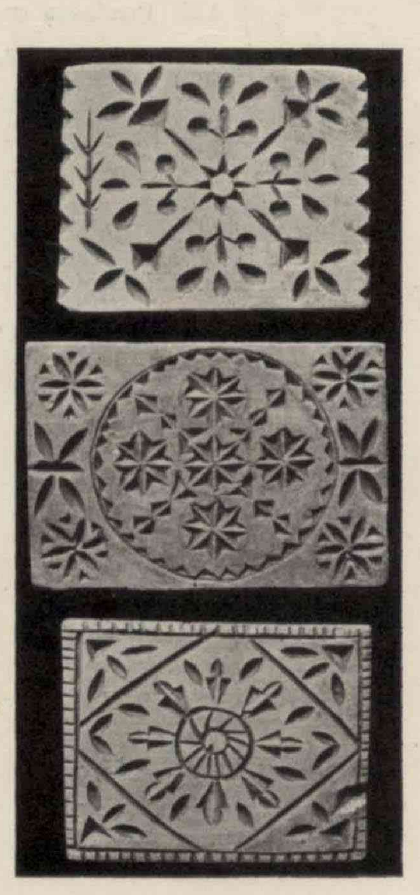
126

123—126. Moules pour pain d'épice. XVIIIe siècle. Village de Vélyki Boudychtcha, district de Zinkiv. Musée de Poltava.

123

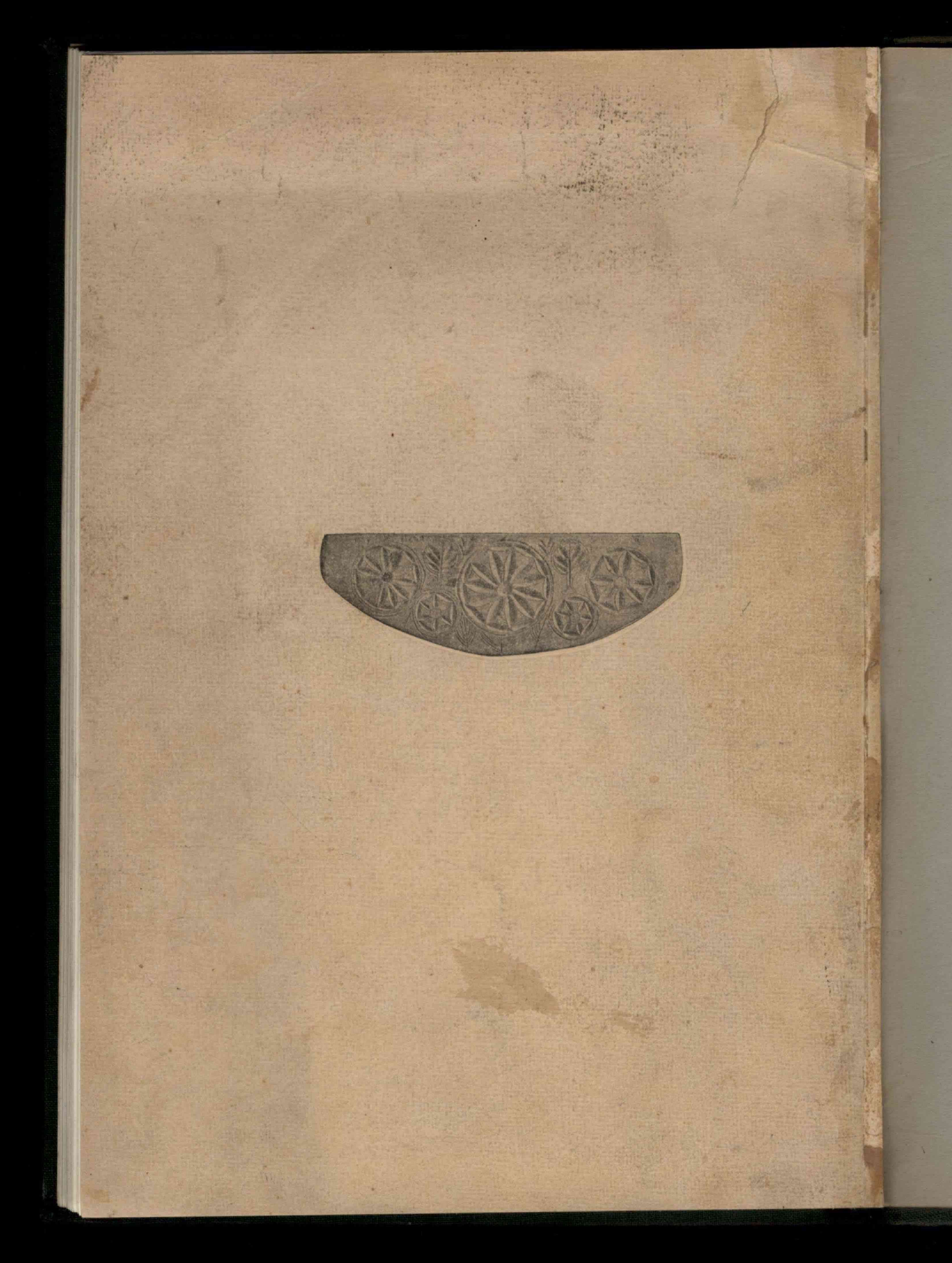
125

123—126. Форми для виробу медівників XVIII віку, с. Вел. Будища, пов. Зіньківський. Полтавськ. Музей.

127. Різьблена спинка саней. Київський Музей.

127. Planche d'arrière de traîneau sculptée. Musée de Kiev.

5гр.

